

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
Eraõiguse osakond

Triin Keba

SUNDOSA SUURUSE KINDLAKSMÄÄRAMINE

Magistritöö

Juhendaja: *PhD* Tiina Mikk

Tallinn 2022

SISUKORD

Sissejuhatus.....	3
1. Sundosanõue.....	8
1.1 Sundosa instituudi eesmärk.....	8
1.2 Sundosanõude eeldused ja sisu	14
1.2.1 Sundosanõude õigustatud ja kohustatud isikud	14
1.2.2 Muud eeldused	17
1.2.3 Sundosanõude sisu	18
1.3 Sundosanõude esitamine	20
2. Sundosa suuruse ja väärtuse arvutamine	21
2.1 Sundosa suurus ja väärtus	21
2.1.1. Pärandvara koosseis ja väärtus.....	21
2.1.2. Sundosa suurus ja väärtus	31
2.2 Sundosana puudujääva osa nõue	34
3. Sundosa täiendamise nõue.....	36
3.1 Sundosa täiendamise nõude sisu ja esitamine	36
3.1.1. Sundosa täiendamine nõude sisu	36
3.1.2. Sundosa täiendamise nõude esitamine	43
3.2 Sundosa täiendamise nõude eeldused	48
3.2.1. Õigustatud ja kohustatud isik	48
3.2.2. Kinge sundosa täiendamise nõude eeldusena.....	52
3.2.3. Sundosa saamiseks õigustatu kahjustamise eesmärk nõude eeldusena	58
Kokkuvõte.....	64
Zusammenfassung.....	67
Kasutatud allikad	70
Õiguskirjandus ja seaduseelnõud	70
Õigusaktid	73
Kasutatud kohtulahendid.....	74

SISSEJUHATUS

Tulenevalt testeerimisvabaduse põhimõttest¹ on pärandajal võimalik otsustada, kuidas oma pärimisjärglus kujundada. Pärandaja on vaba kindlaks määrama, kas üldse ja millise sisuga testamendi ta koostab. Pärandaja võib otsustada, kes, millistel tingimustel ja millises ulatuses tema vara pärib. See tähendab, et pärandajal on õigus nimetada pärijad, samuti jätta teatud sugulased pärandist ilma. Samas ei ole testeerimisvabadus piiramatu. Nii on pärimisõiguses testeerimisvabaduse piiranguks ette nähtud sundosaõiguse regulatsioon, mille kohaselt ei saa pärandaja pärimisest täielikult välistada oma lähedasi, kellel on pärimisseaduse² (edaspidi ka „PärS“) kohaselt õigus saada pärandvarast osa. Pärimisseaduse § 104 sätestab, et kui pärandaja on testamendi või pärimislepinguga jätnud seaduse järgi pärima õigustatud alaneja sugulase, oma vanemad või abikaasa, kelle suhtes pärandajal oli surma hetkel perekonnaseadusest³ tulenev kehtiv ülalpidamiskohustus, pärandist ilma või on nende pärandiosi vähendanud võrreldes sellega, mille nad oleksid saanud seadusjärgse pärimise korral, on neil õigus nõuda pärijatelt sundosa. Seega peab sundosaõigus kindlustama pärandaja lähedaste pereliikmete, keda pärandaja pidi oma eluajal ülal pidama, heaolu eest hoolitsemise pärandaja surma korral. See kehtib ka olukorras, kus pärandaja ei soovi pärast surma oma lähedaste heaolu eest hoolt kanda. Seega on sundosaõigus olemuslikult vastuolus pärandaja tahtega. Saksa õiguskirjanduses märgitakse, et sundosa eesmärk on anda pärandaja lähedastele pereliikmetele õiglane hüvitis olukorras, kus neist on testamendiga mööda mindud.⁴

Kui pärandaja ei soovi vara oma lähedastele pereliikmetele pärandada ning otsustab seetõttu vähendada sundosa suurust ja väärtust seeläbi, et kingib eluajal oma vara kolmandatele isikutele, siis tähendab see pärandaja lähedaste pereliikmete huvide kahjustamist. Selleks, et takistada pärandajal oma vara eluajal kinkimisega pärandvara vähendamast, on seadusandja näinud ette, et teatud tingimustel tuleb pärandvarana võtta arvesse ka pärandaja eluajal tehtud kinkeid. Nii on PärS § 106 lõikes 5 sätestatud, et „kui pärandaja on teinud kolmandale isikule kingituse eesmärgiga tekitada kahju sundosa nõudmiseks õigustatule, võib sundosa nõudmiseks õigustatu ühe aasta jooksul pärandi avanemisest arvates nõuda sundosa täiendamist summa võrra, mille võrra sundosa suureneks, kui kingitud ese loetaks pärandi hulka kuuluvaks“. PärS § 106 lõike 6 kohaselt asjaomast „nõuet ei rahuldata, kui kingituse

---

¹ Liin, Urve. Pärimisõiguse põhimõtetest. *Juridica* 3/1999, 141–147 (loetud veebiväljaandes), III.

² Pärimisseadus. – RT I, 04.01.2021, 36.

³ Perekonnaseadus. – RT I 2009, 60, 395. RT I, 22.12.2021, 15.

⁴ Brox, H. Pärimisõigus. 19., ümbertöötatud trükk. Tallinn 2003, vnr 554.

tegemisest on möödunud kümme aastat“. Kuna asjaomaseid kinkeid nimetatakse ka PärS § 106 lõikes 2, tuleb arvesse võtta ka lõikes 2 sätestatud, millest selgub, et „sundosa määramisel arvestatakse pärandina ka [...] pärandaja poolt teistele isikutele sundosa vähendamise eesmärgil viimase kolme aasta jooksul enne pärandaja surma tehtud kingitusi.“ Seega näeb PärS sundosa nõudmiseks õigustatule ette õiguse nõuda teatud juhtudel sundosa täiendamist, kuid tekib küsimus, kuidas nimetatud sätteid tõlgendada. Nimelt, kui PärS § 106 lõikes 5 sätestatud eelduse kohaselt peab pärandaja olema eluajal teinud kinke sundosa saamiseks õigustatud isikute kahjustamise eesmärgil, kuid lõike 2 kohaselt võetakse pärandina arvesse pärandaja poolt sundosa vähendamise eesmärgil tehtud kingitusi, siis tekib küsimus, kas need lõiked reguleerivad sama olukorda või erinevaid olukordi, sest kinked peavad nende sätete kohaselt olema tehtud erinevatel eesmärkidel.

Peale selle esineb ebaselgus ka nimetatud sätetes ettenähtud tähtaegades. PärS § 106 lõikest 5 tuleneb, et sundosa täiendamise nõuet on võimalik esitada ühe aasta jooksul pärandi avanemisest. Lõike 2 kohaselt arvestatakse pärandina aga kinkeid, mille pärandaja on sundosa vähendamise eesmärgil teinud viimase kolme aasta jooksul enne pärandaja surma, kuid lõike 6 kohaselt asjaomast nõuet ei rahuldata, kui kinke tegemisest on möödunud kümme aastat. Seega tekib küsimus, kuidas asjaomastes sätetes ettenähtud tähtajad omavahel suhestuvad. Tähtaegade erinev tõlgendamine võib tähendada, et asjaosalised lahendavad kingete arvesse võtmise küsimuse erinevalt, mistõttu ei teki ühtset praktikat. Samuti ei selgu kehtivast pärimisseadusest, kelle vastu on võimalik sundosa täiendamise nõue esitada, kas üksnes pärija vastu või ka kingisaaja vastu. Kuni 1. jaanuarini 2009 kehtinud PärSis⁵ oli seevastu konkreetselt sätestatud, et sundosa saama õigustatud isikul on õigus nõuda kingitusi välja kingisaajalt. Seejuures nägi asjaomane, 1997. aasta PärSi redaktsioon ette, et sundosa saama õigustatud isikul on õigus nõuda kingisaajalt tagasi kinkeese. Kuna 2009. aasta PärSi eelnõu seletuskiri viitab samuti kingituste tagasinõudmisele, kuid PärSi § 106 lg 5 räägib sundosa täiendamisest summa võrra, siis jääb ebaselgeks, kas kehtiva PärSi kohaselt peaks olema võimalik ka kinkeesemete tagasinõudmine.

Sellele, et kehtivates kingete arvessevõtmise sätetes esineb eespool kirjeldatud ebaselgus või vastuolu, on õiguskirjanduses 2017. aastal viidanud Katrin Sepp.⁶ Küll aga ei pakkunud K. Sepp asjaomaste PärSi sätete võimaliku vastuolu ja ebaselguse kõrvaldamiseks lahendusi välja ning seda ei ole tehtud ka mujal. Seega vajavad PärSi asjaomased sätted lähemat

---

⁵ Pärimisseadus. – RT I 1996, 38, 752.

⁶ Sepp, K. Sundosaõigus ja tagasivõitmine. Juridica 2017/10, lk 687-697.

analüüsimist. Notarite Koja andmete kohaselt on aastas keskelt läbi 10 000 pärimismenetlust ning 2/3 pärimismenetlustest lahendatakse testamendi alusel.⁷ Seega tõenäosus, et seadusjärgsete pärijate seas on neid, kes on viimse tahte avaldusega sundosast ilma jäetud, on täiesti arvestatav. See näitab teema aktuaalsust, sest kingete arvesse võtmise regulatsiooni selgus omab tähtsust sundosa suuruse kindlaksmääramise ja sundosa saamiseks õigustatud isikute sundosaõiguse kaitse seisukohast. Notaritel on kohustus teavitada pärijat ja võimalikku sundosa saamiseks õigustatud isikut sundosa õigusest. Kuna notari nõustamiskohustus on piiratud, võivad asjasse puutuvad isikud täita sundosanõudeid ilma notarit asjasse kaasamata ja vaidluse korral lahendab asju kohus. Siiski on sundosa käsitlevate sätete selgus oluline. Seda nii pärandaja jaoks oma vara saatuse planeerimisel kui ka õiguspõhimõtete rakendamise ja seaduslünkade elimineerimise mõttes – nii asjaosalisi nõustavatele juristidele ja notaritele, pärijatele ja sundosasaajatele kui ka pärandajale endale.

Käesoleva magistritöö eesmärk on välja selgitada, kuidas tõlgendada PärS § 106 lõikeid 2, 5 ja 6, mis käsitlevad pärandaja eluajal tehtud kingete pärandvarana arvestamist, millest lähtuvalt arvutatakse sundosa suurus. Asjaomaste sätete puhul on selgust vaja eelkõige selles, 1) millisel eesmärgil peab asjaomane kinge olema tehtud – kas sundosa vähendamise või sundosa saamiseks õigustatud isiku kahjustamise eesmärgil või on seadusandja PärS § 106 lõigetes 2 ja 5 esitatud sõnastusega soovinud reguleerida üht ja sama olukorda; 2) millal peab asjaomane kinge olema tehtud, et seda oleks võimalik pärandvarale juurde arvestada; 3) millise tähtaja jooksul on võimalik sundosa täiendamise nõuet esitada; 4) kas sundosa täiendamise nõuet on võimalik esitada ka kingisaaja vastu; 5) kas sundosa täiendamise nõue on suunatud üksnes raha maksmisele või saab teatud juhtudel tagasi nõuda ka kinkeeset.

Selleks, et püstitatud eesmärki saavutada, on otstarbekas võrrelda Eesti sundosaõiguse sätteid Saksa sundosaõigusega, mis on olnud Eesti regulatsioonile eeskujuks. Võttes arvesse, et Eesti pärimisõigus kuulub Saksa õigusperekonda⁸ ning kuna mõlema riigi sundosa instituudi eesmärkide puhul on sarnaseid lähenemisi, siis see õigustab ka võrdlusallikate valikut käesolevas töös.

Töö eesmärgi saavutamiseks on käesolev töö jaotatud kolme peatükki. Esimeses peatükis käsitletakse võrdlevalt sundosanõuet, sest enne, kui käsitleda eluajal tehtud kingete pärandvarana arvestamist, on vaja mõista, millega on sundosanõude puhul tegemist. Olgu

---

⁷ Notarite Koja 16.03.2021 vastus järelepärimisele pärimisregistri kannetega seoses (e-kiri autori valduses).

⁸ Liin, U. Pärimisõiguse põhimõtete rakendamise ulatus Eesti pärimisõiguses. Magistritöö. 2006, lk 16.

märgitud, et uurimisküsimustele vastamisel on oluline vaadelda sundosa täiendamise nõude kõrval sundosanõuet ka seetõttu lähemalt, et PärS § 106 kõnealuste lõigete puhul ei saa välistada, et tegemist on erinevate nõuetega. Esimeses peatükis peatutakse esmalt sundosaõiguse instituudi eesmärgi väljaselgitamisel, mis on vajalik selleks, et mõista, miks seadusandja on sundosa instituudi kui testeerimisvabaduse piirangu üldse sätestanud. Seejärel peatutakse sundosanõude eelduste avamisel, käsitledes kõigepealt, millised isikud kuuluvad sundosanõude õigustatud ja kohustatud isikute hulka, ning seejärel, millised on asjaomase nõude muud eeldused. Ühtlasi selgitatakse sundosanõude sisu ehk seda, mida sundosa saamiseks õigustatud isik saab kohustatud isikult nõuda. Peale selle käsitletakse esimeses peatükis sundosanõude esitamist, selgitamaks, millise tähtaja jooksul see võimalik on.

Töö teine peatükk keskendub sundosa suuruse ja väärtuse kindlaksmääramisele. Kuna PärS § 106 lõiked 2, 5 ja 6 käsitlevad pärandaja eluajal tehtud kingete pärandvarana arvestamist ja vastava nõude esitamist sundosa täiendamiseks, soovitakse teises peatükis, see tähendab enne kingete pärandvarale juurdearvestamise analüüsimist, selgitada, kuidas sundosa kujuneb. Nimelt selleks, et määrata kindlaks sundosa kui summa, mille maksmist sundosa saamiseks õigustatud isikul on õigus nõuda, on vaja esmalt hinnata kogu pärandvara, sest sundosa arvutatakse sellest lähtuvalt. Seetõttu omab tähtsust, mida arvestatakse ja mida ei arvestata sundosa kindlaksmääramise seisukohast olulise pärandvarana. Seega käsitletakse teises peatükis ühelt poolt pärandvara koosseisu ja väärtuse kujunemist, kusjuures pärandvara väärtuse väljaselgitamisel tuleb arvesse võtta nii pärandisse kuuluvaid õigusi kui ka kohustusi. Teiselt poolt käsitletakse sundosa suuruse ja väärtuse arvutamist. Lisaks sellele – kuna seadus näeb sundosa saamiseks õigustatud isikule ette minimaalse osa pärandvarast, mille ta peab igal juhul saama – selgitatakse selles peatükis, mida kujutab endast sundosana puudujääva osa nõue.

Kuna PärSi kohaselt arvestatakse sundosa määramisel teatud juhtudel pärandina ka enne pärandaja surma tehtud kinkeid, siis käsitletakse kolmandas peatükis kingete arvessevõtmist ja selle regulatsiooni selguse küsimust eespool tõstatatud küsimustest lähtuvalt. Seejuures vaadeldakse sundosa täiendamise nõude sisu ja esitamise tingimusi ning analüüsitakse nõude eeldusi, sealhulgas, kes on sundosa täiendamise nõude õigustatud ja kohustatud isikud, samuti, mida kujutab endast tasuta tehing, kuivõrd tagasinõutav ei ole mistahes käsutus, ning sundosa saamiseks õigustatud isiku kahjustamise eesmärki kui nõude eeldust.

Töös kasutatud meetodid, mis aitavad leida vastused esitatud uurimisküsimustele, on kvalitatiivne õigusdogmaatiline analüüs ja võrdlev meetod, samuti võrdlev-ajalooline meetod. Õigusdogmaatiline meetod võimaldab tuvastada asjakohased õigusallikad. Võrdleva meetodi abil on võimalik tuvastada sarnasusi ja erinevusi Eesti ja Saksamaa sundosaõiguse regulatsioonis, et jõuda ka võimalike tõlgenduste pakkumiseni. Võrdlev-ajaloolist meetodit on kasutatud selleks, et selgitada sundosa instituudi kujunemist ning mõista seoseid Eesti ja Saksa regulatsioonis.

Töös on allikatena lisaks Eesti seadustele ja õiguskirjandusele ning vähestele Eesti kohtupraktikale kasutatud saksakeelset õiguskirjandust, sealhulgas BGB Münchener kommentaare, BeckOK kommentaare, artikleid Saksa õigusajakirjas *Neue Juristische Wochenschrift*, samuti normatiivmaterjale ja kohtupraktikat.

1. SUNDOSANÕUE

1.1 Sundosa instituudi eesmärk

Tulenevalt testeerimisvabaduse põhimõttest on pärandaja vaba määrama, kuidas ta oma pärandvara jaotab. Ta võib jätta teatavad sugulased pärandist ilma või määrata neile väikese osa pärandist. Testeerimisvabadus on eraautonoomia väljendus pärimisõiguses ja selle all mõistetakse vabadust teha oma vara kohta oma surma puhuks korraldusi vastavalt oma soovile. Kuna ükski vabadus – nii ka testeerimisvabadus pärimisõiguses – ei ole absoluutne ja piiramatu, siis tuleb arvestada teatavate piirangutega.⁹ Testeerimisvabadus tuleneb seejuures omandipuutumatuses ja omandi käsutamise vabadusest, sest PS § 32 tervikuna näeb ette omandiõiguse garantii ja igäihe õiguse omandit vabalt vallata, kasutada ja käsutada. Seetõttu on testeerimisvabadust nagu omandipuutumatuski võimalik kitsendada.¹⁰ Seadusandja on pärandaja testeerimisvabadust piiranud sundosaõigusega.

Sundosaõigusega nähakse ette, et pärandaja ei saa viimse tahteavaldusega pärimisest välistada oma teatavaid lähedasi isikuid. Kui pärandaja soovib oma lähedased sugulased sundosast ilma jätta, on see kehtiva õiguse kohaselt võimalik üksnes väga erandlikel juhtudel, mis on pärimisseaduses loetletud. Seega on sundosanõudest kõrvalekaldumine piiratud. Sundosaõigusega nähakse seejuures ette, et pärandaja lähedastel isikutel on õigus vähemalt teatud minimaalsele osale pärandist. Seega piirab sundosa instituut pärandaja eneseteostusvabadust viimse tahte kujundamisel, sest on olemuslikult vastuolus pärandaja tahtega oma vara käsutada, võimaldades pärandaja lähedastel isikutel pärandi avanemisel esitada asjaomase nõude eelduste täitmisel sundosanõude. Sundosa instituut, mis võeti Eesti 1997. aasta pärimisseadusesse (edaspidi ka „PärS (1997)“) ¹¹ selle eelnõu seletuskirja kohaselt Saksa süsteemist lähtuvalt, kujundati 2009. aasta PärSis oluliselt ümber ja ühtlasi suurendati märgatavalt pärandaja testeerimisvabadust. Suuremast testeerimisvabadusest lähtub ka Saksamaal kehtiv sundosa käsitlus.¹²

Sundosaõigus testeerimisvabaduse piiranguna peab olema aga põhjendatud ning olema seatud kindlatel eesmärkidel. Õiguskirjanduses on arutletud võimalusi, millisesest kaalutlusest Eestis sundosa instituut lähtub. 2009. aasta pärimisseaduse eelnõu seletuskirja kohaselt lähtuti

---

⁹ Liin, U. Pärimisõigus. Kirjastus Ilo 2005, lk 108-109; RKÜKo 3-2-1-73-04, p 18.

¹⁰ RKÜKo 3-2-1-73-04, p 18.

¹¹ Pärimisseadus – RT I 1996, 38, 752.

¹² Pärimisseaduse eelnõu seletuskiri SE 13, VI. ptk kommentaar.

siinkohal kaalutlusest, et „sundosa peaks aitama täita pärandaja niigi kehtivat ja tema sugulaste ja abikaasa vajadusi arvestavat ülalpidamiskohustust ka pärast tema surma“.¹³ Seletuskirjas tuuakse testeermisvabaduse piiramist õigustava eesmärgina välja pärandaja lähisugulaste ja abikaasa kaitse, keda pärandaja pidi eluajal ülal pidama.¹⁴ Kui aga uurida kuni 1. oktoobrini 2009 kehtinud PärSi selgitusi, siis 1997. aasta pärimisseaduse eelnõu koostajad Erki Silver ja Ivo Mahhov viitavad seoses sundosa instituudi eesmärgiga sellele, et pärandaja testeermisvabadust tuleb piirata üksnes sel määral, mis tagaks pärandaja lähedaste inimeste huvide kaitse, keda pärandaja oma eluajal abistas või keda ta oleks pidanud abistama. Eelnõu koostajad leiavad, et pärandaja ei saa neid isikuid oma viimse tahteavaldusega pärandist täielikult ilma jätta, kui neil on seaduse kohaselt õigus pärida, mistõttu on neil igal juhul õigus saada pärast pärandi avanemist sundosa.¹⁵ E. Silvet on märkinud, et ka 1997. aasta pärimisseaduse koostamisel oli sundosa instituudi eesmärk hoolitseda pärandaja sugulaste heaolu eest, keda pärandaja oli kohustatud abistama.¹⁶ Siinkohal tekib küsimus, keda peetakse silmas isikute all, keda pärandaja pidi eluajal ülal pidama, mistõttu vajab see töös tagapool lähemalt käsitlemist.

Ka Tiina Mikk on välja toonud, et õigus sundosale tuleneb pärandaja lähisugulaste ja abikaasa kaitsevajadusest, kelle suhtes pärandaja oma eluajal ülalpidamiskohustust täitma pidi. Seega, kui sundosa saamiseks õigustatud isik paneb sundosanõude maksma, ei ole oluline, kas pärandaja ka realselt oma ülalpidamiskohustust täitis. Eesti õiguses sõltub sundosanõue konkreetsest isikust ning tema abivajadusest. Sundosa kujutab endast seega ülalpidamiskohustuse täitmist pärast pärandaja surma.¹⁷ Seejuures on T. Mikk varasemalt viidanud, et pärandaja vaba tahet piiratakse ulatuses, mis vastab ühiskonnas tunnustatud väärtushinnangutele.¹⁸

Seisukohta, et lähemate pereliikmete suhtes ülalpidamiskohustuse täitmine postuumselt on sundosaõiguse eesmärk, toetab ka Riigikohtu üldkogu 2005. aasta otsus, milles Riigikohus andis tõlgenduse 1997. aasta pärimisseaduse sundosa pärimise sättele (PärS § 104). PärS (1997) nägi sundosanõude eeldusena ette sundosa saamiseks õigustatud isiku töövõimetuse. Üldkogu tõlgendus sidus sundosa saamise õiguse faktiliselt töövõimetu

---

¹³ Pärimisseaduse eelnõu seletuskiri SE 56, enne § 104 kommentaari.

¹⁴ Pärimisseaduse eelnõu seletuskiri SE 56, § 104 kommentaar.

¹⁵ Silvet, E; Mahhov, I./Silvet. Kuidas pärida ja pärandada. Juura 1997, lk 50.

¹⁶ Silvet, E. Pärimisseaduse põhijoontest. Juridica 7/1995, 282–288, loetud veebiväljaandes.

¹⁷ Mikk, T. Päritavuse kriteeriumid ja päritavuse välistamise võimalused digitaalse pärandi kontekstis e-konto näitel. Doktoritöö, 2021. Viidatud: Mikk (2021), lk 51.

¹⁸ Mikk, T. Pärimisõigus. Tallinn: Sisekaitseakadeemia, 2012. Viidatud: Mikk (2012), lk 142.

seadusjärgse pärija abivajadusega, eemaldudes senisest praktikast. Riigikohtu üldkogu väljendas seisukohta, et PärS § 104 eesmärki tuleb otsida pärandaja abivajavate pereliikmete ülalpidamise tagamise vajadusest. Üldkogu kohaselt ei ole seadusandja soovinud, et sundosa oleks tagatud kõigile pärandaja lähedastele isikutele, kes saaksid pärandist osa seadusjärgse pärimise korral, vaid neile, kelle võimalused end ise elatada on piiratud.¹⁹ Nii tõi üldkogu välja, et lisaks faktilisele võimetusele endale elatist teenida peab olema täidetud tegeliku abivajaduse kriteerium, mis tähendab, et isikul peavad puuduma piisavad vahendid enda elatamiseks ka muul viisil kui elatist tööga teenides. Üldkogu kohaselt on abivajaduse kindlaksmääramisel vaja hinnata, kas sundosa saama õigustatud isik oli pärandaja surma hetkel tema ülalpidamisel või oli õigustatud abivajaduse tõttu ülalpidamist saama.²⁰ Riigikohtu üldkogu tõi oma otsuses ühtlasi välja, et testeerimisvabadus ei ole nii kaalukas põhiõigus, et see kaaluks üles vajaduse ja kohustuse hoolitseda pärandaja abivajavate lähedaste eest.²¹ Eesti eraõiguse reformi lõpuleviimise raames asendati pärimisseadus uuega, milles nähti ühe muudatusena töövõimetuse kriteeriumi asemel ette perekonnaseadusest tuleneva ülalpidamiskohustuse nõue.²² Autor toob lisaks välja, et seda, et asjaomast kohtuotsust, mis käsitles kuni 31.12.2008 kehtinud PärSi § 104 tõlgendust, saab kasutada ka hiljem kehtiva sundosa sätte puhul, on väljendanud Harju maakohus oma otsuses.²³ Põhjendatud on seda sellega, et PärSi regulatsiooni on hinnatud sundosainstituudi eesmärkidest ja põhiseaduslikest põhimõtetest lähtuvalt. Asjaomases otsuses viidatakse, et perekonnaseaduses ettenähtud ülalpidamiskohustus on perekonna vastastikuse hoolitsemise ja ülalpidamise kohustuse idee väljendus. On esile toodud, et sundosaõigus „on seotud faktiliselt töövõimetu seadusjärgse pärija abivajadusega.“²⁴

Riigikogu üldkogu otsuse eriarvamuses on seoses testeerimisvabaduse ja lähemate pereliikmete pärimisõigusega viidatud sellele, et ühiskonnas tunnustatud kõlbeliste põhimõtete kohaselt abistavad lähedasemad pereliikmed üksteist vastavalt oma võimalustele ka olukorras, kus pereliige ei kannata otsese puuduse all ja on ka töövõimeline. Oluline on kanda hoolt ka asjaomase pereliikme arengu või elujärje parandamise eest.²⁵ Seega ei ole õigustatud jätta sundosa saamiseks õigustatud isik ilma pärandist seetõttu, et ta on töövõimeline. Materiaalseid

---

¹⁹ RKÜKo 3-2-1-73-04, p-d 35 ja 40.

²⁰ RKÜKo 3-2-1-73-04, p 41.

²¹ RKÜKo 3-2-1-73-04, p-d 34 ja 40.

²² Pärimisseaduse eelnõu seletuskiri SE 56, enne § 104 kommentaari.

²³ HmKo 2-11-1889/5, lk 5.

²⁴ HmKo 2-11-1889/5, lk 5.

²⁵ Kohtunik A. Kulli eriarvamus RKÜKo 3-2-1-73-04, p 2.

hüvesid luuakse perekonna baasil ning pereliikmete toel ja abil ning motiveerimisel, mistõttu on pereliikme loodu käsitatav ühistöö viljana. Perekonnas loodud materiaalsete väärtuste iseloomust tuleneb pärandaja lähedaste isikute õigustatud ootus teatud osale pärandvarast.²⁶ Nii testeerimisvabadus kui ka lähimate pereliikmete pärimisõigus, olles konkureerivad ja teineteist piiravad võrdväärsed põhiõigused, kuuluvad põhiseadusliku pärimisõiguse olemusse PS § 32 lg 4 tähenduses, mille kohaselt pärimisõigus on tagatud. Ka perekonna vara kuulub perekonna kaitsegarantii alla ja see on lahutamatult seotud põhiseadusliku pärimisõigusega. PS § 27 lg 1 olemusse kuulub igäiue õigus tugevale, elujõulisele perekonnale. Eesti põhiseadus väärtustab perekonda kõrgelt, mistõttu on oluline aidata kaasa inimesele kindlustunnet andvate peresuhete kujunemisele. Seega on sundosa instituut perekondliku solidaarsuse väljendus ning toetab tugevate peresuhete tagamisega pärimisjärgluse põhimõtet.

Ka Saksa õiguskirjanduses rõhutatakse, et kuna pereliikmete vahel on tihe isiklik suhe, nad hoiavad ühte ja neil on kohustus kanda üksteise eest hoolt, siis lähtub seadus üldisest solidaarsuse ideest, mille puhul pereliikmed toetavad üksteist ja hoolitsevad üksteise eest.²⁷ Seejuures, kuna sundosaõigus on õigustatav eelkõige tihedatest perekonnaõiguslikest suhetest tulenevalt, siis ka Saksa õiguskirjanduses nähakse sundosa eesmärgina testeerimisvabaduse ja perekonna pärimisjärgluse tasakaalustamise või kompromissi funktsiooni.²⁸ Asjaomast seisukohta selgitatakse sellega, et pärandvara kujunemisele aitab kaasa pereliikmete materiaalne ja emotsionaalne tugi ja abi, pereliikmetel on ühine elu ja ühine majapidamine. Sundosaõigusega tagatakse selle arusaama kohaselt pärandaja surma korral perekonnaliikmetele osa pärandaja varast, sest selle kujunemisel oli neil teatav panus.²⁹ Seadusandja takistab pärandajat kogu oma vara pärandamast perekonnavälistele isikutele. Seda, kui pärandaja abikaasa ja alanejad sugulased ei saaks pärandvarast mitte midagi, nähakse ebaõiglasena.³⁰ Samas on ka leitud, et selline põhjendus on sundosaõiguse süstemaatika seisukohast piiratud. Tuuakse välja, et kui hinnata sundosast ilmajätmist, siis ilmajätmise alustena ei näe seadus ette seda, et pärandaja lähedane isik ei panustanud perekonna vara kujunemisse. Siinkohal on viidatud, et kuna abikaasa üldiselt panustab selle vara tekkesse

---

²⁶ Kohtunik A. Kulli eriarvamus RKÜKo 3-2-1-73-04, p-d 2-3.

²⁷ MüKoBGB/Lange, 8. Aufl. 2020, BGB § 2303, vnr 11.

²⁸ H. Klingelhöffer. Pflichtteilsrecht. München: Beck, 2003, vnr 1; MüKoBGB/Lange, 8. Aufl. 2020, BGB § 2303, vnr 1; Liin (2006), lk 10-11.

²⁹ MüKoBGB/Lange, 8. Aufl. 2020, BGB § 2303, vnr 10.

³⁰ Joachim, N., Lange, N. Pflichtteilsrecht. 3., völlig neu bearbeitete Auflage. Berlin: Erich Schmidt Verlag GmbH & Co. KG, 2017, lk 28.

oluliselt rohkem kui lapsed, peaks asjaomase arusaama kohaselt tema sundosa olema oluliselt suurem alanejate sugulaste sundosast.³¹

Seoses perekonna pärimisjärglusega väljendas Riigikohtu üldkogu oma 2005. aasta otsuses seisukohta, et põhiseadus ei välista sundosa instituudi kujundamisel erinevate eesmärkide aluseksvõtmist. Sundosa kehtestamist õigustab üldkogu kohaselt nii perekonna pärimisjärgluse põhimõtte kui ka lähtumine pereliikmete abivajadusest.³² Samas argumenteeris üldkogu siiski, et perekonna pärimisjärgluse põhimõttest lähtutakse tugevamini seadusjärgse pärimise korral, sest seadusjärgse pärimise korral tagab seadusandja pärandvara ülemineku pärandaja lähedastele, mitte riigile või kolmandatele isikutele. Perekonna pärimisjärgluse põhimõttest ei tulene põhiseaduslikku nõuet, et kõigil pärandaja lähedastel isikutel oleks testamendijärgse pärimise korral õigus pärandiosale. See tähendab, et põhiseadusest ei tulene kohustust kaitsta lähedaste huve selle vastu, et pärandaja kasutab oma testeerimisvabadust.³³ S. Liin on märkinud pärimisjärgluse põhimõtte kohta, mille idee kohaselt pärandaja lähedasematel isikutel peab olema õigus omandada osa pärandaja varast, et pärimisjärgluse põhimõtte avaldub peamiselt seadusjärgse pärimise ja sundosa korral. Sundosa instituut aitab kaitsta pereliikmeid ja tagada nende eest hoolitsemine, tagades neile õiguse nõuda pärandiosa, kui nad on jäetud pärandist ilma.³⁴

Sarnaselt Eestile on ka Saksa õiguskirjandusest võimalik leida arusaam, et sundosa regulatsiooni aluseks on idee, et pärandaja on kohustatud ka pärast surma kandma oma lähedaste eest hoolt.³⁵ Seetõttu on sundosa eesmärk anda pärandaja lähedastele isikutele, kellest on testamendis mööda mindud, õiglase hüvitus.³⁶ Sundosaõigust käsitatakse perekonnaliikmete vastastikuse vastutuse väljendusena. Perekondlik vastutus üksteise ees tähendab, et vanemad kannavad hoolt laste eest, ja ka vastupidi, et lapsed hoolitsevad vanemate eest.³⁷ Sarnaselt Eestis väljendatud arusaamale on ühtlasi rõhutatud, et sundosaõiguse eesmärk on pigem suhete tugevdamine perekonnasiseselt ning selle puudumine mõjuks peresuhteid nõrgestavalt.³⁸ Töö autor peab vajalikuks märkida, et peresuhteile võib iseenesest mõjuda nõrgestavalt ka

---

³¹ MüKoBGB/Lange, 8. Aufl. 2020, BGB § 2303, vnr 10.

³² RKÜKo 3-2-1-73-04, p 34.

³³ RKÜKo 3-2-1-73-04, p 43.

³⁴ Ruggeri, L.; Kunda, I.; Winkler, S.(edt). Family Property and Succession in EU Member States: National Reports on the Collected Data. Sveučilište u Rijeci, Pravni fakultet/University of Rijeka, Faculty of Law, 2019 / Liin, S., lk 201-202.

³⁵ Brox, vnr 542.

³⁶ Brox, vnr 554.

³⁷ MüKoBGB/Lange, 8. Aufl. 2020, BGB § 2303, vnr 2.

³⁸ BVerfG 19.4.2005 – 1 BvR 1644/00 –, vnr 23.

testamentide vaidlustamine sundosa väljanõudmise eesmärgil pärandaja lähedaste isikute poolt, kes pärandvara kujunemisse ei panustanud ei emotsionaalselt ega materiaalselt. Saksa õiguskirjanduses viidatakse, et tegemist ei ole pereliikmete abivajadusega ega ülalpidamisega; lähedaste pereliikmete majandusliku heaolu kindlustamine paigutub elatisõiguse, mitte pärimisõiguse alla.³⁹ Erinevalt Eestist, kus seadusandja on selgesõnaliselt sätestanud, et sundosa nõude saab esitada alaneja sugulane, vanemad või abikaasa, kelle suhtes pärandajal oli surma hetkel perekonnaseadusest tulenev kehtiv ülalpidamiskohustus, ei näe Saksamaa pärimisõigus aga ülalpidamiskohustust sundosa pärimise eeldusena ette. Saksamaal on argumenteeritud, et kuna täna on inimestel kõrgem eeldatav eluiga, siis sundosa saama õigustatud isik on üldiselt pärandi avanemise ajaks suutnud tagada enda hakkamasaamise ja sundosa ei ole tema toimetuleku jaoks ilmingimata vajalik, nagu see võis vajalik olla BGB koostamise aegadel.⁴⁰ Samas tuuakse vastuargumendina välja, et sundosaõiguse ülesanne ei olnud ka 1900. aastatel pärandaja lastele ülalpidamist pakkuda, sest inimesed asusid lühema kooliperioodi tõttu tööle varem, mis tähendab, et ka lapsed olid majanduslikult iseseisvamad ajaks, kui nende vanemad, sh võrdlemisi noorelt, surid.⁴¹ Seega ei ole mõtte sundosast kui lähedaste pereliikmete elatise tagamise vahendist esiplaanil. Sundosa on käsitatav vara täiendava juurdekasvuna, mitte ülalpidamisena.⁴² Ka Saksamaa konstitutsioonikohus on oma 2005. aasta otsuses, milles ta käsitles sundosaõiguse normide vastavust Saksamaa põhiseadusele, käsitlenud sundosa kui abivajadusest sõltumatut minimaalset pärandiosa, mis peab olema tagatud.⁴³

Kokkuvõtvalt saab järeldada, et sundosa eesmärgina nähakse Eesti õiguses eelkõige ülalpidamiskohustuse täitmist postuumselt. Saksa õiguses tuuakse pigem välja tugevate, stabiilsete peresuhte loomisele kaasaaitamine, pereliikmete vastastikune vastutus kanda üksteise eest hoolt, samuti abivajadusest sõltumatu minimaalse pärandiosa tagamine lähedastele isikutele. Kuna Eestis on erinevalt Saksamaast sundosa aluseks pärandaja lähedasemate isikute ülalpidamiskohustus ning testeerimisvabadus taandub asjaomase ülalpidamiskohustuse ees, siis käesoleva töö autor leiab, et Eesti sundosaõiguses tuleb lähtuda lähimate pereliikmete ülalpidamise ja hoolitsemise põhimõttest. Pärandaja omandiõigus ja omandi kasutamise vabadus on just ülalpidamiskohustuse kriteeriumi tõttu Eesti õiguses

---

³⁹ MüKoBGB/Lange, 8. Aufl. 2020, BGB § 2303, vnr-d 2 ja 8.

⁴⁰ MüKoBGB/Lange, 8. Aufl. 2020, BGB § 2303, vnr 8; Joachim/Lange, lk 28.

⁴¹ BVerfG 19.4.2005 – 1 BvR 1644/00 –, vnr 23.

⁴² Joachim/Lange, lk 28.

⁴³ BVerfG 19.4.2005 – 1 BvR 1644/00 –, vnr –, resolutsioon p 1.

piiratud. Nii Eestis kui ka Saksamaal puhul viidati ka ühisele majapidamisele ja sellele, et pereliikmed aitavad kaasa perekonna vara kujunemisele materiaalse või emotsionaalse toe mõttes ning et seetõttu on neil õigustatud ootus pärandvarale. Kuna aga kummagi riigi seadus tõepoolest ei näe ette, et pärandvara on pereliikmete ühistöö tulem ja et perekonna vara kujunemisse mittepanustanud lähedane isik tuleks sundosast ilma jätta, siis perekonna vara kujunemisest lähtumine ja vara perekonda jätmine ei peaks olema esiplaanil.

1.2 Sundosanõude eeldused ja sisu

1.2.1 Sundosanõude õigustatud ja kohustatud isikud

Võttes arvesse, et nii Eestis kui ka Saksamaal võib sundosa instituudi puhul läbivalt täheldada rohkemal või vähemal määral lähtumist perekonna eest hoolitsemise põhimõttest või perekonna vara õiglasest jaotumisest, on seadusandja vastavalt määratlenud ka sundosanõude õigustatud ja kohustatud isikud. Seejuures on Eesti seadusandja arvestanud ülalpidamiskohustuse kriteeriumiga, mis Eesti regulatsiooni Saksa sundosaõigusest eristab. Tänu ülalpidamiskohustuse kriteeriumile piiratakse testaatorit Eesti õiguses oluliselt vähem. Pärimisseaduse § 104 lõikes 1 on sätestatud, et kui pärandaja on testamendi või pärimislepinguga jätnud seaduse järgi pärima õigustatud alaneja sugulase, oma vanemad või abikaasa, kelle suhtes pärandajal oli surma hetkel perekonnaseadusest tulenev kehtiv ülalpidamiskohustus, pärandist ilma või on nende pärandiosi vähendanud võrreldes sellega, mille nad oleksid saanud seadusjärgse pärimise korral, on neil isikutel õigus nõuda pärijatelt sundosa. Seega on sundosanõude esitamiseks õigustatud pärandaja lähedasemad isikud, kelleks on pärandaja alanejad sugulased (lapsed, lapselapsed jne), vanemad ja abikaasa. Ka Saksamaal pärimisõiguses on sundosa saamiseks õigustatud isikute ring BGB § 2303 kohaselt konkreetselt määratletud. Seega kehtib nii Eestis kui ka Saksamaal, et sundosanõude esitamise õigus ei ole igal sugulasel, kelle pärandaja on pärandist ilma jätnud. Nii ei ole ei Eestis ega Saksamaal sundosa saama õigustatud isikute hulka arvatud näiteks pärandaja vanavanemad, õed-vennad ega viimaste lapsed. Sarnaselt Saksamaal⁴⁴ õigusele kehtib ka Eestis, et õigust esitada sundosanõue omavad lisaks abielust sündinud lastele ka lapsendatud lapsed (PKS §-d 160-162, § 157).

---

⁴⁴ MüKoBGB/Lange, 8. Aufl. 2020, BGB § 2303, vnr 12.

Seejuures näeb PärS § 104 lg 2 ette, et pärandaja vanemad ja pärandaja kaugemad alanejad sugulased ei ole sundosa nõudmiseks õigustatud juhul, kui alaneja sugulane, kes välistaks nad seadusjärgse pärimise korral, saab nõuda sundosa või võtab talle pärandatu vastu. Sama on sätestatud ka BGB §-s 2309. Näiteks ei ole pärandaja vanemal õigus nõuda sundosa, kui pärandaja laps esimese järjekorra pärijana saab nõuda sundosa. Nimelt pärivad PärS § 12 kohaselt teise järjekorra pärijad, kelleks on pärandaja vanemad ja nende alanejad sugulased, alles pärast esimese järjekorra pärjaid, kelleks on pärandaja alanejad sugulased. PärS § 16 lg 1 kohaselt pärib pärandaja üleelanud abikaasa koos pärandaja sugulastega vastavalt PärSile. Näiteks kui pärandajal on lapsed, siis on ka abikaasal õigus saada sundosa.

Täiendava kriteeriumina sätestab PärS § 104 lg 1, et nende isikute suhtes pidi pärandajal olema perekonnaseadusest tulenev ülalpidamiskohustus. Kohtupraktikas on leitud, et isik, kes soovib pärandist sundosa saada, peab tõendama, et ta oli pärandaja ülalpidamisel ja et tal oli tegelik abivajadus.⁴⁵ Erinevalt Eestist ei näe Saksamaa pärimisõigus sundosa pärimise eeldusena ülalpidamiskohustust ette. PKS § 16 kohaselt on abikaasad vastastikku kohustatud oma tööga ja varaga perekonda ülal pidama. PKS § 96 kohaselt on ülalpidamist kohustatud andma täisealised esimese ja teise astme ülenejad ja alanejad sugulased. PKS § 97 loetleb ka ülalpidamist saama õigustatud isikud, kelleks on alaealine laps või kuni 21-aastane õppiv laps, kuid ka muu abivajav alaneja või üleneja sugulane, kes ei ole võimeline ennast ise ülal pidama. Näiteks kui pärandaja pärandab kogu oma vara lapsele ning pärandaja abikaasa ei ole võimeline end ise ülal pidama, on abivajaval abikaasal õigus sundosale. Käesoleva töö autor on seisukohal, et sundosaõiguse piiravat olemust pärandaja testeermisvabaduse suhtes arvesse võttes on sundosanõude esitamise piiramiseks kehtestatud ülalpidamiskohustuse lisakriteerium põhjendatud. Sundosa nõude esitamisele kehtestatud reaalse ülalpidamiskohustuse tingimus võimaldab lähtuda konkreetse pärija abivajadusest ning selliselt tagatakse pärandaja testeermisvabadus, ilma seda ebamõistlikult piirates.

1997. aasta PärSi kohaselt oli sundosa saamiseks õigustatud seaduse kohaselt pärimisõigust omav pärandaja alaneja või üleneja sugulane, samuti pärandaja abikaasa, kelle pärandaja oli testamendi või pärimislepinguga pärandist ilma jätnud ja kes oli töövõimetu. 2009. aasta pärimisseaduse eelnõu seletuskirja kohaselt asendati §-s 104 sätestatud töövõimetuse kriteerium ülalpidamiskohustuse kriteeriumiga, sest töövõimetuse kindlaksmääramine oli väga keeruline.⁴⁶ Töövõimetuse nõude üle peeti kohtutes erinevaid vaidlusi ning kohtud tõlgendasid

---

⁴⁵ Harju mk, 26.6.2020, 2-18-18302/52, p 14 ja RKTko 3-2-1-27-12, p 13-14.

⁴⁶ Pärimisseaduse eelnõu seletuskiri SE 56, enne § 104 kommentaari.

töövõimetuse mõistet erinevalt.⁴⁷ Näiteks tõlgendasid Riigikohtu üldkogu kohtunikud, et 1997. aasta PärS §-s 104 sätestatud „töövõimetus“ tähendab faktilist töövõimetust ja lisaks ka abivajadust, kuid oli riigikohtunikke, kes sellega nõus ei olnud, leides, et kehtiva õiguse kohaselt ei saa sundosaõigust siduda abivajadusega.⁴⁸ Küll aga, tuues sisse nõude, et sundosa saaja peab tõendama oma abivajadust ja faktilist töövõimetust, muutis Riigikohtu üldkogu selle otsusega kohtupraktikat. Praegu kehtivas pärimisseaduses ettenähtud ülalpidamiskohustus on defineeritud ja reguleeritud perekonnaseaduses.

Kui pärandaja lähedastel isikutel on õigus esitada sundosanõue, siis PärS § 104 lõike 1 kohaselt ja BGB § 2303 lõike 1 kohaselt tuleb see esitada pärijate vastu. Seega, kuna sundosa instituut annab õiguse nõuda pärijatelt või ainupärijalt sundosa, on pärijad sundosanõude kohustatud isikuteks. Kui pärijaid on mitu, käsitatakse neid sundosa nõudmiseks õigustatud isiku suhtes solidaarvõlgnikena. Kui tegemist on olukorraga, kus pärija ise on õigustatud saama sundosa, siis on nii eesti kui ka saksa seadusandja näinud asjaomase pärija jaoks ette teatud kaitse. PärS § 105 lg 3 ja BGB § 2319 näevad ette, et kui mitmest pärijast ühel on sundosa saamise õigus, siis võib asjaomane pärija pärast pärandi jagamist keelduda mõne teise sundosa saamiseks õigustatu nõude rahuldamisest niivõrd, et talle jääks tema sundosa. Samuti sätestatakse, et sellisel juhul vastutavad puudujääva osa eest ülejäänud pärijad. Asjaomaste sätete eesmärk on vältida olukorda, kus sundosa saamiseks õigustatud pärija peaks kasutama oma pärandiosa teiste pärijate sundosanõuete rahuldamiseks.⁴⁹ Nii soovitakse kaitsta sundosa saamiseks õigustatud kaaspärijat selle eest, et tema enda sundosa väärtus pärast pärandvara jagamist teiste isikute sundosanõuete rahuldamisega väheneb.⁵⁰ Saksa õiguskirjanduses on täpsustatud, et asjaomase, BGB §-s 2319 sätestatud õiguse keelduda kohaldamine eeldab, et pärijaid on mitu, kusjuures vähemalt üks pärijatest on sundosa saamiseks õigustatud isik ja vähemalt üks pärijatest ei ole sundosa saamiseks õigustatu. Kuna sundosa saamiseks õigustatud ainupärija sundosa ohustavad üksnes annakud ja sihtkäsundid, siis ainupärija asjaomase sätte kohast kaitset ei vaja.⁵¹

Kui pärandaja suhted oma lähedaste isikutega on keerulised, võib pärandaja soovida jätta nad testamendiga pärandist ilma. Kuna sundosaõigus kaitseb pärandaja alanejaid sugulasi, vanemaid ja abikaasat, kelle suhtes pärandajal oli surma hetkel perekonnaseadusest tulenev

---

⁴⁷ Liin (2005), lk 113.

⁴⁸ RKÜKo 3-2-1-73-04, p 40; Vt nt kohtunike Henn Jõksi ja Lea Laarmaa eriarvamus RKÜKo 3-2-1-73-04, p 1-2.

⁴⁹ MüKoBGB/Lange, 8. Aufl. 2020, BGB § 2319, vnr 1.

⁵⁰ Burandt, W.; Rojahn, D. Becksche Kurzkommentare. Erbrecht. 3. Auflage. C.H.Beck 2019, BGB § 2319, vnr 1.

⁵¹ MüKoBGB/Lange, 8. Aufl. 2020, BGB § 2319, vnr 2.

ülalpidamiskohustus, siis on pärandaja võimalused sundosa saada õigustatud isiku sundosast ilmajätmisel väga piiratud.⁵² Juhul, kui pärandaja soovib mõne isiku sundosast ilma jätta, on see võimalik üksnes erandkorras. Sundosast ilmajätmise juhud on sätestatud vastavalt PärS § 108 lõikes 1 ja BGB § 2333 lõigetes 1 ja 2. PärS § 108 kohaselt võib pärandaja testamendi või pärimislepinguga jätta sundosast ilma isiku, kes on pärandaja või tema abikaasa või pärandaja alaneja või üleneja sugulase või muu pärandajale eriliselt lähedase isiku vastu toime pannud kuriteo, või isiku, kes on tahtlikult ja oluliselt rikkunud oma seadusest tulenevat pärandaja ülalpidamise kohustust. BGB § 2333 loetleb samuti sundosast ilmajätmise alused, mis on esitatud detailsemalt, kuid hõlmavad samuti kuriteo toimepanekut ja pärandaja ülalpidamiskohustuse tahtlikku rikkumist. Saksa õiguskirjanduses on selgitatud, et ülalpidamiskohustuse tahtlik rikkumine eeldab, et ülalpidamist vajava pärandaja alaneja sugulane ei taga pärandajale piisavaid rahalisi vahendeid. Seega ei õigusta sundosast ilmajätmist näiteks olukorrad, kus ülalpidaja keeldub isiklikust kontaktist ülalpeetavaga või tema isiklikust hooldamisest.⁵³ Kui sundosast ilmajätmine toimus seadusega kooskõlas, läheb sundosast ilmajäetud isiku sundosa pärandaja seadusjärgsetele pärijatele selliselt, nagu ei oleks sundosast ilmajäetud isik pärandi avanemise ajal elus.⁵⁴

1.2.2 Muud eeldused

Sundosanõude esitamise eelduseks on PärS § 104 lg 1 kohaselt (ning BGB § 2303 lõigete 1 ja 2 kohaselt) ka pärandaja lähedaste sugulaste seadusjärgsest pärimisõigusest ilmajätmine ning testamendi või pärimislepingu olemasolu. Seega peab olema täidetud tingimus, et pärandaja alaneja sugulane, vanem või abikaasa on seaduse järgi õigustatud pärima ja pärandaja on nad viimse tahte avaldusega pärandist ilma jätnud või määranud neile sundosast väiksema osa. Pärijal on õigus olla pärandaja seadusjärgne pärija, kui tal on pärandajaga perekonnaõiguslik suhe. Seadusjärgset pärimist võimaldab põlvnemine, abielu, kuid ka lapsendamine. Näiteks, kui pärandajal on kolm last ja testamendiga on ainupärijaks määratud üks laps, siis on kahel pärandist ilmajäetud ja ülalpidamist vajaval lapsel õigus nõuda sundosa. Niisiis eeldab sundosa saamise õigus, et õigustatud isik oleks ilma pärandaja viimse tahte avalduseta olnud

---

⁵² Liin (2005), lk 128.

⁵³ MüKoBGB/Lange, 8. Aufl. 2020, BGB § 2333, vnr 33.

⁵⁴ Liin (2005), lk 130.

seadusjärgne pärija. Seega kehtib ühtlasi, et sundosa pärimist ei toimu, kui pärandaja ei ole teinud viimse tahte avaldust.

Sundosaõigusest on praktiliselt võimatu mööda minna, kui on olemas sundosanõue. Sellest tingituna võib pärandaja omakorda olla huvitatud oma vara kinkimisest kolmandatele isikutele. Kingitusi aga võidakse sundosa arvutamisel siiski teatud tingimustel hiljem arvesse võtta.

1.2.3 Sundosanõude sisu

Sundosanõue, mida on reguleeritud PärS § 104 lõikes 1, võimaldab sundosa saamiseks õigustatud isikul nõuda pärijatelt sundosa, kui pärandaja on jätnud ta pärandist ilma või vähendanud tema pärandiosa võrreldes sellega, mille ta oleks saanud seadusjärgse pärimise korral. PärS § 104 lg 5 kohaselt on sundosa nõue suunatud raha maksmisele. Sundosa kui rahaline nõudeõigus on ette nähtud Saksa õiguse eeskujul.⁵⁵ Sundosa saamiseks õigustatud isikul tuleb esitada sundosanõue, sest sundosa ei maksta automaatselt välja. Sundosanõue tekib PärS § 104 lg 4 esimese lause kohaselt pärandi avanemisega. Kuna sundosanõue on oma olemuselt võlaõiguslik rahaline nõue pärijate vastu, siis ei ole sundosa saamiseks õigustatud isikul õigust nõuda konkreetseid pärandvara esemeid. See tähendab, et ta võib pärijalt nõuda pärandvara väärtuse põhjal arvestatava sundosa suuruse rahasumma maksmist.⁵⁶

Rahalise nõude täitmine tähendab sundosana kindlaks määratud summa maksmist. Eestis on rahalise kohustuse täitmine reguleeritud VÕS §-s 91, mis näeb ette, et rahalise kohustuse võib täita sularahas. Seadus ei näe ette, kuidas raha üle anda, seda võib seega teha sularahas või ülekandega.⁵⁷ Ka VÕS kommenteeritud väljaandes märgitakse, et üldiselt täidetakse rahalised kohustused sularahata ülekannetega, elektrooniliste mahakannetega võlgniku kontolt.⁵⁸ Seega ei pea summa maksmine toimuma ilmingimata sularahana. Saksa õiguskirjanduses selgitatakse, et sundosanõue rahalise nõudena tähendab sundosa saamiseks õigustatud isiku jaoks, et pärija peab talle maksuma. Sundosa saama õigustatud isik ise ei pea aga muretsema selle pärast, kuidas hallata pärandvara või leida võimalik ostja pärandvarale, mida on keeruline

---

⁵⁵ Liin (2005), lk 122.

⁵⁶ Leipold, D. Erbrecht. 22. neubearbeitete Auflage. Mohr Siebeck Tübingen 2020, vnr 828.

⁵⁷ Mikk (2012), lk 144.

⁵⁸ VÕS-Komm I (2016)/Varul, P., § 91, p 4.1. – Varul, P.; Kull, I.; Köve, V.; Käerdi, M.; Sein, K. (koost). Võlaõigusseadus I. Üldosa (§§ 1–207). Kommenteeritud väljaanne. Juura 2016.

võõrandada, samuti ei pea ta vaidlema kaaspärijatega.⁵⁹ Seega võib raha maksmise nõue teinekord olla isegi kasulikum kui pärandiosa pärimine. Ent selleks, et sundosa saamiseks õigustatud isik saaks oma sundosa pärijalt sisse nõuda, on tal vaja teada sundosa õiget suurust. Sundosa kindlaksmääramine leiab töös tagapool käsitlemist.

Siiski võib tekkida küsimus, kas lähtuvalt sellest, et sundosanõue on rahaline nõue, ei ole võimalik täita nõuet hoopis esemete üleandmisega. Siinkohal tuleneb VÕS §-st 91, et kokkuleppe korral võib rahalise kohustuse täita ka muul viisil. Seega võivad pärija ja sundosa saamiseks õigustatud isik kokku leppida, et sundosanõue täidetakse muul viisil kui raha maksmisega, näiteks pärandiesemete üleandmisega. Saksa õiguskirjanduses on selgitatud, et pärija võib üle anda kinnisasja või esemed, mille vastu sundosa saamiseks õigustatud isikul huvi on, nt maalid või antiikesemed.⁶⁰ Küll aga ei ole sundosa saamiseks õigustatud isik kohustatud võlausaldajana pärija pakutavaid üksikuid pärandiesemeid vastu võtma, ning samas ei saa ta pärandiesemete üleandmist pärijalt ka ise nõuda.⁶¹ Seega on sundosanõue suunatud raha maksmisele ning eelkõige kokkuleppe korral võib selle täita ka muul viisil.

Nii Eesti kui ka Saksamaa õiguse kohaselt on sundosanõue pärandatav ja üleantav. Kuna PärS § 104 lg 4 kohaselt on sundosanõue pärandatav ja üleantav, siis õigustatud isiku surm ei lõpeta sundosanõuet. See tähendab, et kui sundosanõue on tekkinud, kuid sundosa saamiseks õigustatud isik sureb, siis sundosanõue ei lõpe, vaid sundosa tuleb täita sundosa saama õigustatud isiku pärijatele ning seda sõltumata sellest, kas viimased vajavad ülalpidamist. See tähendab, et sundosanõude eeldustele peab vastama sundosa saama õigustatud isik ning pärija ei pea sundosa saaja eeldusi täitma.⁶² PärS § 104 lg 5 kohaselt on sundosanõue suunatud raha maksmisele. Seoses sundosanõude päritavusega toob T. Mikk välja, et võlaõigusseaduse kohaselt on rahalised nõuded põhimõtteliselt alati päritavad, ning kuna sundosa saaja ei ole pärija, vaid isik, kellel on võlaõiguslik rahaline nõue, siis on sundosanõude päritavus põhjendatud.⁶³ Seoses päritavusega, võttes arvesse VÕS § 186 ja PärS § 130 lõiget 1, kehtib seega, et võlgniku surmaga ei lõpe tema rahalised kohustused.⁶⁴ Rahalised nõuded ei ole üldjuhul lahutamatult seotud võlgniku ega võlausaldaja isikuga, mistõttu peaks õigusjärglus olema võimalik.⁶⁵ Ka BGB § 2317 lg 2 kohaselt on sundosanõue pärandatav. Sundosa saamise

---

⁵⁹ Klingelhöffer, vnr 3 ja 72.

⁶⁰ Klingelhöffer, vnr 121-122.

⁶¹ MüKoBGB/Lange, 8. Aufl. 2020, BGB § 2317, vnr 24.

⁶² Mikk (2021), lk 51.

⁶³ Mikk (2021), lk 51.

⁶⁴ VÕS-Komm I (2016)/Kõve, § 186, 6.a.

⁶⁵ TsMS-Komm II/Parrest, § 428, 3.4.1.c.

õigust ei ole näiteks pärimisest loobunud isikul PärS § 98 kohaselt, kuid sellel peatutakse samuti töös tagapool sundosa suurust ja väärtust käsitlevas alapeatükis, sest see on oluline sundosa väljaarvestamiseks vajaliku pärandiosa kindlakstegemise seisukohast.

1.3 Sundosanõude esitamine

Sundosaõigus kaitseb sundosa saama õigustatud isikuid, võimaldades neil esitada pärijate vastu sundosanõude (PärS § 104 lõike 1 kohaselt ja BGB § 2303 lõike 1 kohaselt). Kui pärijaid on mitu, esitab sundosa saamiseks õigustatud isik rahasumma maksmisele suunatud nõude ühe pärija vastu. Nõuet ei saa aga esitada näiteks annakusaaja suhtes, sest annakusaaja ei ole pärija. Kui sundosa saamiseks õigustatud isikule endale on määratud annak, on tal PärS § 105 lg 4 esimese lause kohaselt õigus esitada sundosanõue üksnes siis, kui ta loobub annakust. Sama kehtib BGB § 2307 esimese lause kohaselt.

Sundosa nõuet ei ole aga võimalik esitada piiramatul ajajooksul. PärS § 109 lg 1 kohaselt aegub sundosa nõue kolme aasta möödumisel hetkest, kui sundosa saamiseks õigustatu saab teada pärandi avanemisest ja tema õigusi mõjutavast käsutusest.⁶⁶ Selle käsutusega pärandaja välistas sundosa saamiseks õigustatu pärimisõiguse või piiras seda võrreldes seadusjärgse pärimisõigusega. Sõltumata nimetatud aegumistähtajast näeb PärS § 109 lg 2 samas õiguskindluse huvides ette ka maksimaalse aegumistähtaja kümme aastat, mida arvestatakse pärandi avanemise hetkest. Ka Saksa õiguses kehtib sundosanõude puhul kaks tähtaega. Üldjuhul kohaldatakse sundosa nõuetele nii-öelda tavapäraselt, BGB § 195 kohast aegumistähtaega, milleks on kolm aastat. Aegumistähtaeg hakkab BGB § 199 kohaselt jooksma aasta lõppedes, kui nõue tekkis ja kui võlausaldaja ehk sundosa saamiseks õigustatud isik sai teada või oleks pidanud teada saada nõude aluseks olevatest asjaoludest ehk surmajuhtumist ja sellest, et ta jäeti sundosast ilma või talle jäeti liiga väike osa pärandist. Nõude esitamiseks ei ole nõutav, et sundosa saama õigustatud isik teaks viimse tahteavalduse kõiki detaile, pärandvara koosseisu ja väärtust. Piisab sellest, kui ta on teadlik nõude aluseks olevast piiravast surmapuhusest käsutusest. Ka Saksa õiguses nähakse lisaks sellele õigusrahu eesmärgil ette ka maksimaalne aegumistähtaeg. BGB § 199 lg 3a kohaselt on selleks 30 aastat, mida arvestatakse pärandi avanemisest ja mis ei eelda seda, et sundosa nõudmiseks õigustatu teadis või oleks pidanud teadma pärandi avanemisest.⁶⁷

---

⁶⁶ Mikk (2012), lk 148. Käsitlusena tuleb mõista viimse tahte avaldust, mis on surmapuhune käsutus.

⁶⁷ MüKoBGB/Lange, 8. Aufl. 2020, BGB § 2332, vnr-d 3-4.

Aegumistähtaeg ei tähenda, et nõue lõppeks, sest sundosa saamiseks õigustatud isik võib oma nõude siiski esitada. Küll aga võimaldab kindel tähtaeg pärijal kui sundosa võlgnikul esitada aegumise vastuväite. Pärija võib valida, kas ta esitab aegumise vastuväite või ta täidab sundosanõude. Kui pärija otsustab sundosa saamiseks õigustatud isiku nõude rahuldada ja seega raha maksta, ei saa ta seda hiljem tagasi nõuda.⁶⁸ Aegumistähtaja puhul on Saksa õiguses täpsustatud, et kui pärandaja lähedasem alaneja sugulane ära langeb ning BGB § 2309 kohaselt tulevad kõne alla pärandaja kaugemad alanejad sugulased ja vanemad, siis nende isikute puhul arvestatakse aegumistähtaega pärandaja lähemate sugulaste äralangemisest teadasaamisest.⁶⁹

Sundosanõude aegumine on niisiis reguleeritud PärS § 109 kohaselt ning see ei puuduta sundosa täiendamise nõude esitamist, mis tuleb kõne alla olukorras, kus pärandaja on teinud eluajal kinkeid. See tähendab, et ühelt poolt on eraldi reguleeritud sundosa saaja õigus esitada n-ö tavaline sundosanõue ja teiselt poolt õigus nõuda sundosa täiendamist kingete võrra. Seega tuleb sundosa täiendamise nõuet töös tagapool eraldi käsitleda. See aga eeldab, et enne on selge, kuidas teha kindlaks sundosanõude esitamisel sundosa saamiseks õigustatud isikule maksmisele kuuluv summa.

2. SUNDOSA SUURUSE JA VÄÄRTUSE ARVUTAMINE

2.1 Sundosa suurus ja väärtus

2.1.1. Pärandvara koosseis ja väärtus

Selleks, et määrata kindlaks summa, mille maksmist sundosa saamiseks õigustatud isikul on õigus nõuda, on vaja esmalt hinnata kogu pärandvara.⁷⁰ Kuna sundosa saamiseks õigustatud isik ei ole pärija,⁷¹ siis ei saa ta kehtiva pärimisseaduse alusel esitada pärandvara hindamiseks inventuuri nõuet. Üksnes 1.1.2009 kuni 30.6.2010 kehtinud PärS⁷² § 173 lg 2 kohaselt võis sundosa saamiseks õigustatud isik nõuda notariaalselt tõestatud avaldusega pärandi inventuuri

---

⁶⁸ Mikk (2012), lk 148.

⁶⁹ MüKoBGB/Lange, 8. Aufl. 2020, BGB § 2332, vnr 5.

⁷⁰ Pärimisseaduse eelnõu seletuskiri SE 56, § 104 kommentaar.

⁷¹ Sundosa saamiseks õigustatud isikul oli pärija staatus PärS (1997) kohaselt.

⁷² Pärimisseadus. – RT I 2008, 7, 52.

tegemist, kuid asjaomane säte tunnistati kehtetuks. Sätte kehtetuks tunnistamist põhjendati sellega, et „kuna sundosa saaja tunnistus ei ole täitedokument ka juhul, kui sellele on inventuuri tulemuse alusel märgitud sundosa rahaline väärtus, siis ei ole inventuuri läbiviimine sundosa saaja nõudel põhjendatud ega aita kaasa sundosa saaja õiguste kaitsele“.⁷³ Inventuuri mõte on eelkõige piirata pärija vastutust, st et pärija saaks täita kohustused üksnes päritud vara arvel.⁷⁴ Sundosa saamiseks õigustatud ei pruugi aga olla ülevaadet pärandisse kuuluva vara suhtes. Siiski peab ta oma sundosanõude saama esitada. Kui pärandvara inventuuri saab PärS § 137 kohaselt nõuda pärija, siis tekib küsimus, kuidas sundosa saamiseks õigustatud isik teab, mis on pärandvara väärtus ja selle põhjal arvutatav sundosanõue, mida esitada.

PärS § 170 lg 2 kohaselt on viimse tahte alusel toimuva pärimise puhul isikul, kes oleks pärinud seadusjärgse pärimise korral, õigus tutvuda notari läbiviidava pärimismenetluse raames tehtavate päringute ja järelepärimiste tulemustega. Kuna sundpärija oleks seadusjärgse pärimise korral olnud pärija, siis temal on õigus asjaomasele teabele. PärS § 167 lg 2 kohaselt teeb notar pärandaja õiguste ja kohustuste kohta päringud registritesse, mille loetelu kinnitab justiitsminister määrusega.⁷⁵ Asjaomase määruse § 12 lg 1 kohaselt avaldab notar sundosa saamiseks õigustatud PärS § 170 lõigetes 1 ja 2 nimetatud teavet tema mistahes vormis avalduse alusel. PärS § 170 lg 1 kohaselt on selliseks teabeks ühelt poolt see, kes on pärandi vastu võtnud ja kes on sellest loobunud. Teiselt poolt on sundosa saamiseks õigustatud õigus tutvuda notari poolt PärS § 167 kohaselt registritesse tehtud päringute tulemustega.⁷⁶ Eelnevast järeldub, et sundosa saamiseks õigustatud isikule on pärandvara kohta teabe saamine seega tagatud.

Samal ajal on ka Saksa õiguskirjanduses märgitud, et kuna sundosa saamiseks õigustatud isik ei tea, millest pärandvara täpselt koosneb, siis ei tea ta ka, millise sundosanõude ta saaks esitada. Seetõttu on sundosa saamiseks õigustatud isikul BGB § 2314 kohaselt, tingimusel et ta ei ole pärija, õigus nõuda pärijalt teavet pärandvara koosseisu kohta ja nõuda pärandvara väärtuse hindamist.⁷⁷ See tähendab, et pärija peab nõudmisel andma kogu teabe, mis tal on või

---

⁷³ Kinnistusraamatuseaduse, pärimisseaduse ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu seletuskiri 725 SE III („Kinnistusraamatuseaduse jt seletuskiri (728)“), lk 17.

⁷⁴ Mikk (2012), lk 14.

⁷⁵ Pärimisseadusest tulenevate notari ametitoimingute tegemise kord. – RTL 2008, 101, 1435. RT I, 07.02.2014, 13.

⁷⁶ Pärimisseadusest tulenevate notari ametitoimingute tegemise kord § 10 kohaselt teeb notar pärandaja õiguste ja kohustuste kohta päringu muu hulgas nt abieluvararegistrisse, liiklusregistrisse, rahvastikuregistrisse, kinnistusregistrisse, samuti krediidasutustele, vajadusel täitemenetlusregistrisse.

⁷⁷ MüKoBGB/Lange, 8. Aufl. 2020, BGB § 2314, vnr 5.

mida tal on võimalik mõistlikult hankida, et arvutada sundosa saamiseks õigustatud isiku nõuete (sundosanõuded ja sundosa täiendamise nõuded) suurused. Ühtlasi selgitatakse, et pärija koostatud või koostatav pärandvara nimekiri võib olla tema privaatne nimekiri või notari koostatud. Seejuures on sundosa saamiseks õigustatud õigus nõuda hiljem notariaalset nimekirja, mis tagab koosseisu suurema täpsuse ja täielikkuse ning on seetõttu kindlam viis nõudeõiguse makspanekuks.⁷⁸ Sellest nähtub, et Eesti õigus näeb erinevalt Saksa õigusest ette, et sundosa saamiseks õigustatud isik saab pöörduda pärandvara ja sundosa kohta teabe saamiseks üksnes notari poole. Töö autor leiab, et on hea, kui notar pärimismenetluse läbiviijana ühe isikuna tegeleb pärimisasjaga ja selle raames tõusetuvate küsimustega. See tagab sundosa saamiseks õigustatud isiku jaoks selguse ja töökindluse, eriti olukorras, kus sundosa saamiseks õigustatud isiku ja pärija suhted võivad olla keerulised.

Teabe andmisega seoses on Saksa õiguskirjanduses peale selle märgitud, et oluline on ka teave kolmandatele isikutele tehtud kingete kohta, sest teatud tingimustel võetakse ka neid arvesse. Küll aga selleks, et sundosa saamiseks õigustatud isik võiks saada teavet pärandaja finantsseisu ja pangakontol tehtud tehingute kohta viimastel aastatel enne surma, peab olema piisavalt pidepunkte võimalike kingete tegemise kohta.⁷⁹ Pärija peab andma sundosa saamiseks õigustatud isikule teavet selliselt, et viimasel oleks võimalik andmeid üle kontrollida. Näiteks, kui tegemist on osaliselt kinke iseloomuga võõrandamistinguga, peab pärija kui teabe andja märkima, millise tehinguga oli tegu, samuti soorituse saaja nime ning soorituse ja vastusoorituse väärtuse.⁸⁰ Eestis on sundosa saamiseks õigustatud isikul töö autori hinnangul võimalik teavitada oma põhjendatud kahtlusest võimalike kinketehingute kohta notarit, kes pärimismenetlust läbi viib.

Kui pärandvara koosseis on teada, saab selle väärtuse põhjal määrata kindlaks sundosa suuruse. Sundosa suurus, mis kujutab endast seega mõttelist osa pärandvarast, võimaldab arvutada sundosa väärtuse. Pärandi hulka kuuluv vara hõlmab peale õiguste ka kohustusi, sest kui sundosa saamiseks õigustatud isik oleks olnud pärija, siis oleks tal ka tulnud täita pärandaja kohustused. Nii on pärandvara väärtuse väljaselgitamisel vaja arvestada nii pärandisse

---

⁷⁸ Schöenberg-Wessel, U.: Der Pflichtteilsberechtigte und das (notarielle) Nachlassverzeichnis. *Neue Juristische Wochenschrift* (NJW 2021), Heft 36, vnr 2633-2634.

⁷⁹ MüKoBGB/Lange, 8. Aufl. 2020, BGB § 2314, vnr 8-9.

⁸⁰ MüKoBGB/Lange, 8. Aufl. 2020, BGB § 2314, vnr 13.

kuuluvate õiguste kui ka kohustusega.⁸¹ Tekib küsimus, milliseid õigusi ja kohustusi võetakse pärandvara koosseisu kindlaksmääramisel arvesse.

Õiguskirjanduses on märgitud, et õigus või kohustus läheb pärijale üle alati, välja arvatud, kui see on seotud pärandaja isikuga või kui seadus võimaldab ette näha teisiti.⁸² PärS § 2 teise lause kohaselt ei ole pärandiks pärandaja õigused ja kohustused, mis seadusest tulenevalt või oma olemuselt on lahutamatult seotud pärandaja isikuga. Nii ei lähe PärS § 130 kohaselt pärandajale üle õigused ja kohustused, mis oma olemuselt on lahutamatult seotud pärandaja isikuga või mis seadusest tulenevalt ei saa ühelt isikult teisele üle minna. Kui käsitleda esmalt pärandvara õigusi, siis pärijale lähevad üle pärandaja asjaõigused, mis ei ole pärandaja isikuga lahutamatult seotud. Nii läheb AÕS § 38 kohaselt pärijale üle ka valdus. Lahutamatult pärandaja isikuga seotud on näiteks isiklikud servituudid. Asjaõigusseaduse (edaspidi ka „AÕS“) § 210 lg 1 kohaselt lõpeb kasutusvaldus kasutusvaldaja surmaga. Näiteks sõiduki kasutusvaldus, mille isa andis pojale, ei lähe poja surma korral üle poja pärijatele.⁸³ Kui pooled aga lepivad müügilepingus kokku, et kasutusvaldus läheb kasutusvaldaja surmaga üle kasutusvaldaja pärijale kooskõlas AÕS § 210 lg 2, kehtib kasutusvaldus pärija suhtes edasi.⁸⁴

Pärandvarana arvestatakse mitte üksnes pärandajale kuuluvat kinnis- ja vallasvara, vaid ka pärandaja hoiseid pangas.⁸⁵ Saksa õiguskirjanduses selgitatakse ühtlasi, et kui tegemist on abikaasadega, siis pangakontode puhul oleneb pärandvarana käsitatav osa abikaasade sisesuhtest, kuid üldiselt on abikaasade osalus võrdne.⁸⁶ Ühtlasi arvestatakse võlaõiguslikest lepingutest tulenevaid nõudeid. Kui pärandaja oli raha laenanud, on pärijatel õigus nõuda laenu tagastamist.⁸⁷ Saksa õiguskirjanduses on täpsustatud, et pärandi hulka kuuluvad põhimõtteliselt kõik pärandatavad varaesemed, kui neil esemetel on rahaline väärtus.⁸⁸ Ühtlasi tuuakse välja, et pärandvara hulka kuuluvad lisaks pärandi avanemisel olemasolevale varale ka varalised positsioonid või õigussuhted, mille pärandaja algatas eluajal, kuid mis omandasid lõpliku õigusliku toime alles pärandaja surma hetkel või pärast seda. Samuti arvestatakse kahju hüvitamise nõudeid, kusjuures sõltumata sellest, kas kahju tekkis pärandajale eluajal või pärast pärandi avanemist. Pärandvarasse kuuluvad ka tulevikus tekkivad õigused, osalused

---

⁸¹ Mikk (2012), lk 147.

⁸² Silvet, Mahhov / Mahhov, lk 80.

⁸³ Silvet, Mahhov / Mahhov, lk 80.

⁸⁴ Silvet, Mahhov / Mahhov, lk 80.

⁸⁵ Silvet, Mahhov / Mahhov, lk 81.

⁸⁶ MüKoBGB/Lange, 8. Aufl. 2020, BGB § 2311, vnr 7.

⁸⁷ Silvet, Mahhov / Mahhov, lk 85.

⁸⁸ MüKoBGB/Lange, 8. Aufl. 2020, BGB § 2311, vnr 8.

kapitaliühingutes, intellektuaalomandiõigused, samuti maksutagastusnõuded maksustamisperioodi eest enne pärandaja surma aastat ja aasta eest, mille eest tuludeklaratsioon veel esitada tuleb.⁸⁹

Tähele tuleb aga panna, et PärS § 106 lg 4 esimese lause kohaselt ei võeta pärandi väärtuse hindamisel arvesse edasilükkavast tingimusest sõltuvaid nõudeid, st õigusi ja kohustusi. Sama kehtib ka BGB § 2313 kohaselt. Saksa õiguskirjanduses põhjendatakse, et keeruline on pärandvara väärtuse kindlaksmääramisel anda hinnanguid, kui pärandvara koos seis sõltub ebakindlastest tulevikusündmustest.⁹⁰ PärS § 106 lg 4 teise ja kolmanda lause kohaselt võetakse õigused ja kohustused, mis sõltuvad äramuutvast tingimusest, arvesse mittetingimuslikena. Tingimuse saabumisel tehakse muutunud õiguslikule olukorrale vastav tasaarvestus. Seda põhjusel, et edasilükkavast tingimusest sõltuvate õiguste ja äramuutvast tingimusest sõltuvate kohustuste puhul tingib tingimuse saabumine sundosa suurenemise. Seevastu äramuutvast tingimusest sõltuvate õiguste ning edasilükkavast tingimusest sõltuvate kohustuste puhul toob tingimuse saabumine kaasa sundosa vähenemise.⁹¹ Kui edasilükkav tingimus ei ole veel saabunud, siis on tehing (nt müügitehing) seni hõljuvalt kehtiv. Küll aga, kui äramuutvast tingimus saabub, siis sellega langeb ära ka õiguslik mõju.

Lisaks eelnevale on vaja arvestada sellega, et PärS § 106 lg 2 kohaselt arvestatakse sundosa määramisel pärandina ka eelpärandit.⁹² Saksamaal seevastu sundosa kindlaksmääramisel eelpärandit pärandina aga ei arvestata, kui sundosanõuded pannakse maksma järelpärija vastu.⁹³ Saksa juristid on selgitanud, et kui eelpärija surmaga saabub järelpärimise tähtpäev, kujutab eelpärandi aluseks olev vara endast erilist eraldiseisvat vara, mistõttu eelpärandi väärtust ei võeta sundosanõuete väljaselgitamisel arvesse.⁹⁴

PärS § 106 lg 2 kohaselt arvestatakse sundosa määramisel pärandina ka abikaasa eelosa. Eelosa kuulumine pärandi hulka on oluline, kui arvestatakse pärandvara väärtust, eriti kui eelosal on piisavalt suur majanduslik väärtus ja muu pärandvara on pigem väike.⁹⁵ Eelosale kohaldatakse

---

⁸⁹ Joachim/Lange, lk 72.

⁹⁰ MüKoBGB/Lange, 8. Aufl. 2020, BGB § 2313, vnr 1.

⁹¹ MüKoBGB/Lange, 8. Aufl. 2020, BGB § 2313, vnr 8.

⁹² PärS § 162 lg 1 kohaselt on eelpärand vara, mille pärandaja on kinkinud oma alanejale sugulasele, kes pärandi avanemisel oleks tema seadusjärgne pärija.

⁹³ Jülicher, H.-O., Klinger B.F.: Reduzierung des Pflichtteilsrisikos mittels letztwilliger Verfügung. Neue Juristische Wochenschrift Spezial (NJW-Spezial) 2007, 157.

⁹⁴ Grundmann, A. „Pflichtteilsrecht: Vorerbschaft zur Reduzierung des Pflichtteilsanspruchs“, 2.6.2021. – <https://www.erbrecht-anwalt-leipzig.de/pflichtteilsrecht-vorerbschaft-zur-reduzierung-des-pflichtteilsanspruchs.html> (27.4.2022).

⁹⁵ Pärimisseaduse eelnõu seletuskiri SE 56, § 16 kommentaar.

PärS § 17 lg 2 kohaselt annakut reguleerivaid sätteid. Seevastu BGB § 2311 lg 1 teise lause kohaselt ei võeta pärandaja alaneja sugulase ja vanemate sundosa arvutamisel üleelanud abikaasa eelosa arvesse. Eelosana käsitatavad varaesemed saab üleelanud abikaasa nõuda endale. Seega Saksamaal sundosanõuded eelosa arvelt ei suurene. Selgitusena tuuakse abikaasa kaitse eesmärk, sest nii arvutatakse sundosa ainult pärandvarast, millest on eelosa välja arvatud. Saksa õiguses selgitatakse ühtlasi, et kui pärandajal peaks olema soov alanejate sugulaste sundosa vähendada, võib suurema väärtusega eelosa puhul olla otstarbekas abikaasat seadusjärgsest pärimisest mitte välistada.⁹⁶ Pärandaja alaneja sugulase ja vanema sundosa arvestatakse eelosast ülejäävast pärandvarast. Kuna eelosa nõue on Saksa õiguse kohaselt eelistatum kui sundosanõue, võib see üksikjuhul tähendada sundosanõuete äralangemist.⁹⁷

PärS § 106 lg 2 kohaselt võetakse pärandina arvesse ka pärandaja poolt teistele isikutele sundosa vähendamise eesmärgil viimase kolme aasta jooksul enne pärandaja surma tehtud kingitusi, kuid need leiavad käsitlemist käesolevas töös tagapool sundosa täiendamise nõude peatükis, sest kingete arvessevõtmise regulatsioon nõuab lähemat tähelepanu.

Varade kõrval tuleb hinnata ka seda, milliseid aegumata kohustusi tuleb võtta pärandvara arvestamisel arvesse. Saksa õigusteadlased selgitavad, et kohustused tuleb varadest maha arvata, sest sundosa saamiseks õigustatud isik tohib oma nõude rahuldamist nõuda alles võlavabast pärandvarast.⁹⁸ Pärija huvi on, et pärandvarast arvataks maha võimalikult palju kohustusi, mis on kuidagi pärandi avanemisega seotud, et sel viisil sundosanõuete suurust vähendada. Küll aga tuleb täpselt hinnata, millised kohustused on mahaarvatavad ja millised mitte.⁹⁹ Saksa õiguskirjanduses tuuakse esile, et kuna sundosa on pool seadusjärgsest pärandiosa väärtusest, siis kuuluvad pärandvara koosseisu sellised pärandvara kohustused, mis oleksid tekkinud ka seadusjärgse pärimise korral (näiteks pärimistunnistuse väljaandmise kulud).¹⁰⁰ Vastasel korral oleks pärandajal võimalik vastavate korraldustega sundosa väljaarvestamise seisukohast olulist pärandvara ühepoolselt vähendada.¹⁰¹

Nagu eespool ka õiguste puhul täpsustatud, siis ei võeta arvesse kohustusi, mis oma olemuselt on lahutamatult seotud pärandaja isikuga või mis seadusest tulenevalt ei saa ühelt isikult teisele

---

⁹⁶ Burandt/Rojahn/Horn, 3. Aufl. 2019, BGB § 2311, vnr 43-44.

⁹⁷ Mikk, T. Annak pärandvarast eseme omandamise alusena. Magistritöö. 2010, lk 92.

⁹⁸ Burandt/Rojahn/Horn, 3. Aufl. 2019, BGB § 2311, vnr 25.

⁹⁹ Joachim/Lange, lk 75.

¹⁰⁰ OLG Hamm 10.4.2014 – 10 U 35/13, BeckRS 2014, 11567, p 2 bb; MüKoBGB/Lange, 8. Aufl. 2020, BGB § 2311, vnr 15.

¹⁰¹ Burandt/Rojahn/Horn, 3. Aufl. 2019, BGB § 2311, vnr 27.

üle minna. Pärandaja isiklikeks kohustusteks loetakse perekonnaseaduse kohased ülalpidamiskohustused. PärS § 106 lg 3 kohaselt ei arvestata sundosa määramisel pärandina pärandaja ülalpidamisel olnud isikute ühe kuu ülalpidamise kulusid. PärS § 132 kohaselt on pärandaja perekonnaliikmetel, kes elasid pärandaja surmani temaga koos ja said temalt ülalpidamist, õigus ühe kuu jooksul pärast pärandaja surma jätkata ühise majapidamise esemete kasutamist ja saada pärandi arvel ülalpidamist. S. Liin on täpsustanud, et pereliikmete ülalpidamiskulu puhul ei ole seega silmas peetud põlvnemisest tulenevat elatist ega lepingulisi ülalpidamishõudeid.¹⁰² Ka Saksamaal tuleb BGB § 1969 kohaselt pärandi arvel tagada lähedaste ülalpidamine ühe kuu jooksul. Saksa õiguskirjanduses selgitatakse, et ei ole oluline, kas eksisteeris seadusjärgne ülalpidamiskohustus, vaid otsustav on see, et pärandaja pidas reaalselt oma lähedasi pereliikmeid ülal. Lähedaste isikutena käsitatakse seejuures mitte üksnes abikaasat, sugulasi ja hõimlasi, vaid ka isegi lähedasi sõpru, keda pärandaja pidas perekonda kuuluvaks ja keda ta vastavalt kohtles. Nõude maksmapanekuks tuleb õigustatud isikul tõendada, et tal vastav õigus on, sh ka seda, kuidas ja mil määral pärandaja talle ülalpidamist tagas.¹⁰³

Peale selle näeb PärS § 106 lg 3 ette, et sundosa suuruse määramisel ei võeta pärandina arvesse pärandaja matmiskulusid. Eesti õiguskirjanduses ega PärS eelnõu seletuskirjades ei ole täpsustatud, mis kuuluvad matmiskulude alla. Kuna ka Saksa õiguse kohaselt tuleb pärandaja matusekulud varadest maha arvata, siis lähemalt uurides selgub, et Saksa kohtupraktikas täpsustatakse ühelt poolt, et matusekulude alla ei kuulu haua tulevase hooldamise, korrashoiu kulud.¹⁰⁴ Teiselt poolt märgitakse Saksa õiguskirjanduses, et matusekuludeks on matmiskulud, sealhulgas ka surnukeha transport matmispaika, hauakivi maksumus ja püsiva hauaplatsi ettevalmistamise kulud, kirikliku või ilmaliku matusetseremoonia ja peielaua kulud, samuti surmateadete, lillekaunistuste kulud. Matusekulude alla kuuluvad ka ümbermatmise kulud, kui see on piisavalt põhjendatud.¹⁰⁵

Kui pärija nõuab inventuuri, siis PärS § 139 lg 8 kohaselt hüvitatakse pärandi inventuuri tegemise kulud pärandvara arvel. PärS § 139 lg 5 kohaselt koostatakse inventuuri käigus pärandvara nimekiri, kuhu kantakse peale asjade ning õiguste ja kohustuste ka väärtuse kindlakstegemiseks vajalik kirjeldus ja hinnang. Kuna pärandvara inventuur ei ole üldjuhul

---

¹⁰² Liin, S. Pärandvara pankrot. *Juridica* 6/2021, lk 426.

¹⁰³ Burandt/Rojahn/Joachim, 3. Aufl. 2019, BGB § 1969, vnr 2-3.

¹⁰⁴ BGH 26.5.2021 – IV ZR 174/20, vnr 20.

¹⁰⁵ MüKoBGB/Küpper, 8. Aufl. 2020, BGB § 1968, vnr 4.

kohustuslik, siis inventuuri kulusid ei pruugi tekkida.¹⁰⁶ Küll aga on sundosa saamiseks õigustatud isikul õigus tutvuda notari poolt pärimismenetluses pärandvara kohta PärS § 167 kohaselt kogutud teabega. Kulusid, mis on tekkinud pärandvara nimekirja koostamisega, PärS § 106 lg 3 kohaselt sundosa määramisel pärandina arvesse ei võeta. Samuti ei arvestata pärandvara hindamise kulusid. Hindamiskulud tekivad eelkõige, kui pärandvara eseme hindamist viib läbi professionaalne hindaja, nt kinnisvara hindaja. Seega tuleb need kulud varadest maha lahutada.

Saksa õiguses on esitatud selgitusi ka näiteks seoses laenutagatistega, nagu kinnispandi- või pandiõigused või käendused. Nende puhul on tegemist ebatöenäoliste kohustustega, mistõttu neid arvesse ei võeta. Ebatöenäoliste kohustuste puhul on nende realiseerumine ebakindel. Seevastu tagatised, mida ähvardab sissenõudmine või mille sissenõudmine on ilmselt töönaoline, võivad pärandvara koormata.¹⁰⁷ BGB kommentaaride kohaselt on mahaarvatavad pärandaja kohustused, mis on pärandatavad ning mis ei sõltu edasilükkavast tingimusest ja mis ei ole ebatöenäolised. Nii on mahaarvatavad ka pärandaja tasumata maksuvõlad. Need maksuvõlad ei pea olema veel sissenõutavaks muutunud, kuid on tekkinud pärandaja kahjuks.¹⁰⁸ Olukordades, kus pärandaja on vastutanud eluajal kohustuste eest koos teiste isikutega solidaarselt, tuleb välja selgitada, kuidas on kohustus jaotunud sisesuhtes. Saksa õiguskirjanduses selgitatakse, et pärandvara hindamisel ei võeta kohustust arvesse, kui üleelanud abikaasa on sisesuhtest tulenevalt vastutav, sest pärand ei ole sel juhul koormatud.¹⁰⁹ Kui aga pärandaja ja tema üleelanud abikaasa maksid näiteks tulumaksu ühiselt, vastutasid mõlemad abikaasad maksuasutuse ees solidaarselt. Sisesuhtes kannab kumbki abikaasa lähtuvalt oma sissetulekust. Ainupärijast abikaasa, kellel ei ole sissetulekuid, saab seega maksuvõla kanda täielikult pärandvara kohustuste alla.¹¹⁰ Seejuures kulud, mis seonduvad pärandaja tasumata maksuvõlgadega seotud maksunõustamisega, on Saksa õiguskirjanduse kohaselt samuti mahaarvatavad.¹¹¹

Mis puutub annakusse, siis annakutäitja, kelleks üldiselt on pärija, on PärS § 58 lg 1 kohaselt kohustatud annakut täitma pärandist saadud vara ulatuses. See tähendab, et näiteks juhul kui pärandvara on pärast kohustuste täitmist alles vähem kui oleks piisav, et täita annak, siis pärija

---

¹⁰⁶ PärS § 136 kohaselt on pärandvara inventuur kohustuslik üksnes siis, kui pärijaks on piiratud teovõimega isik, kohalik omavalitsusüksus või riik.

¹⁰⁷ Joachim/Lange, lk 77.

¹⁰⁸ MüKoBGB/Lange, 8. Aufl. 2020, BGB § 2311, vnr 20.

¹⁰⁹ MüKoBGB/Lange, 8. Aufl. 2020, BGB § 2311, vnr 16.

¹¹⁰ Joachim/Lange, lk 76.

¹¹¹ MüKoBGB/Lange, 8. Aufl. 2020, BGB § 2311, vnr 20.

ei pea puuduolevat annakusummat oma varast kandma.¹¹² Saksa õiguse kohaselt seevastu viimse tahte avaldusega määratud annakut sundosa kindlaksmääramisel varadest maha ei arvestata, sest pärandaja ei tohi sundosaõigusi testamendiga kahjustada, st ei tohi pärandvara väärtust vähendada või olematuks teha. Sel põhjusel kuuluvad annakud ka pärandvara pankroti korral Saksa pankrotiseaduse (sks k *Insolvenzordnung*) § 327 kohaselt rahuldamisele alles pärast sundosanõudeid.¹¹³

Pärandi arvel kohustuste täitmiseks on ette nähtud ka kindel järjekord. PärS § 142 lg 1 kohaselt täidetakse pärast inventuuri tegemist esimeses järjekorras pärandaja matuse, tema pereliikmete ülalpidamise, pärandvara valitsemise ja inventuuri tegemise kulud. Teises järjekorras rahuldatakse üleskutsemenetluses tähtaegselt esitatud pärandaja võlausaldajate nõuded ja inventuuri käigus väljaselgitatud nõuded. Seejärel kolmandas järjekorras täidetakse annakud, sihtkäsundid ja sihtmäärangud. PärS § 142 lg 2 kohaselt, kui ühe järjekorra kohustuste täitmiseks ei jätku pärandvara, täidetakse need pärandvara arvel võrdeliselt nende suurusega. Esimeses järjekorras olevad kulud on üldiselt möödapääsmatud. Teises järjekorras tuleb rahuldada võlanõuded pärija vastu. Annakute, sihtkäsundite ja sihtmäärangute täitmine on kolmandas järjekorras, sest need on pärandaja selged soovid viimses tahteavalduses. Alles see, mis jääb järele kolmanda järjekorra kohustuste täitmisest, jääb pärijale.¹¹⁴ Kui pärandvara arvel ei ole võimalik rahuldada nõudeid, et täita pärandvaraga seotud kohustusi ja võlausaldajate nõudeid (sh sundosanõudeid), on tegemist pankrotiseaduse¹¹⁵ § 1 lõikes 4 sätestatud pärandvara maksejõuetusega.

Võttes arvesse seaduses ettenähtud nõuete rahuldamise järjekorda, esitab töö autor pärandvara väärtuse väljaarvestamiseks näidiskaasuse.¹¹⁶ Pärandi väärtus on 350 000 eurot, pärandaja võlg panga ees on 90 000 eurot, matusekulud hõlmasid 10 000 eurot ja annakuna peavad pärijad täitma 100 000 eurot. Pärandajal on neli poega, kellest kahe suhtes oli pärandajal surma hetkel perekonnaseadusest tulenev ülalpidamiskohustus; üleelanud abikaasat ei ole. Pärandaja otsustas testamendiga määrata kogu oma vara kahele ülalpidamist mittevajavale pojale. Kohustuste täitmise järjekorra kohaselt peavad pärijateks määratud pojad tasuma pärandvarast esmalt matusekulud 10 000 eurot, seejärel pangalaenu 90 000 eurot ning kolmandas järjekorras annaku 100 000 eurot. Seega on pärandvara väärtuseks 150 000 eurot. Pärandvara koosseisust

---

¹¹² Liin, S., lk 426.

¹¹³ MüKoBGB/Lange, 8. Aufl. 2020, BGB § 2311, vnr 22.

¹¹⁴ Silvet, Mahhov / Mahhov, lk 86.

¹¹⁵ Pankrotiseadus. – RT I 2003, 17, 95. RT I, 30.11.2021, 13.

¹¹⁶ Näide Silvet, Mahhov / Mahhov, lk 86-87 eeskujul, kuid töö autori poolt muudetud ja täiendatud.

lähtuva pärandvara väärtuse põhjal on võimalik arvutada sundosa suurus, mille väljamaksmist on õigus nõuda ülalpidamist vajavatel poegadel oma kahelt pärijast vennalt. Sundosa suurus ehk mõtteline osa pärandvarast aitab välja selgitada sundosa väärtuse.

Lisaks eelnevalt väljatoodule on oluline tähele panna, et sundosa suuruse kindlakstegemiseks võetakse aluseks pärandi hulka kuuluv vara pärandi avanemise päeva seisuga (PärS § 106 lg 1 ja BGB § 2311 lg 1 esimese lause). PärS § 3 lg 2 kohaselt on pärandi avanemise kuupäevaks pärandaja surmapäev. See tähendab, et sundosa väljaarvestamise jaoks oluliste varaesemete väärtuse väljaselgitamisel on see kuupäev määravaks ajahetkeks. Tekib küsimus, miks lähtutakse just pärandi avanemise päevast. Saksa õiguskirjanduses märgitakse, et tegemist on kindla kuupäevaga, mis lähtub pärandaja surmast (sks k *Stichtag* ja vastav põhimõte *Stichtagsprinzip*).¹¹⁷ Kindel kuupäev tähendab, et kui vara väärtus peaks pärast pärandi avanemise kuupäeva tõusma, siis sundosa saamiseks õigustatud isik ei saa sellest kasu. Samuti, kui pärandvara esemed peaksid hävinema, saama kahjustada või kui nende väärtus peaks muul viisil vähenema, siis ei avalda see mõju pärandvara väärtusele, mis on aluseks sundosa suuruse arvutamisel.¹¹⁸ Seega ei oma tähtsust, milline väärtus oli pärandvara esemetel muul päeval kui pärandaja surmapäeval, sest pärandvara väärtust arvestatakse pärandi avanemise hetkeseisuga.

Võib tekkida küsimus, kas õigluse kaalutlustel oleksid erandid sellest kindla kuupäeva põhimõttest lubatud. Eesti kohtupraktikas on kohus välja toonud, et sundosa arvutamisel tuleb lähtuda pärandi avanemise aja väärtusest.¹¹⁹ Seega jäetakse näiteks korteri võimalik müügihind tähelepanuta, kuid lähtutakse eksperthinnangus varale antud väärtusest pärandi avanemise hetkel. Saksa õiguskirjanduses viidatakse eelkõige BGB §-s 242 sätestatud hea usu põhimõttele võlgniku tehtavate soorituste puhul. Kuna olukorras, kus pärandvara hulka kuuluvad esemed, mille väärtus võib tugevasti kõikuda, siis võib pärandvara väärtuse arvestamine pärandi avanemise päeva seisuga üksikjuhtudel tuua kaasa ebaõiglust. Näiteks võib pärandvarasse kuuluvate aktsiate väärtus olla pärandi avanemise päeval kõrge, kuid finantsturgude kõikumisest tingituna võib nende väärtus hiljem oluliselt langeda. Sundosanõue arvutatakse pärandi avanemise päeval kehtinud kursi põhjal. Kuna pärast pärandi avanemist toimuvaid väärtuste muutumisi ei võeta arvesse, siis pärijal tuleb maksta sundosa saamiseks õigustatud isikule pärandi avanemisel arvestatud sundosanõue. Ühtlasi selgitatakse, et erandid ei ole lubatud ja et erandite mittelubamist on põhjendatud sellega, et kehtestatud põhimõte on lihtne

---

¹¹⁷ MüKoBGB/Lange, 8. Aufl. 2020, BGB § 2311, vnr 24.

¹¹⁸ Joachim/Lange, lk 81.

¹¹⁹ TrtMKo, 2-17-2716/17, p 13.

ja selge ning sellest ei soovita loobuda. Lisaks sellele viidatakse asjaomase printsiibiga tagatavale selgele riisiko jaotamisele pärija ja sundosa saamiseks õigustatud isiku vahel, mida ei oleks, kui arvesse võetaks pärandvara esemete väärtuse hilisemat muutumist. Seetõttu ei ole erand kindla kuupäeva põhimõttest hea usu põhimõttele tuginedes reeglina võimalik.¹²⁰ Kui varaesemete väärtus pärast pärandi avanemise kuupäeva on suuresti langenud, võib väljamaksmine olla pärandaja jaoks väga ebameeldiv ja ebaõiglane, kuid õiguskirjanduse kohaselt reeglina erandeid sundosa arvestamisel aluseks võetava pärandvara kindlaksmääramise põhimõttest ei lubata. Seega näiteks, kui sundosa saamiseks õigustatud isik esitab sundosanõude kolm aastat pärast pärandi avanemist, tuleb võtta aluseks kolme aasta tagune pärandvara väärtus, hoolimata sellest, et näiteks vara on vahepeal maha põlenud või vara väärtus on hoopis oluliselt tõusnud.

Põhimõte, mille kohaselt arvutatakse sundosa väljaarvestamiseks vajalik pärandvara väärtus pärandi avanemise hetkeseisuga, kehtib Saksa õigusteadlaste selgituste kohaselt põhimõtteliselt alati. Küll aga on Saksa seadusandja ette näinud, et BGB § 2325 sätestatud sundosa täiendamise nõue kujutab endast erandit eespool kirjeldatud kindla kuupäeva põhimõttest.¹²¹ Sama saab kehtida ka Eesti õiguse kohaselt, sest PärS § 106 lg 5 eristab samuti sundosa täiendamise nõuet. Töös sai eespool välja toodud, et sundosanõue aegub PärS § 109 lg 1 kohaselt kolme aasta möödumisel hetkest, kui sundosa saamiseks õigustatu saab teada pärandi avanemisest ja tema õigusi mõjutavast käsutusest. Ühtlasi selgus, et sundosa väljaarvestamise seisukohalt olulise pärandvara esemete hindamisel lähtutakse pärandi avanemise kuupäevast. Jääb üles küsimus, milline aegumistähtaeg kehtib sundosa täiendamise nõude puhul ehk millise aja jooksul on võimalik sundosa täiendamist nõuda, samuti küsimus, millal peab asjaomane kinge olema tehtud, et seda oleks võimalik pärandvarale juurde arvestada.

2.1.2. Sundosa suurus ja väärtus

Kui pärandvara koosseisu põhjal on välja selgitatud pärandvara väärtus, mida eelmises peatükis käsitleti, siis selle põhjal on võimalik arvutada sundosa suurus ja sellele vastav väärtus, mis lõpuks sundosa saajale välja makstakse. PärS § 105 lg 1 esimese lause kohaselt on sundosa

---

¹²⁰ Burandt/Rojahn/Horn, 3. Aufl. 2019, BGB § 2311, vnr 3-4.

¹²¹ Joachim/Lange, lk 81.

suuruseks pool pärandiosa väärtusest, mille pärija oleks seadusjärgse pärimise korral saanud, kui pärandi oleksid vastu võtnud kõik seadusjärgsed pärijad. Ka BGB § 2303 lg 1 kohaselt on sundosa suurus pool seadusjärgse pärandiosa väärtusest. Sundosa saajal on seega nii Eesti kui ka Saksa õiguse kohaselt igal juhul õigus poolele pärandiosa väärtusest, mille ta oleks saanud, kui pärandaja ei oleks viimse tahte avaldust teinud. Kehtestades sundosa saamiseks õigustatud isikule õiguse nõuda sundosana ainult poolt sellest, millele tal oleks õigus seadusjärgse pärimise korral, saab käsitada tasakaalu leidmisena pärandaja tahte ja sundosaõiguse vahel.¹²²

Oluline on teha kindlaks, kes oleksid pärandaja seadusjärgsed pärijad, kui testamenti või pärimislepingut ei oleks tehtud. See võimaldab hinnata, milline oleks igapäevase seadusjärgne pärandiosa suurus.¹²³ Seejärel saab tuletada sundosa suuruse ja väärtuse. Võib tekkida küsimus, kas juhul, kui sundosa saamiseks õigustatud isikutest üks jätab sundosanõude esitamata, siis selle arvelt sundosa suureneb. Saksa õiguskirjanduses selgitatakse, et sundosa suuruse puhul on määrav see, mille oleks sundosa saamiseks õigustatud isik saanud seadusjärgse pärimise korral. Siin on oluline mõju sellel, kui mitu fiktiivset pärijat on.¹²⁴ Seega ei loe, et sundosa saamiseks õigustatu on jätnud oma nõude esitamata, vaid loeb see, kes oleks seadusjärgse pärimise korral pärija, kui viimse tahte avaldust ei oleks tehtud. Kui ilmestada sundosa arvutamist näitega, siis võib oletada, et pärandaja pärandab kogu oma vara (10 000 eurot) sõbrale. Samas jäävad pärandajast maha abikaasa ja kaks alaealist last. Üleelanud abikaasa oleks seadusjärgse pärimise korral pärinud esimese järjekorra pärijate kõrval võrdselt pärandaja laste osaga, see tähendab $\frac{1}{2}$. Kummagi lapse pärandiosa vastavalt $\frac{1}{4}$. Kuna sundosa suurus on pool seadusjärgse pärimise kohasest pärandiosa väärtusest, siis abikaasa sundosa on $\frac{1}{4}$ ning kummagi lapse sundosa $\frac{1}{8}$. Sundosa väärtused on vastavalt 1250 eurot abikaasa puhul ning 625 eurot kummagi lapse puhul. Sundosa suurust mõjutab see, kui palju abivajavaid alanejaid sugulasi pärandajal on. Kui kahe lapse asemel oleks pärandajast jäänud üks laps, oleks abikaasa sundosa $\frac{1}{2}$ ja lapse sundosa $\frac{1}{2}$, mis teeb sundosa väärtuseks vastavalt 5000 eurot ja 5000 eurot. Eespool eelmises alapeatükis esitatud nelja poja näite puhul jäi pärandvara väärtuseks pärast kohustuste mahaarvestamist 150 000 eurot. Pärandajal on kokku neli poega, kellest kahe suhtes pärandajal oli surma hetkel ülalpidamiskohustus, kuid kelle pärandaja jättis pärandist ilma. Neil pärandist ilmajäetud poegadel on õigus sundosale. Kuna poegi on neli, siis iga poeg pärib $\frac{1}{4}$ osas. Kuna sundosa suuruseks on $\frac{1}{2}$ pärandiosa väärtusest, siis sundosa

---

¹²² Mikk (2012), lk 146.

¹²³ Liin (2005), lk 118.

¹²⁴ MüKoBGB/Lange, 8. Aufl. 2020, BGB § 2303, vnr 14.

saamiseks õigustatud kummagi poja sundosa on 1/8 ja sundosanõue seega 18 750 eurot. Kumbki poeg võib valida, kumma pärija suhtes ta sundosanõude maksuma paneb.

Tuleb tähele panna, et sundosa väljaarvestamiseks vajaliku pärandiosa kindlakstegemiseks ei võeta arvesse isikuid, kes on notariaalse lepinguga pärimisest loobunud (§ 98 lg 1 esimene lause, § 105 lg 1 teine lause). Selline pärimisest loobumine ei laiene n-ö tavalisele loobumisele ehk pärandist loobumisele. Kui isik loobub pärimisest, ei ole tal PärS § 98 lg 1 teise lause kohaselt sundosa saamise õigust. Näiteks, kui pärandaja oleks ühe sundosa saamiseks õigustatud pojaga sõlminud eluajal pärimisest loobumise lepingu, makstes talle asjakohast hüvitist, siis pärimisest loobumisel on tagajärjed. Nimelt tähendab pärimisest loobumine, et ühelt poolt isik loobub oma sundosast (kui lepingus pole eraldi ettenähtud teisiti), kuid teiselt poolt suureneb tema arvelt teiste pärijate pärandiosa ja ühtlasi sundosa saamiseks õigustatud isikute sundosa. Seega, kui üks poeg loobus pärimisest, suureneb iga ülejäänud poja pärandiosa, hõlmates 50 000 eurot, samuti suureneb (pärimisest mitteloobunud) ülalpeetava poja sundosa, hõlmates 18 750 euro asemel 25 000 eurot. Ka BGB § 2310 kohaselt kehtib, et isikuid, kes on lepinguga pärimisest loobunud (*Erbverzicht*), ei võeta sundosa arvestamisel arvesse.¹²⁵ Saksa õiguskirjanduses selgitatakse, et pärimisest loobumisel suureneb teiste sundosa saamiseks õigustatud sundosa, sest loobuja arvelt suureneb ka teiste pärandiosa.¹²⁶ BGB § 2310 selgituste kohaselt võetakse arvesse isikuid, kes on testamendiga pärimisest välistatud või pärandist loobunud (sks k *Erbschaft ausschlagen*, mitte *Erbverzicht*) või tunnustatud pärimiskõlbmatuks. Lisaks sellele selgitatakse, et isikut, kes on üksnes loobunud oma sundosaõigusest BGB § 2346 lg 2 kohaselt, kuid mitte oma seadusjärgsest pärimisõigusest, võetakse sundosa väljaarvestamisel arvesse. Sätte mõte on laiendada pärandaja käsutusvabadust. Kui loobutakse sundosa õigusest, tähendab see, et sundosa nõuet ei teki. Seadusjärgset pärimisõigust see ei mõjuta.¹²⁷ Isikuid, kes on seadusjärgsest pärimisest välistatud, sest nad on kooskõlas BGB §-ga 2346 lepinguga pärimisest loobunud, ei arvestata, sest loobumine toimub üldiselt hüvitise vastu, mis pärandvaras hiljem ei sisaldu.¹²⁸ Töö autor leiab, et oluline tähelepanek Saksa õiguskirjanduses see, et kui isik siiski otsustab, et loobub lepinguga pärimisest, siis tuleb tal arvestada, et pärimisest loobumine tähendab tagajärgi mitte üksnes loobujale endale, vaid ka tema lastele. Pärimisest loobumisel loetakse, et isik on seadusjärgsest pärimisest välistatud nagu ta ei oleks elus. See tähendab, et isik loobub seejuures

---

¹²⁵ BeckOK BGB/Müller-Engels, 61. Ed. 1.2.2022, BGB § 2310, vnr 6.

¹²⁶ MüKoBGB/Lange BGB § 2310, vnr 7.

¹²⁷ MüKoBGB/Lange BGB § 2310, vnr 8.

¹²⁸ MüKoBGB/Lange BGB § 2310, vnr 2.

nii enda kui ka oma laste sundosaõigusest. Kuna samas märgitakse, et lepinguga võib ta BGB § 2349 kohaselt näha ette teisiti,¹²⁹ siis ei ole sellisel loobumisel niivõrd laia tagajärge. Näiteks võib pärimisest loobuja leppida pärandajaga kokku, et pärimisest loobumine ei mõjuta tema laste õigusi.

2.2 Sundosana puudujääva osa nõue

Nagu eespool selgitatud, siis õiguse nõuda sundosa näeb ette PärS § 104 lg 1. Seda juhul, kui pärandaja on viimse tahteavaldusega jätnud sundosa saamiseks õigustatud isiku pärandist ilma või vähendanud tema pärandiosi võrreldes sellega, mille ta oleks saanud seadusjärgse pärimise korral. See tähendab, et seadus näeb sundosa saamiseks õigustatud isikule ette minimaalse osa pärandvarast, mille ta peab igal juhul saama. Nagu ühtlasi märgitud, siis PärS § 105 lg 1 kohaselt peab sundosa saamiseks õigustatud isik saama vähemalt ½ seadusjärgse pärandiosa väärtusest. Tekib küsimus, mis saab olukorras, kui õigustatud isikule jäetud pärandiosa ei vasta seaduses ettekirjutatule. PärS § 105 lg 2 näeb olukorras, kus sundosa nõudmiseks õigustatud isikule on pärandatud pärandiosa, mis on väiksem kui sundosa, õiguse nõuda kaaspärijatelt sundosana puudujäävat osa.

Seega on tegemist nõudega, mille pärimisseadus näeb ette lisaks n-õ tavalisele sundosanõudele, mida käsitleti eespool. Sundosana puudujääva osa nõude vajalikkust on põhjendatud sellega, et kuna sundosa saamiseks õigustatud isikut tuleb kaitsta ka olukorras, kus talle on pärandina või annakuna pärandatud pärandiosa, mis on väiksem kui pool seadusjärgse pärandiosa väärtusest, on sundosa saamiseks õigustatud isikul PärS § 105 lõigete 2, 3 ja 4 kohaselt õigus nõuda tegelikult saadu ja seadusjärgse õiguse väärtuste vahe hüvitamist.¹³⁰ Näiteks, kui pärandaja abikaasale, kelle suhtes pärandajal oli surma hetkel kehtiv ülalpidamiskohustus, on määratud väiksem pärandiosa kui pool sellest, mille ta oleks saanud seadusjärgse pärimise korral, on abikaasal õigus esitada kooskõlas PärS § 105 lõikega 2 pärijate vastu sundosanõue, millega ta nõuab sundosana puudujäävat osa. Saksa õiguses reguleerib sundosana puudujääva osa nõuet BGB § 2305, mis näeb ette, et kui sundosa saamiseks õigustatud isikule on testamendi või pärimislepinguga pärandatud pärandiosa, mis on väiksem kui pool seadusjärgsest pärandiosast, on tal õigus nõuda kaaspärijatelt sundosana rahasummat, mis jääb sellest poolest puudu (sks k *Pflichtteilsrestanspruch*). Saksa õiguskirjanduses on märgitud, et

---

¹²⁹ Korintenberg/Tiedtke, 22. Aufl. 2022, GNotKG § 102, vnr-d 68-69.

¹³⁰ Mikk (2012), lk 146.

sätte eesmärk on tagada, et sundosa saamiseks õigustatud isik saaks, hoolimata sellest, et ta on määratud pärijaks, täieliku sundosa summa, millele tal on õigus.¹³¹ Seega peab täiendava sundosa summa (sks k *Zusatzpflichtteil*) kompenseerima viimse tahteavaldusega määratud pärandiosa ja täieliku ehk seadusjärgse sundosa väärtuste vahe.¹³² BGB §-s 2305 sätestatud sundosana puudujääva osa nõue on ette nähtud, sest sundosa saamiseks õigustatud isik ei saa loobuda pärandiosast, mis on väiksem kui pool seadusjärgsest pärandiosast, ja selle asemel nõuda kogu sundosa.¹³³ Nelja poja näite puhul üks poeg, kelle suhtes pärandajal oli eluajal ülalpidamiskohustus, loobus pärimisest. Küll aga, kui pärandaja jättis testamendiga teisele pojale, kelle suhtes pärandajal oli samuti ülalpidamiskohustus, näiteks pärandiosa 10 000 eurot (mitte 25 000 eurot, mis on pool seadusjärgsest pärandiosast), siis on sellel pojalt sundosana puudujääva osa nõue. Kuna nimetatud pojalt on õigus saada vähemalt pool seadusjärgse pärandiosa väärtusest, siis on tal õigus nõuda veel 15 000 euro maksmist. Selleks, et sundosana puudujääva osa nõuet maksta panna, tuleb sundosa saamiseks õigustatud isikul ebapiisav pärandiosa vastu võtta.¹³⁴ Pärandist loobumise tähtaja möödalaskmisel loetakse pärand PärS § 118 lg 1 kohaselt kolme kuu jooksul vastuvõetuks.

Kui sundosa saamiseks õigustatud isik otsustab annaku vastu võtta ja selle väärtus on väiksem kui seadusega kehtestatud sundosa väärtus, saab ta esitada sundosana puudujääva osa nõude väärtuste vahe hüvitamiseks (PärS § 105 lg 4 teine lause). Saksa õiguskirjanduses täpsustatakse, et pärandajal on õigus määrata sundosa saamiseks õigustatud isikule sundosanõude täitmisena annak, sest sundosa saamiseks õigustatud isikule jääb endiselt õigus annakust loobuda ning nõuda sundosa.¹³⁵ Kui sundosa saamiseks õigustatud isik loobub annakust, on tal õigus panna sundosanõue maksta täies ulatuses (PärS § 105 lg 4 esimene lause; BGB § 2307 esimene lause), st sel juhul ei nõua ta sundosana puudujäävat osa. Annakust loobumise õigus on sundosa saamiseks õigustatud isikul sõltumata annaku suurusest.¹³⁶ Sundosa saamiseks õigustatud isiku õigust valida, kas võtta annak vastu või loobuda sellest, on Saksa õiguskirjanduses põhjendatud sellega, et eesmärk välistada olukordi, kus pärandaja määrab sundosa saamiseks õigustatud isikule sundosa asemel annaku ning pakub viimasele eset, mille väärtus on küsitav.¹³⁷ Saksa õiguskirjanduses on seoses sundosana puudujääva osa

---

¹³¹ Joachim/Lange, lk 106.

¹³² MüKoBGB/Lange, 8. Aufl. 2020, BGB § 2305, vnr 1.

¹³³ MüKoBGB/Lange, 8. Aufl. 2020, BGB § 2305, vnr 9.

¹³⁴ MüKoBGB/Lange, 8. Aufl. 2020, BGB § 2305, vnr 6.

¹³⁵ MüKoBGB/Lange, 8. Aufl. 2020, BGB § 2307, vnr 4.

¹³⁶ Leipold, vnr 826.

¹³⁷ Joachim/Lange, lk 118.

nõudega toodud ühtlasi välja, et sundosana puudujääva osa nõude saab isik esitada ka olukorras, kus talle on määratud pärandiosa ja annak, kuid ka nende väärtuste summa kokku on väiksem kui pool seadusjärgse pärandiosa väärtusest. Sellises olukorras võib isik võtta vastu nii (ebapiisava) pärandiosa kui ka annaku ning tal on võimalik nõuda sundosana puudujäävat osa. Kui ta võtab vastu üksnes annaku, st loobub pärandiosast, võib ta nõuda sundosana puudujäävat osa, sest sellele oleks tal pärandi vastuvõtmise korral olnud õigus. Seega kehtib ühtlasi, kui isik annakut vastu ei võta, vaid võtab vastu ebapiisava pärandiosa, võib ta nõuda sundosana puudujääva osa hüvitamist.¹³⁸ Eespool kirjeldatud loogika oleks PärS § 105 lg 4 teise lause alusel kohaldatav *mutatis mutandis*.

3. SUNDOSA TÄIENDAMISE NÕUE

3.1 Sundosa täiendamise nõude sisu ja esitamine

3.1.1. Sundosa täiendamine nõude sisu

Eelnevates peatükkides käsitleti, mida kujutab endast n-õ tavaline sundosanõue ning kuidas arvutatakse sundosa suurus ja sellest lähtuv sundosa väärtus, mille väljamaksmist sundosa saamiseks õigustatud isikul on õigus nõuda. Kuna sundosa suurust võivad mõjutada ka pärandaja eluajal tehtud kinked, saab käesolevas peatükis liikuda sundosa täiendamise nõude käsitlemise juurde. Nii leiab käesolevas peatükis käsitlemist kingete arvessevõtmine ja selle regulatsiooni selguse küsimus. Esmalt on sundosa täiendamise nõude mõistmiseks oluline käsitleda, mida see endast kujutab.

Selleks, et pärandaja ei kingiks eluajal kogu oma vara või suuremat osa oma varast kolmandatele isikutele, eesmärgiga vähendada pärandvara ning seeläbi kahjustada oma lähedasemate isikute õigust sundosale, on seadusandja lähedaste isikute kaitsmiseks ette näinud õiguse nõuda teatud tingimuste täitmisel sundosa täiendamist. Siiski on sundosa täiendamise nõudeõiguse puhul tegemist väga piiratud õigusega, sest see hõlmab üksnes tasuta käsutusi ning asjakohast nõuet on võimalik esitada piiratud aja jooksul.¹³⁹ Sundosa määramisel arvatakse kinked PärS § 106 lg 2 kohaselt pärandvara väärtusele juurde. Kui eluajal tehtud kinkeid võetakse pärandina arvesse, suurendavad need seega sundosa suurust. Ka Saksa

---

¹³⁸ Joachim/Lange, lk 123-124.

¹³⁹ Mikk (2012), lk 142.

õiguskirjanduses on selgitatud, et sundosa täiendamise nõue peab võimaldama saada sundosaõigusega tagatud minimaalse osa pärandvarast ja ühtlasi tagama, et säiliks pärandaja vara majanduslik väärtus.¹⁴⁰

Oluline on tähele panna, et sundosa täiendamise nõue on nõue, mille sundosaõigus eristab sundosanõude ja sundosana puudujääva osa nõude kõrval, mida käsitleti eespool. Erinevalt eelkäsitletust tegemist nõudega, mis esitatakse olukorras, kus pärandaja on eluajal oma vara või osa oma varast kinkinud kolmandale isikule, soovides seeläbi vähendada sundosa suurust. Sundosa täiendamise nõude eesmärk on takistada pärandajal oma eluajal tehtavate kingete kaudu vähendamast sundosa suurust ja väärtust.¹⁴¹ Seega on sundosa täiendamise nõude puhul sarnaselt eespool käsitletud nõuetega tegemist sundosa saajaid kaitsva regulatsiooniga, kuid regulatsiooni keskmes on pärandaja eluajal tehtud kinged. Kui sundosa täiendamise õiguse regulatsiooni ei oleks, võiks pärandaja pärandvara väärtust õonestada seeläbi, et kingib eluajal oma vara kolmandatele isikutele.

Erinevalt töös eespool käsitletud sundosanõudest, mille puhul arvutatakse nõue üksnes pärandvara väärtuse põhjal, arvestatakse sundosa täiendamise nõude puhul pärandaja eluajal tehtud kingitusi (PärS § 106 g 2). PärS § 106 lg 5 kohaselt „kui pärandaja on teinud kolmandale isikule kingituse eesmärgiga tekitada kahju sundosa nõudmiseks õigustatule, võib sundosa nõudmiseks õigustatu ühe aasta jooksul pärandi avanemisest arvates *nõuda* sundosa täiendamist summa võrra, mille võrra sundosa suureneks, kui kingitud ese loetaks pärandi hulka kuuluvaks.“ PärS sätte sõnastus on sarnane BGB § 2325 lg 1 sõnastusega. BGB asjaomase sätte kohaselt kehtib, et kui pärandaja on teinud kolmandale isikule kinke, võib sundosa saamiseks õigustatu *nõuda* sundosa täiendamist summa võrra, mille võrra suureneb sundosa, kui kingitud ese loetaks pärandi hulka kuuluvaks.¹⁴² Saksa õiguskirjanduses märgitakse seejuures, et sundosa täiendamise nõue on puhtalt rahaline nõue, nagu sundosanõue. See tähendab, et sundosa täiendusena saab sundosa saamiseks õigustatud isik nõuda summat, mille võrra sundosa suureneks, kui kingitud ese arvestataks pärandi hulka.¹⁴³ Töö autor leiab, et BGB § 2325 lg 1 on olnud eeskujuks PärS § 106 lõikele 5. Mõlema seaduse sätted näevad ette, et sundosa saamiseks õigustatul tuleb esitada oma õiguse maksmapanekuks sundosa täiendamise nõue, mis seisneb raha maksmises.

---

¹⁴⁰ MüKoBGB/Lange, 8. Aufl. 2020, BGB § 2325, vnr 1.

¹⁴¹ Mikk, T. Sisekaitseakadeemia 2012, lk 142.

¹⁴² Saksa tsiviilseadustik = BGB / [tõlge: Justiitsministeerium]. Tallinn : Juura, 2001, § 2325 lg 1.

¹⁴³ BeckOK BGB/Müller-Engels, 61. Ed. 1.2.2022, BGB § 2325, vnr 65.

Kui võrrelda asjaomast nõuet sundosanõudega, siis selgitusi leiab Saksa õiguskirjandusest. Näiteks pööratakse tähelepanu sellele, et ka sundosa täiendamise nõude eeldus on, et sundosa saamiseks õigustatud isikule jäetud pärandi või annaku väärtus on väiksem kui pool seadusjärgsest pärandiosast, nagu seda eeldab sundosanõue.¹⁴⁴ Samas on märgitud, et sundosa täiendamise nõue on iseseisev nõue ega sõltu sellest, kas sundosanõue eksisteerib.¹⁴⁵ See tähendab, et tegemist on nõudega, mis ka tekib sõltumata n-õ tavalise sundosanõude olemasolust,¹⁴⁶ samuti, et sundosa täiendamise nõue ei eelda sundosanõude olemasolu.¹⁴⁷ Eelnevast tulenevalt arvutatakse sundosa täiendamise nõue sundosanõudest eraldi. Ka tuuakse välja, et normi eesmärgist tuleneb, et ei ole oluline, kas sundosaõigus oli kinke tegemise ajahetkel olemas.¹⁴⁸ Lisaks sellele, et sarnaselt sundosanõudele on sundosa täiendamise nõue suunatud raha maksmisele,¹⁴⁹ tuuakse õiguskirjanduses esile, et kinkeese ei ole pärandvara osa, mistõttu nõutav summa ei liigu pärandvarasse ja ka kingitud asja ei tagastata pärandvara hulka.¹⁵⁰ Nii nagu sundosanõue, on ka sundosa täiendamise nõue pärandatav ja üleantav ning ka tekib see pärandi avanemisega (BGB § 2317).¹⁵¹ Kui aga toimub sundosast ilmajätmise või loobutakse sundosast, siis langeb ära ka sundosa täiendamise nõue, kui ei ole kokku lepitud teisiti.¹⁵²

Siiski tekib PärS 2009. aasta eelnõu seletuskirja pinnalt küsimus, kas kehtiva PärSi kohaselt saab tagasi nõuda ka kinkeesemeid. Kehtiva PärS § 106 lg 5 sõnastuse kohaselt on võimalik nõuda sundosa täiendamist teatud summa võrra, kuid ka K. Sepp juhtinud tähelepanu sellele, et PärS (1997), mis kehtis kuni 2008. aasta lõpuni, hõlmas sundosa määramisel arvesse võetavate kingete puhul sätet, mis võimaldas sundosa saama õigustatud isikul nõuda kingisaajalt tagasi ese. PärS (1997) eelnõu üks koostajatest E. Silvet on selgitanud, et sundosa puhul arvatakse kinked pärandvara hulka ning et need kinked on võimalik välja nõuda, kui pärandvarast sundosaks ei jätku.¹⁵³ Ka PärS 2009. aasta seletuskirja kohaselt justkui peetakse eseme tagasinõudmist silmas: „Lõikes 5 seotakse *kingituste tagasinõudmise* aegumistähtaeg pärandi avanemisega. See muudatus tuleneb eelnõuga pärimisseaduses üldiselt tehtavatest

---

¹⁴⁴ MüKoBGB/Lange, 8. Aufl. 2020, BGB § 2325, vnr 4.

¹⁴⁵ Burandt/Rojahn/Horn, 3. Aufl. 2019, BGB § 2325, vnr 5-6.

¹⁴⁶ MüKoBGB/Lange, 8. Aufl. 2020, BGB § 2325, vnr 5.

¹⁴⁷ Joachim/Lange, lk 156.

¹⁴⁸ Joachim/Lange, lk 156.

¹⁴⁹ Burandt/Rojahn/Horn, 3. Aufl. 2019, BGB § 2325, vnr 8.

¹⁵⁰ Joachim/Lange, lk 155.

¹⁵¹ MüKoBGB/Lange, 8. Aufl. 2020, BGB § 2325, vnr 5.

¹⁵² Burandt/Rojahn/Horn, 3. Aufl. 2019, BGB § 2325, vnr 7.

¹⁵³ Silvet, Mahhov/Silvet, lk 51.

muudatustest.“ K. Sepp viitab ühtlasi, et alates 2009. aastast kehtiva PärS eelnõu seletuskirjast ei nähtu, et seadusandja oleks tahtnud siinkohal teha muudatusi võrreldes PärS (1997), ning et seega puudub selgus selles, kas sundosa reformimise käigus taheti eluajal tehtud kingete (st esemete) tagasinõudmine välistada või unustati asjaomane säte ära või loodeti muule õigusaktile, mis tagasinõudmise võimaluse ette näeb.¹⁵⁴ Nagu eespool viidatud, siis Saksa õiguskirjanduses pööratakse ühelt poolt tähelepanu sellele, et sundosa täiendamise nõue on rahaline nõue.¹⁵⁵ Küll aga teiselt poolt sätestab BGB, et kingisaaja võib BGB § 2329 lg 2 kohaselt vältida kingituse väljaandmist, kui tasub puuduoleva summa. Seega võib sundosa saamiseks õigustatud isik justkui esitada teatud juhtudel kingisaajale eseme väljaandmise nõude, kuid reserveerides kingisaajale BGB kohaselt kinkeeseme väljaandmise asemel õiguse tasuda vastav summa. Saksa regulatsiooni kohaselt kehtib seega, et sundosa täiendamise nõue on suunatud raha maksmisele, kuid kingisaajalt võib teatud juhtudel saada kinkeeseme.¹⁵⁶ Õiguskirjanduses on täpsustatud veel, et BGB § 2329 kohane kingisaaja vastu suunatud sundosa täiendamise nõue on suunatud raha maksmisele, kui tegemist oli raha kinkimisega, kuid muude kingete puhul kohaldatakse väljanõudmist kingitud eseme suhtes.¹⁵⁷ Ka H. Brox toob välja, et kingisaaja vastu suunatud nõude puhul saab kingisaaja kinke väljaandmist vältida, tasudes puuduoleva summa.¹⁵⁸ Kuna kehtivas PärSis ei ole kingituste tagasinõudmiseks BGB §-ga 2329 lg 2 sarnast sätet, siis asub töö autor sissejuhatuses esitatud küsimuse osas seisukohale, et seadusandja ei ole konkreetse sättega (PärS § 106 lg 5) soovinud, et kehtiva pärimisseaduse kohaselt saaks tagasi nõuda kinkeesemeid. Töö autor leiab, et arvestada tuleb töös eespool esiletooduga, et nii sundosanõue kui ka sundosa täiendamise nõude puhul on siiski tegemist eelkõige raha maksmisele suunatud nõudega, mistõttu erandid sellest tuleks eraldi sätestada. Sarnaselt BGB §-s 2329 sätestatuga saaks olukorra jaoks, kus sundosa saamiseks õigustatud isik ei saa sundosa täiendamist nõuda pärijalt pärija keeldumisõiguse tõttu, näha ette, kas anda välja saadud ese või tasuda asjakohane summa.¹⁵⁹ Nii saaks sätestada aga eeldusel, et enne on selge, kas kinkeid saab nõuda peale pärija ka kingisaajalt.

---

¹⁵⁴ Sepp, lk 690.

¹⁵⁵ MüKoBGB/Lange, 8. Aufl. 2020, BGB § 2325, vnr 4.

¹⁵⁶ Joachim/Lange, lk 155.

¹⁵⁷ Siebert, H: Der Pflichtteilsergänzungsanspruch gegenüber dem Beschenkten. – *Zeitschrift für Erbrecht und Vermögensnachfolge (ZEV)*, 2013, 241, p 2.

¹⁵⁸ Brox (2003), vnr 562.

¹⁵⁹ BGB § 2329 lg 2: „Kingisaaja võib kingituse väljaandmist vältida puuduva summa tasumisega.“ – Saksa tsiviilseadustik = BGB / [tõlge: Justiitsministeerium]. Tallinn: Juura, 2001.

Lisaks PärS § 106 lõikele 5 tõusetub siiski küsimus, kuidas mõista PärS § 106 lõiget 2, millele lõige 5 viitab („kui kingitud ese loetakse pärandi hulka“). PärS § 106 lg 2 kohaselt arvatakse sundosa määramisel kolme aasta jooksul enne pärandaja surma tehtud kinked pärandvara väärtusele juurde. K. Sepp toob välja, et asjaomane säte võiks tähendada, et pärandaja kinked, mis on tehtud sundosa vähendamise eesmärgil, võetakse arvesse automaatselt juhul, kui kinked on tehtud kolme aasta jooksul enne pärandi avanemist, ning et selleks ei ole vaja esitada ka eraldi nõuet.¹⁶⁰ Seda seisukohta toetab ka E. Silvet, kes märgib, et pärimisseaduse kohaselt arvatakse pärandaja tehtud kinked sundosa puhul pärandi hulka.¹⁶¹ Samas aga argumenteerib K. Sepp veel, et kuna lõige 2 eeldab, et kinked on tehtud sundosa vähendamise eesmärgil, siis ei saa automaatset arvessevõtmist olla, sest nõude esitaja peaks esmalt tõendama vähendamise eesmärgi esinemist ning selle üle peaks otsustama asjaosalised või notar, kuid eelkõige kohus. Seega on siiski vaja esitada eraldi sundosa täiendamise nõue.¹⁶² Töö autor leiab, et kui näiteks töös eespool teises peatükis käsitletud § 106 lg 3 kohase ülalpidamishõude puhul tuleb nõude maksmapanekuks just õigustatud isikul tõendada, et pärandaja tagas talle ülalpidamist, siis kingete puhul ei peaks see olema erinev. Selles valguses võib iseenesest olla võimalik PärS § 106 lõike 2 tõlgendus, et tegemist on sättega, mille kohaselt pärandaja eluajal tehtud kinked loetakse automaatselt sundosa määramisel pärandvara hulka, kui need on tehtud viimase kolme aasta jooksul enne pärandi avanemist. See lähenemine tähendaks, et viimase kolme aasta jooksul enne pärandi avanemist tehtud kingete arvessevõtmiseks ei ole vaja esitada eraldi nõuet.

Kui kuni kolm aastat enne pärandi avanemist tehtud kinked võetakse arvesse automaatselt ja PärS § 106 lõikes 5 sätestatud nõuet selleks esitama ei pea, siis saab PärS § 106 lõike 2 puhul töö autori hinnangul olla Eesti õiguse kohaselt tegemist mitte sundosa täiendamise nõudega, vaid sundosanõudega, mida käsitleti esimeses peatükis. PärS § 106 lg 2 puhul võetakse pärandina arvesse lisaks eelpärandile ja abikaasa eelosale ka pärandaja kinkeid. See tähendaks ühtlasi, et kui kinge on tehtud varem kui kolme aasta jooksul (nt viie aasta jooksul) enne pärandi avanemist, siis oleks vaja esitada lõike 5 kohane sundosa täiendamise nõue (ühe aasta jooksul pärandi avanemisest). Sellisel juhul on PärS § 106 lg 5, erinevalt lõikest 2, sundosa täiendamise nõue.

---

¹⁶⁰ Sepp, lk 689.

¹⁶¹ Silvet, Mahhov/Silvet, lk 51.

¹⁶² Sepp, lk 689.

See, et PärS § 106 lg 2 võimalik tõlgendus seisneb selles, et pärandaja eluajal tehtud kinged võetakse arvesse automaatselt, ei ole kohtupraktikast tuvastatav. Võib tekkida küsimus, kas lõike 5 sõnastus „kui kingitud ese loetakse pärandi hulka kuuluvaks“ iseenesest juba viitab lõikele 2, kus on eraldi sätestatud, millal kinge loetakse pärandi hulka kuuluvaks. Seda toetab ka kohtupraktika asjas, milles apellant oli varem esitanud hagi „sundosa suurendamise nõudes“¹⁶³ PärS § 106 lg 2 alusel, väitega, et tulenevalt sellest sättest tuleb sundosa vähendamise eesmärgil kingitud kinnisasi lugeda pärandvarast saadaoleva sundosasse kuuluva vara hulka. Kahjuks ei ole kohus sellist sättele tuginemist aga kommenteerinud või lähemalt käsitlenud. Töö autor on seisukohal, et siinkohal ei ole väheoluline ka see, et Saksa õiguses on BGB § 2325 kohane sundosa täiendamise nõue suunatud pärija vastu,¹⁶⁴ mis tähendab, et Saksa õiguse kohaselt tuleb kingete arvessevõtmiseks esitada nõue, sest kinkeid ei võeta automaatselt ilma vastava nõudeta arvesse.

Selleks, et PärS § 106 paremini mõista, kuidas lõiked 2 ja 5 suhestuvad, on mõttekas vaadelda lähemalt BGB asjakohast regulatsiooni, sest eeskujuna on Eesti ikka Saksa õigusest lähtunud. BGB § 2325 hõlmab lõikes 1 nõudenormi, kuid BGB § 2325 lõikes 3 on lisaks sellele eraldi ette nähtud, millal peab kinge olema tehtud, et seda saaks pärandvarale juurde arvestada. Enne 1. jaanuari 2010 oli BGB § 2325 lg 3 kohaselt sätestatud, et „kingitust ei võeta arvesse, kui pärandi avanemise ajal on kingitud eseme üleandmisest möödunud kümme aastat“.¹⁶⁵ Seega oli sätestatud, et kingitused, mida pärandaja tegi kümne aasta jooksul enne surma, suurendasid sundosa väärtust täies ulatuses. Küll aga peeti seda 10-aastasest tähtajast lähtuvat mudelit (sks k *Alles-oder-Nichts-System*) liiga jäigaks.¹⁶⁶ Kõnealusesse BGB § 2325 lõikesse 3 viidi pärimis- ja aegumisõiguse muutmise seadusega (sks k *Gesetz zur Änderung des Erb- und Verjährungsrechts*)¹⁶⁷ sisse muudatused, mis jõustusid 1. jaanuarist 2010. Asjaomase seaduse eelnõu *Drucksache* 96/08 seletuste kohaselt olid pärijad ja kingisaajad, keda võimalikud sundosa täiendamise nõuded koormavad, väljendanud rahulolematust liiga jäiga 10-aastase aegumistähtaja üle.¹⁶⁸ Oldi seisukohal, et kui pärandaja on kinke teinud näiteks üheksa aastat

---

¹⁶³ TrtRgKo 2-06-5014/40, p-d 1 ja 7.

¹⁶⁴ MüKoBGB/Lange, 8. Aufl. 2020, BGB § 2325, vnr 5.

¹⁶⁵ Saksa tsiviilseadustik = BGB / [tõlge: Justiitsministeerium]. Tallinn: Juura, 2001, § 2325 lg 3.

¹⁶⁶ MüKoBGB/Lange, 8. Aufl. 2020, BGB § 2325, vnr 68; vt BGB redaktsioonid võrdlevalt. § 2325 BGB. Pflichtteilsergänzungsanspruch bei Schenkungen. – <https://lexetius.com/BGB/2325,2> (27.4.2022).

¹⁶⁷ Gesetz zur Änderung des Erb- und Verjährungsrechts, 24.9.2009 – <https://dip.bundestag.de/vorgang/gesetz-zur-%C3%A4nderung-des-erb-und-verj%C3%A4hrungsrechts/12223> (27.4.2022).

¹⁶⁸ Vt Saksamaa föderaalvalitsuse 1.2.2008 seaduseelnõu: Drucksache 96/08, lk 15 – <https://dserver.bundestag.de/brd/2008/0096-08.pdf> (27.4.2022).

ja 11 kuud enne oma surma, siis ei peaks kinget pärandvarasse arvestama täies ulatuses.¹⁶⁹ Seetõttu tehti pärimisõiguse reformi raames sundosanõuete aegumistähtaegade osas muudatusi.¹⁷⁰

Nii on alates 1. jaanuarist 2010 BGB § 2325 lõikes 3, erinevalt varasemast, kingete arvesse võtmise puhul ette nähtud astmeline regulatsioon (sks k *Pro-Rata-Regelung* või *Abschmelzung des Pflichtteilsergänzungsanspruchs*).¹⁷¹ Kehtiva BGB § 2325 lg 3 kohaselt võetakse kinget arvesse esimese aasta jooksul enne pärandi avanemist täies ulatuses, iga järgneva aasta jooksul enne pärandi avanemist vastavalt kümnendiku võrra vähem. Seega väheneb selle süsteemi järgi kinke väärtus pärast esimest aastat iga aastaga alates kinke tegemisest 10%. Näiteks, kui pärandaja kinkis sõbrale kinnisasja kolmanda aasta jooksul enne pärandi avanemist, võetakse kinget arvesse 80% ulatuses. Ühtlasi näeb § 2325 lg 3 ette, et kinget ei võeta arvesse, kui kingituse tegemisest on möödunud kümme aastat.¹⁷² Seega, veel kümnendal aastal kinke tegemisest võetakse kinke väärtust arvesse 10% ulatuses ning kui kümme aastat kinkest on möödunud, ei oma kinge sundosa täiendamiseks enam tähendust. Saksa õiguskirjanduses on selgitatud, et kuna kingisaaja jaoks peab õiguskindlus saabuma kiiremini, siis on alates 2010. aastast Saksa õiguses ette nähtud kindel kingete arvessevõtmise süsteem. Selle süsteemi kohaselt väheneb sundosa täiendamise kohustus igal aastal pärast esimest aasta pärandi avanemisest.¹⁷³

PärS § 106 lg 2 ja 5 võrdluse põhjal Saksa BGB-ga on töö autori hinnangul järeldatav, et nii Eesti seadus kui ka BGB näevad eraldi ette nõudenormi, vastavalt PärS § 106 lg 5 ja BGB § 2325 lg 1, ning näevad ette ka perioodi, mille jooksul tehtud kinked loetakse pärandvara hulka. Kingete arvessevõtmise periood on reguleeritud PärS § 106 lg 2. Saksamaal oli kindel 10-aastane periood BGB § 2325 lõikes 3, mis kehtis enne 2010. aastat. Võttes arvesse BGB loogikat, siis töö autori hinnangul saab teha järelduse, et sundosa täiendamise nõudenorm on PärS § 106 lg 5 ja see nõue tuleb sundosa saamiseks õigustatul esitada, kui ta soovib sundosa täiendamist.

Kui peaks tekkima küsimus, kas seadusandja on PärS § 106 sätete puhul siiski võtnud eeskujuks täna BGB §-s 2325 sätestatud astmelise süsteemi – eriti, kuna PärS § 106 lõigetes 2,

---

¹⁶⁹ MüKoBGB/Lange, 8. Aufl. 2020, BGB § 2325, vnr 68-69.

¹⁷⁰ Vt Saksamaa föderaalvalitsuse 23.6.2009 seaduseelnõu: Drucksache 16/13543. Punkt A. – <https://dserver.bundestag.de/btd/16/135/1613543.pdf> (27.4.2022).

¹⁷¹ MüKoBGB/Lange, 8. Aufl. 2020, BGB § 2325, vnr 68-69.

¹⁷² Burandt/Rojahn/Horn, 3. Aufl. 2019, BGB § 2325, vnr 94.

¹⁷³ Leipold, vnr 844.

5 ja 6 on mitu erinevat tähtaega –, siis see tõlgendus langeb ära, sest mõlema riigi asjakohase seaduse menetlemise tähtaegade seisukohast ei oleks lähtumine sellisest, sundosa täiendamise kohustust iga-aastaselt vähendavast mudelist Saksamaa eeskujul võimalik olnud. PärS 2009. aasta eelnõu seletuskirjast ega seaduses sõnastatu põhjal ei nähtu, et alates 1. jaanuarist 2009. aastast kehtima hakanud PärSi § 106 lõigete 2 ning 5 ja 6 puhul oleks soovitud järgida Saksamaal pärast 31. detsembrit 2009 kehtima hakanud kingete pärandvarana arvestamise astmelist mudelit. Saksa pärimis- ja aegumisõiguse muutmise seadus, millega BGB-sse pärandaja eluajal tehtud kingete arvessevõtmise astmeline mudeli sisse viidi, jõustus küll 1. jaanuarist 2010, kuid see kuulutati välja 24. septembril 2009. aastal. Olgugi, et BGB muudatused tehti seega teatavaks 2009. aasta sügisel, olid kavandatavad seaduseelnõu muudatused kättesaadavad alates 1. veebruarist 2008.¹⁷⁴ Asjaomasest seaduseelnõust nähtus, et tehti ettepanek kehtestada kingete arvestamise *pro rata* süsteem, nagu eespool kirjeldatud.¹⁷⁵ Küll aga, kuna 1. jaanuarist 2009. aastast kehtima hakanud PärSi eelnõu algatati 20. mail 2007 ning muudatusettepanekute tähtaeg oli 21. detsember 2007, siis ei olnud kuidagi võimalik võtta arvesse BGB vastavaid ettepanekuid, mis tehti kättesaadavaks kõige varem 1. veebruaril 2008. Kokkuvõtvalt, kui vastata ka töö sissejuhatuses esitatud küsimusele, millal peab kinge olema tehtud, et seda oleks võimalik pärandvarale juurde arvestada, siis on selleks PärS § 106 lõikes 2 sätestatud ajamäärang „viimase kolme aasta jooksul enne pärandaja surma“. Töö autor leiab, et lõike 2 puhul on tegemist sättega, mille kohaselt pärandaja eluajal tehtud kinged loetakse sundosa määramisel pärandvara hulka, kui need on tehtud viimase kolme aasta jooksul enne pärandi avanemist. Küll aga peab selleks olema esitatud sundosa täiendamise nõue, nagu seda näeb ette lõige 5. Nii on PärSis lisaks n-õ tavalisele sundosanõudele ka sundosa täiendamise nõue, mida reguleerivad PärS § 106 lõiked 2 ja 5 selliselt, et üks lõige on teise täpsustus – kingeid võetakse arvesse üksnes siis, kui sundosa saamiseks õigustatu esitab sundosa täiendamise nõude, tehes seda ühe aasta jooksul pärandi avanemisest.

3.1.2. Sundosa täiendamise nõude esitamine

Kui sundosa saamiseks õigustatud isik soovib esitada sundosa täiendamise nõude, siis tuleb tal arvestada, et tegemist on ajaliselt piiratud nõudeõigusega. Seega on oluline, et oleks selge, millise aja jooksul tuleb sundosa täiendamise nõue esitada. Kõrvutades PärS § 106 lõigetes 5

---

¹⁷⁴ Vt seadusandlik menetlus: Vorgang – Gesetzgebung. Gesetz zur Änderung des Erb- und Verjährungsrechts. 16. Wahlperiode. – <https://dip.bundestag.de/vorgang/gesetz-zur-%C3%A4nderung-des-erb-und-verj%C3%A4hrungsrechts/12223> (27.4.2022).

¹⁷⁵ *Ibidem*, lk 16.

ja 6 ettenähtud tähtaegu, ei ole aga päris selge, kuidas nimetatud tähtaegu mõista. PärS § 106 lõige 5 näeb ette, et kui pärandaja on teinud kolmandale isikule kingituse eesmärgiga tekitada kahju sundosa nõudmiseks õigustatule, võib sundosa nõudmiseks õigustatu ühe aasta jooksul pärandi avanemisest arvates nõuda sundosa täiendamist summa võrra, mille võrra sundosa suureneks, kui kingitud ese loetaks pärandi hulka kuuluvaks. PärS § 106 lõike 6 kohaselt ei rahuldata lõikes 5 nimetatud nõuet, kui kingituse tegemisest on möödunud kümme aastat. Nagu töö sissejuhatuses viidatud, siis sellele, et asjaomastes tähtaegades esineb lahknevus, on viidanud K. Sepp.¹⁷⁶

Seega vajavad PärS § 106 lõiked 5 ja 6 siinkohal lähemat analüüsi. K. Sepp on ühe tõlgendusvõimalusena märkinud, et PärS § 106 lõiked 5 ja 6 võiksid reguleerida kinkeid, mida lõike 2 kohaselt arvesse ei võeta ehk kinkeid, mis on tehtud varem kui kolm aastat enne pärandi avanemist, kuid mitte hiljem kui kümme aastat enne nõude esitamist. Selliseid (lg 2 kohaselt arvesse mittevõetavaid) kinkeid arvestataks tema kohaselt pärandina üksnes siis, kui sundosa täiendamise nõue esitada ühe aasta jooksul pärandi avanemisest.¹⁷⁷ Kui esmalt uurida lõike 5 kohta, siis nägi PärS (1997) § 106 lg 5 kingete nõudmiseks ette aegumistähtaaja üks aasta, mis algas päevast, mil sundosa saamiseks õigustatu oli pärandi vastu võtnud. Tekib muu hulgas küsimus, miks on seevastu kehtivas PärSis kingete tagasinõudmise üheaastane aegumistähtaeg seotud pärandi avanemisega. Sundosa saamiseks õigustatul on õigus oma nõue maksma panna, kuid selleks peab ta teadma pärandaja surmast. Samas ei näe PärS ette tähtaega pärandi vastuvõtmiseks, vaid üksnes pärandist loobumiseks. Küll aga lahendab selle PärS § 168 lg 3, mille kohaselt notar peab teavitama ka sundosa võimalikku saajat pärimismenetluse algatamisest.¹⁷⁸ Vaadates lähemalt seletuskirju, siis on 2009. aasta PärS eelnõu seletuskirjas märgitud: „Lõikes 5 seotakse kingituste tagasinõudmise aegumistähtaeg pärandi avanemisega. See muudatus tuleneb eelnõuga pärimisseaduses üldiselt tehtavatest muudatustest.“¹⁷⁹ Seega ei selgita siinkohal asjakohase eelnõu seletuskiri lõikes 5 sätestatud tähtaega küll kuigi lähemalt. Kuid seletuskirjast tuleneb, et PärS § 106 lõikes 5 on sätestatud üheaastane nõude aegumistähtaeg. Aegumistähtaeg nõuet ei lõpeta, vaid sundosa saamiseks õigustatud isik võib oma nõude siiski esitada. Aegumistähtaeg annab võlgnikule kestva vastuväite keelduda

---

¹⁷⁶ Sepp, lk 689.

¹⁷⁷ Sepp, lk 689.

¹⁷⁸ Kui sundosa saaja või tema asukoht on teadmata, toimub väljaselgitamine PärS § 168 kohaselt üleskutsemenetluses.

¹⁷⁹ Pärimisseaduse eelnõu seletuskiri SE 56, § 106 kommentaar.

täitmisest.¹⁸⁰ Nagu selgitatud töö esimeses peatükis ka sundosanõude puhul, siis aegumistähtaeg võimaldab pärijal aegumisele vastuväite esitada, kuid pärija võib sellegipoolest otsustada nõude hoopis täita. Töö autor uuris seoses PärS § 106 kõnealuse regulatsiooniga ka kohtupraktikat, kuid kingete võrra sundosa täiendamise nõude käsitlemist töö autor ei tuvastanud.

Eelneva valguses on mõttekas PärS § 106 lõikes 5 ettenähtud tähtaja puhul analüüsida ka BGB asjaomast regulatsiooni, sest ei ole välistatud, et eelnõu koostajad soovisid lähtuda Saksamaal ettenähtud lahendusest. Nagu töös eespool põgusalt välja toodud, on PärS § 106 lg 5 sarnane BGB § 2325 lõikega 1, mis reguleerib sundosa täiendamise nõude esitamist. BGB sõnastuses ei ole aga üheaastast tähtaega vastava nõude esitamiseks nagu PärS § 106 lõikes 5. Uurides BGB-d lähemalt, siis § 2325 kohase nõude suhtes kehtib BGB §-s 195 ettenähtud tavapärase aegumistähtaeg kolm aastat, nagu see kehtib ka n-ö tavalise sundosanõude puhul. See tähtaeg hakkab jooksma aasta lõpust, mil sundosa saamiseks õigustatud isik sai teada või oleks pidanud teada saada pärandi avanemisest ja kinkest kui teda kahjustavast käsutusest. Õiguskirjanduses selgitatakse seejuures, et just eelnimetatust tulenevalt saab sundosa täiendamise nõuet maksta panna ka hoolimata sellest, et sundosanõue on aegunud.¹⁸¹ Niisiis ei alga Saksa õiguses sundosa täiendamise nõude aegumistähtaeg pärandi avanemisest, nagu Eesti regulatsiooni kohaselt. BGB regulatsioonist selgub aga ka, et juhul kui sundosa täiendamise nõue on esitatud mitte pärandaja, vaid kingisaaja vastu, aegub nõue kolme aasta jooksul pärandi avanemisest, sõltumata sellest, kas sundosa saamiseks õigustatud isik teadis kinkest või pärandi avanemisest (BGB § 2332). Kingisaaja vastu esitatava sundosa täiendamise nõude puhul on seega eraldi aegumistähtaeg.¹⁸² Selleks, et sundosa saamiseks õigustatud isikut ei ootaks aegumise vastuväide, tuleb sundosa saamiseks õigustatul oma nõue loomulikult tähtaegselt maksta panna.¹⁸³

Kuna lisaks PärS § 106 lõikele 5 on lõikes 6 sätestatud, et sundosa täiendamise nõuet ei rahuldata, kui kingituse tegemisest on möödunud kümme aastat, siis tuleb ka välja selgitada, kuidas mõista lõiget 6. Lõikes 6 sätestatud ei olnud ette nähtud PärS (1997), mis kehtis kuni 31. detsembrini 2008. PärS 2009. aasta seletuskirja kohaselt on lisaks lõikes 5 sätestatud

---

¹⁸⁰ TsÜS-Komm/Köve, § 142, 3.1. – Varul, P., Kull, I., Köve, V., Käerdi, M. (koost.) Tsiviilseadustiku üldosa seadus. Kommenteeritud väljaanne. Juura 2010.

¹⁸¹ Burandt/Rojahn/Horn, 3. Aufl. 2019, BGB § 2325, 129.

¹⁸² BeckOK BGB/Müller-Engels, 61. Ed. 1.2.2022, BGB § 2332, vnr 16.

¹⁸³ Lange, H.; Kuchinke, K. Lehrbuch des Erbrechts. 2. Neubearb. Aufl. München: Beck, 1978, lk 631.

nõudele lõikega 6 „õiguskindluse huvides sätestatud üldine aegumistähtaeg 10 aastat“.¹⁸⁴ Kuna seletuskirjast tulenevalt on tegemist nõude maksimaalse aegumistähtajaga, siis ei saaks PärS lõikes 6 nimetatud kümne aasta puhul olla näiteks tegemist kingete pärandvarana arvessevõtmise tähtajaga. Sellisel juhul peaks sõnastus olema pigem, et kinge, mis on tehtud 10 aasta jooksul enne pärandi avanemist, on pärandina arvesse võetav, nagu oli ette nähtud varasemalt enne 1. jaanuari 2010 Saksamaal (sks k *Alles-oder-Nichts-System*). Küll aga tuleb vahet teha kingete arvessevõtmisel (PärS § 106 lg 2) ja nõude esitamisel (lõiked 5 ja 6). Kui veel võrrelda Saksa regulatsiooniga, siis BGB § 199 lg 3a kohaselt kehtib sundosa täiendamise nõuete maksmapanekuks maksimaalne aegumistähtaeg 30 aastat. Sama kehtib Saksamaal ka n-õ tavalise sundosanõude puhul, nagu töö esimeses pooles kirjeldatud.

Kui võtta arvesse, et Saksa õiguse kohaselt kehtivad nii sundosanõude kui ka sundosa täiendamise nõude maksmapanekule ühesugused aegumistähtajad, vastavalt kolm ja kümme aastat, siis võib tekkida küsimus, kas PärSi sätted rakenduvad samal viisil. Nagu töö esimeses peatükis selgus, siis PärS § 109 kohaselt on sundosanõude aegumistähtajad kolm aastat alates pärandi avanemisest ja kinke tegemisest teadasaamisest ning maksimaalne aegumistähtaeg kümme aastat, mis kulgeb alates pärandi avanemisest. Kui need sundosanõude aegumistähtajad kehtiks sundosa täiendamise nõudele, siis tekiks küsimus, mille aegumist reguleeriks PärS § 106 lõiked 5 ja 6. Töö autori seisukoht on, et erinevalt Saksa regulatsioonist on PärSis sundosa täiendamise nõude puhul sätestatud sundosanõude maksmapanekust konkreetsemad ja lühemad aegumistähtajad, kuid loogika on sama. PärS § 106 lg 6 tähtaja puhul on sarnaselt PärS § 106 lõikes 5 ettenähtud tähtajale tegemist aegumistähtajaga, siis ei ole ka see õigustlõpetav tähtaeg. Kui tegemist oleks õigustlõpetava tähtajaga, siis sätte sõnastus peaks lõpetama õiguse või nõude või välistama nõude maksmapaneku.¹⁸⁵ Aegumise eesmärk on aga eelkõige võlgniku kaitse, samuti annab aegumine käsutusvabaduse. Aegumist õigustavad seejuures õiguskindluse ja õigusrahu põhimõte.¹⁸⁶ Päriljal on seega õigus sundosa täiendamise nõude täitmisest keelduda, kui aegumistähtaeg on saabunud.

Tuleb tähele panna, et PärS § 106 lõikes 6 nähakse ühtlasi ette, et sundosa täiendamise nõude esitamise maksimaalne tähtaeg kümme aastat algab kinke tegemisest. Kui nõue esitataks PärS § 106 lg 5 kohaselt ühe aasta jooksul pärast pärandi avanemist, kuid kinge on tehtud varem kui kolm aastat pärandi avanemisest, tekib küsimus, kas varasemaid kinkeid ei saa tagasi nõuda.

---

¹⁸⁴ Pärimisseaduse eelnõu seletuskiri SE 56, § 106 kommentaar.

¹⁸⁵ TsÜS-Komm/Köve, § 142, 4.2.3.

¹⁸⁶ TsÜS-Komm/Köve, § 142, 3.1.

PärS näeb lõikes 6 ette, et nõuet ei rahuldata, kui kinke tegemisest on möödunud rohkem kui kümme aastat. Sellest järeldub ümberpööratult, et kui kinge on tehtud varem kui kolm aastat pärandi avanemisest, kuid kinkest ei ole möödunud veel kümnet aastat, siis saab ka sellises olukorras sundosa täiendamist nõuda. Seega saab kinke ja nõude esitamise vahel olla kümme aastat, et sundosa täiendamise nõuet oleks võimalik maksma panna.

Kui võrrelda Eesti asjaomast sätet BGB § 2325 lõikes 3 sätestatuga, siis Saksa õiguse kohaselt on võimalik esitada sundosa täiendamise nõue juhul, kui kinkesoorituse ja pärandi avanemise vahe on kuni kümme aastat. Nii Eesti kui ka Saksa õiguse kohaselt lähtub aegumistähtaeg seega kinkesooritusest. Saksa õiguskirjanduses esitatud selgituste kohaselt ei peeta silmas seda, et lähtutakse kinke kui soorituse tegemisest, vaid soorituse tulemusest. Seega, kui tegemist on kinnisasja kingetega, ei alga kümneaastane periood mitte omandi üleandmise notariaalse lepingu sõlmimisest, vaid vastava kande tegemisest kinnistusraamatusse. Kui tegemist on aga vallasasjadega, algab tähtaeg omandi üleandmise lõpuleviimisest.¹⁸⁷ Seega on otsustavaks ajahetk, mil soorituse ese ei kuulu enam pärandaja varasse.¹⁸⁸

Selleks, et ilmestada analüüsitut, on asjakohane tulla tagasi töös eespool esitatud näidiskaasuse juurde. Näidiskaasuses oli pärandvara väärtus pärast teatud pärandvara kohustuste mahaarvestamist 150 000 eurot. Oletame, et pärandaja kinkis eluajal heale sõbrale korteri, mille väärtus oli pärandaja surma hetkel 70 000 eurot. Kui võtta arvesse PärS § 106 lg 2, siis sundosa suuruse kindlaksmääramise seisukohast olulise pärandvara suurusele tuleb juurde arvestada pärandaja eluajal viimase kolme aasta jooksul tehtud kinked. Kui näidiskaasuse puhul oletada, et pärandaja kinkis korteri kingisaajale kaks aastat enne surma, siis tuleb kinge PärS § 106 lg 2 kohaselt arvesse võtta, eeldusel, et tegemist on tasuta tehinguga, millega pärandaja soovis lähedaste isikute sundosa vähendada. Nagu töös järeldatud, siis on kingete arvessevõtmiseks aga vaja, et sundosa saamiseks õigustatu esitaks sundosa täiendamise nõude ühe aasta jooksul pärandi avanemisest. Kuna näidiskaasuses on eelnevast selge, et senine sundosanõue kujunes selliseks, et iga poja pärandiosa on 1/4 ja pärandiosa väärtus on 37 500 eurot, siis teeb see ülalpeetava poja sundosa suuruseks 1/8 pärandvarast ehk 18 750 eurot. Järgmisena saab arvutada kinkest lähtuva sundosa täiendamise nõude. Oletame, et sundosa soovivad pojad esitasid sundosa täiendamise nõude PärS § 106 lg 5 kohaselt täpselt ühe aasta jooksul pärandi avanemisest. Kuna korteri väärtus oli pärandi avanemise hetkel 70 000 eurot

---

¹⁸⁷ Burandt/Rojahn/Horn, 3. Aufl. 2019, BGB § 2325, vnr 97.

¹⁸⁸ Tersteegen, Jens. „Deutschland“. In: Erbrecht in Europa, hrsg. v. Rembert Süß, 377–447. Bonn: Zerb Verlag, 2015, vnr 95.

ja poegi on neli, siis pärandiosaks kujuneb 1/4, mis on 17 500 eurot. Kuna sundosa on pool pärandiosa väärtusest, on sundosa (1/8) saamiseks õigustatud pojalt pärandaja eluajal tehtud kinkest tulenevalt võimalik esitada 8750 euro suurune sundosa täiendamise nõue. See tähendab, et lisaks sundosanõudele 18 750 eurot on mõlemal pojalt, kelle suhtes pärandajal oli ülalpidamiskohustus, õigus veel nõuda 8750 eurot. Sundosa täiendamist ei saaks nõuda, kui kinke ja nõude esitamise vahel oleks rohkem kui kümme aastat.

Kui vastata sissejuhatuses esitatud küsimusele, millise aja jooksul on võimalik sundosa täiendamise nõue esitada, siis § 106 lg 5 kohaselt tuleb nõue esitada ühe aasta jooksul pärandi avanemisest. Ühtlasi kehtib § 106 lõigete 5 ja 6 kohaselt kaks aegumistähtaega – lõikes 5 kehtestatud üheaastane aegumistähtaeg, mis algab pärandi avanemisest, ja lõike 6 kohaselt ettenähtud üldine aegumistähtaeg 10 aastat, mis hakkab jooksmas kinke tegemisest.

3.2 Sundosa täiendamise nõude eeldused

3.2.1. Õigustatud ja kohustatud isik

Kuna sundosa täiendamise nõude esitamiseks peavad olema täidetud kindlad tingimused, siis vajab lähemalt uurimist, millised eeldused peavad olema täidetud, et sundosa täiendamise nõuet oleks võimalik esitada. Töös eespool selgus, et sundosa saamiseks õigustatud isikul on sundosa suuruse rahasumma maksmise nõue. See tähendab, et sundosa saamiseks õigustatud isik ei ole kehtiva pärimisseaduse kohaselt pärija.¹⁸⁹ Tuleb silmas pidada, et seevastu PärS (1997) kohaselt oli sundosa saaja pärija, kellel oli õigus nõuda ka pärandvara jagamist. Kui kehtiva PärSi kohaselt saab sundosa nõude esitada pärandaja lähedane isik, kelle suhtes pärandajal oli eluajal ülalpidamiskohustus ja kes ei ole pärija, siis vajab esmalt selgitamist, kas sama isik on ka sundosa täiendamise nõude õigustatud isikuks.

Pärimisseaduse § 106 lg 5 kohaselt on sätestatud, et „kui pärandaja on teinud kolmandale isikule kingituse eesmärgiga tekitada kahju sundosa nõudmiseks õigustatule, võib sundosa nõudmiseks õigustatu ühe aasta jooksul pärandi avanemisest arvates nõuda sundosa täiendamist summa võrra, mille võrra sundosa suureneks, kui kingitud ese loetaks pärandi hulka kuuluvaks“. Seega tuleneb asjakohasest sättest, et sundosa täiendamise nõude õigustatud isikuks on isik, kes on õigustatud nõudma sundosa. Käesoleva töö teises peatükis käsitleti, kes

---

¹⁸⁹ Pärimisseaduse eelnõu seletuskiri SE 56, § 104 kommentaar.

on sundosa nõudmiseks õigustatud isikud, ning sellele tuginedes saab märkida, et ka sundosa täiendamise nõue on alanejatel sugulastel, vanematel, abikaasal. Ka Saksa õiguskirjanduses täpsustatakse, et sundosa täiendamise nõude esitamine eeldab, et sundosa täiendamise nõude esitaja kuulub õigustatud isikute hulka BGB § 2303 kohaselt.¹⁹⁰ Asjaomane nõue eeldab ühtlasi, et sundosa saamiseks õigustatud isik ei ole oma õigust kaotanud näiteks sundosast kehtivalt loobumise (*Pflichtteilsverzicht*) või ilmajätmise tõttu. Eesti õiguse kohaselt (PärS § 98 lg 2) toimub loobumine õigusest sundosale lepinguga, nagu seda tehakse ka Saksa õiguse kohaselt. Saksa õiguskirjanduses selgitatakse ühtlasi, et selleks, et kaugematel alanejatel sugulastel ja vanematel oleks sundosa täiendamise õigus, peab neil olema õigus sundosa saamiseks. Nii ei ole sundosa täiendamise nõudeõigust näiteks pärandaja lapselapsel enne, kui pärandaja laps ei ole n-ö ära langenud.¹⁹¹ Kuna töös eespool sai selgitatud, et PärS § 12 näeb ette pärimisjärjekorra ja PärS § 104 lg 2 kohaselt on pärandaja vanemad ja kaugemad alanejad sugulased sundosa nõudmiseks õigustatud alles juhul, kui langeb ära alaneja sugulane, siis võiks asjaomane Saksa õiguskirjanduses tehtud täpsustus kehtida ka Eesti õiguses. See tähendab, et sundosa täiendamise nõudeõigus oleks pärandaja lapselapsel alles siis, kui pärandaja laps kui lähedane sugulane on ära langenud, võttes lisaks PärS § 104 lõikele 2 arvesse ka PärS § 13 lõiked 2 ja 3, mis reguleerivad pärimisjärjekorda pärandaja laste ja lastelaste vahel.

Uurides nõude kohustatud isikuteriingi, siis PärS § 106 lõigetest ega õiguskirjandusest ei ilmne, kas sundosa täiendamise nõuet saab esitada ainult pärija vastu või ka kingisaaja vastu. Asjaomane küsimus tekkis töö autoril ühelt poolt selle pinnalt, et kehtiva PärSi §-s 106 ei täpsustata, kelle vastu nõue esitatakse, ning sellest, et 1997. a PärSist nähtub, et sundosa täiendamise nõude sai esitada kingisaaja vastu. Teiselt poolt tõusetus küsimus seetõttu, et Eesti pärimisseadusele eeskujuks olnud Saksa pärimisõiguses (BGB §-s 2329) on asjaomase nõude puhul ette nähtud, et nõue üldjuhul esitatakse pärija vastu, kuid teatud juhtudel on seda võimalik esitada kingisaaja vastu. Uurides aga esmalt PärS (1997) § 106 lõiget 4, siis oli sõnaselgelt sätestatud, et kui pärandvara on sundosa suurusest vähem, on sundosa saajal õigus nõuda § 106 kingitusi *kingisaajatelt* alates kõige hilisemast kinkest enne pärandaja surma. PärS (1997) lõike 4 viimase lause kohaselt oli ühtlasi sätestatud, et kui kinked on tehtud üheaegselt, vastutavad *kingisaajad* sundosa saaja ees võrdeliselt kingituse suurusega. Niisiis oli sundosa saama õigustatud isikul PärS (1997) alusel võimalik nõuda kinge välja kingisaajalt.

---

¹⁹⁰ Joachim/Lange, lk 156.

¹⁹¹ Burandt/Rojahn/Horn, 3. Aufl. 2019, BGB § 2325, vnr 10.

Kui võrrelda Eesti kehtiva pärimisseaduse sätteid eeskujuks olnud Saksamaa sundosaõiguse regulatsiooniga, siis on PärS § 106 lg 5 sõnastus BGB § 2325 lg 1 kohase sundosa täiendamise nõuet (sks k *Pflichtteilsergänzungsanspruch*) käsitleva sätte sõnastusega küll sarnane, kuid samas ei ole selles sarnaselt PärS §-ga 106 otsesõnu nimetatud kohustatud isikut. Asjaomane BGB säte näeb ette, et kui pärandaja on kolmandale isikule teinud kinke, võib sundosa saamiseks õigustatud isik nõuda sundosa täiendamist summaga, mille võrra suureneb sundosa, kui kingitud ese loetakse pärandi hulka kuuluvaks. Siiski selgitatakse Saksa õiguskirjanduses, et sundosa täiendamise nõue on põhimõtteliselt suunatud pärija või pärijate vastu, sest asjaomane nõue ei eelda pärimisest välistamist. Seejuures tuuakse välja, et ei ole vahet, kas pärija on seadusjärgne või testamendijärgne pärija.¹⁹²

Kui võrrelda Eesti pärimisseadust ja Saksa tsiviilseadustikku edasi, siis on Eesti regulatsioon kohati võtnud üle BGB sõnastust. Nii näeb PärS § 106 lg 7 ette, et „kui pärija ise on õigustatud nõudma sundosa, võib ta keelduda sundosa täiendamisest sel määral, et talle jääks tema oma sundosa, kaasa arvatud see, mis kuuluks talle sundosa täiendusena“. Põhimõtteliselt identse sõnastuse näeb ette BGB § 2328. Tekib küsimus, mida selline keeldumisõigus endast kujutab ja kelle vastu saab sellisel juhul nõude esitada. Saksa õiguskirjanduses tuuakse selgitus, et pärija, kes ise on õigustatud nõudma sundosa ja kes esitab BGB § 2328 kohaselt sundosa täiendamisest keeldumise vastuväite, on erilises positsioonis. Selgituste kohaselt saab selline pärija pärandist oma sundosa ja ka selle, mis talle kuulub sundosa täiendusena, (sks k mõlemad kokku *Gesamtpflichtteil*) ette kätte. See aga tähendab, et teised isikud, kellel on õigus nõuda sundosa täiendamist, saavad vastava nõude BGB § 2329 kohaselt esitada hoopis kingisaaja vastu, sest järele jäävast pärandvarast nende nõuete rahuldamiseks ei piisa.¹⁹³ Selline sundosa täiendamise nõude täitmisest keeldumise õigus on sundosa saamiseks õigustatud pärijal niivõrd, et talle jääks tema oma sundosa ja sundosa täiendused. See tähendab, et sundosa täiendamise nõue tuleb tal täita üksnes siis, kui talle jääb pärast enda sundosa ja sundosa täiendusena saadu katmist midagi üle. Rõhutada tuleb, et selline sooritusest keeldumine kooskõlas BGB §-ga 2328 ei ole võimalik n-ö tavalise sundosanõude (sks k *Pflichtteilsanspruch*), vaid üksnes sundosa täiendamise nõude (sks k *Pflichtteilsergänzungsanspruch*) puhul.¹⁹⁴ Ka juhul, kui tegemist on ainupärijaga, on ka temal BGB § 2328 kohane keeldumisõigus, mis tähendab, et ka sel juhul on sundosa täiendamiseks

---

¹⁹² Burandt/Rojahn/Horn, 3. Aufl. 2019, BGB § 2325, vnr 11.

¹⁹³ MüKoBGB/Lange, 8. Aufl. 2020, BGB § 2328, vnr 4.

¹⁹⁴ MüKoBGB/Lange, 8. Aufl. 2020, BGB § 2328, vnr 5.

kohustatud isikuks BGB § 2329 kohaselt kingisaaja.¹⁹⁵ Sundosa täiendamisest keeldumise vastuväite õiguslik tagajärg on see, et sundosa saamiseks õigustatud isik võib BGB § 2329 kohaselt nõuda sundosa täiendamist kingisaajalt vastavalt alusetu rikastumise sätetele.¹⁹⁶ Tuleb tähele panna, et BGB § 2329 puhul on tegemist subsidiaarse nõudega, sest esmajoones kohaldub BGB § 2325 kohane sundosa täiendamise nõue, mis on suunatud pärija vastu. BGB §-st 2329 tulenev kingisaaja vastu suunatud sundosa täiendamise nõue eeldab aga siiski alati, et sundosa täiendamise nõudeõigus üleüldse olemas on.¹⁹⁷ Kui aga tegemist on ainupärijaga, on võimalik sundosa täiendamist nõuda BGB § 2329 lg 1 teise lause kohaselt üksnes kingisaajalt.

Lisaks BGB §-s 2328 ettenähtud keeldumisõigusele saab sundosa saamiseks õigustatud pärija tugineda ka pärandvara nappusele.¹⁹⁸ See tähendab, et sundosa täiendamise nõuet ei ole võimalik pärandvara suhtes maksta panna, kui pärandvara on võlgadega ülekoormatud. Kui aga selgub, et pärandvara on võlgadega ülekoormatud ka hoolimata sellest, kui kinked juurde arvestatakse, siis ei ole sundosa täiendamine võimalik ei pärija ega kingisaaja vastu esitatava nõude abil. Tegemist on seega olukorraga, kus sundosa saamiseks õigustatud isik oleks jäänud tühjade kätega ka ilma pärandaja eluajal tehtud kinketa.¹⁹⁹ Seega sellises olukorras, kus ka kinget arvesse võttes oleks pärandvara võlad ülekaalus, langeb sundosa täiendamise nõue ära nii pärija kui ka kingisaaja vastu.²⁰⁰

Eelnevast tuleneb seega, et Saksamaa seadusandja on sätestanud, et täiendamisnõude kohustatud isikuks on reeglina pärija ning üksnes BGB § 2329 lõikes 1 nimetatud juhul on selleks kingisaaja. Sundosa saamiseks õigustatud isikul on Saksa õiguse kohaselt võimalik panna sundosa täiendamise nõue maksta kingisaaja vastu BGB § 2328 alusel koostoimes BGB §-ga 2329. Selles valguses ja võttes arvesse PärS § 106 lõikes 7 sätestatud, leiab käesoleva töö autor, et järelikult on peetud Eesti pärimisseaduse § 106 lõikes 5 kohustatud isikutena silmas üksnes pärijaid. Seega saab vastata ka sissejuhatuses esitatud küsimusele, et PärS § 106 lõikest 7 ei tulene, et sundosa täiendamisest keeldumine võimaldaks sundosa saamiseks õigustatul esitada vastava nõude kingisaaja vastu. Selleks peaks seadusandja Eesti

---

¹⁹⁵ MüKoBGB/Lange, 8. Aufl. 2020, BGB § 2328, vnr 8.

¹⁹⁶ Burandt/Rojahn/Horn, 3. Aufl. 2019, BGB § 2328, vnr 9.

¹⁹⁷ Joachim/Lange, lk 195.

¹⁹⁸ MüKoBGB/Lange, 8. Aufl. 2020, BGB § 2328, vnr 4.

¹⁹⁹ Burandt/Rojahn/Horn, 3. Aufl. 2019, BGB § 2325, vnr 20.

²⁰⁰ BeckOK BGB/Müller-Engels, 61. Ed. 1.2.2022, BGB § 2325, vnr 65.

regulatsiooni vastavalt täiendama, võttes näiteks BGB § 2329 eeskujuks.²⁰¹ Regulatsiooni täiendamine oleks sundosa saamiseks õigustatu õiguste suurema kaitse seisukohast iseenesest tervitatav, sest kui pärandvarast ei ole võimalik nõuet rahuldada, siis sundosa saamiseks õigustatule jääks veel võimalus pöörduda nõudega kingisaaja vastu.

3.2.2. Kinge sundosa täiendamise nõude eeldusena

Tuleb tähele panna, et sundosa täiendamise õigus on väga piiratud, sest hõlmab üksnes tasuta tehinguid.²⁰² Nimelt sätestab PärS § 106, et sundosa täiendamise nõuet saab sundosa saamiseks õigustatud isik nõuda, kui pärandaja on eluajal teinud kinke. Tasuta tehinguks on VÕS § 259 lg-s 1 sätestatud kinkeleping. Seega tuleb sundosa täiendamise nõue kõne alla kingete puhul. Tekib küsimus, millistel juhtudel on tegemist kinkega ja kas PärS § 106 regulatsiooni puhul peetakse silmas üksnes kinkeid.

Võlaõigusseaduse § 259 kohaselt kohustub kinkelepinguga kinkija tasuta kingisaajale üle andma talle kuuluva eseme ja tegema võimalikuks omandi ülemineku kingisaajale või tasuta varalisest õigusest kingisaaja kasuks loobuma või muul viisil kingisaajat rikastama. Seega ei loeta kinkelepinguks lepingut, millega kinkija rikastab kingisaajat üksnes vastusoorituse tingimusel.²⁰³ Kinkelepingu üheks tunnuseks on ühelt poolt kinkija vara vähenemine ja teiselt poolt kingisaaja vara suurenemine. Kinkija tahet teist poolt tasuta rikastada tuleb väljendada ja seda tahet tõendab lepingu täitmine või kinketahte avaldamine kirjalikult VÕS § 261 kohaselt. Seejuures on oluline, et kingisaajat rikastatakse kinkija omandist, mitte näiteks teenuse osutamisega või töö tegemisega kingisaajale. VÕS kommenteeritud väljaande kohaselt hinnatakse kingisaaja vara suurenemist selle järgi, milline oli kinke majanduslik sisu ning kingisaaja vara väärtus enne ja pärast kinget.²⁰⁴ Kui vastutasu puudub, siis eeldatakse, et tegemist on kinkega. Lepingu tasulisuse hindamisel on otsustav, kas lubadus kinkida on seotud vastutasuga või seos vastutasu saamisega puudub. Vastutasuks ei loeta teise poole kohustusi, millel on peamiselt mittemateriaalne eesmärk ning mis pole ka rikastamislubaduse põhieesmärgiks. Näiteks võib lepinguga näha ette, et kingisaaja kohustub külastama kinkijat,

---

²⁰¹ BGB § 2329 lg 1: „Kui pärija ei ole kohustatud sundosa täiendamiseks, võib sundosa nõudmiseks õigustatu nõuda puuduva summa saamiseks kingituse väljaandmist kingisaajalt vastavalt alusetu rikastumise väljaandmise sätetele.“ – Saksa tsiviilseadustik = BGB / [tõlge: Justiitsministeerium]. Tallinn: Juura, 2001.

²⁰² Mikk, T. Sisekaitseakadeemia 2012, lk 142.

²⁰³ RKTko 3-2-1-153-06, p 14.

²⁰⁴ VÕS-Komm II (2019)/Kull, § 259, 3.2.1.1.-3.2.1.2. – Varul, P.; Kull, I.; Kõve, V.; Käerdi, M.; Sein, K. (koost). Võlaõigusseadus II. 2.–3. osa (§§ 208–421). Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura, 2019.

hoolitsema tema eest, matma kinkija kindlale kalmistule vms. Samas tuleb tähele panna, et tasuta rikastamine ei ole alati kinge, sest materiaalne toetamine võib olla ajendatud mingist majanduslikust huvist või teise poole kohustusest. Majanduslik huvi ei pea olema lepingus ka otseselt väljendatud. Seega ei saa näiteks üksnes põhjendamatu makse tegemisest järeldada, et on sõlmitud kinkeleping. Teist poolt võib tasuta rikastada kinkelepingu alusel nõudest loobumisega. Kinke puhul on oluline tuvastada tahe teist isikut tasuta rikastada.²⁰⁵

VÕS § 265 juhtudel võivad kinkelepingust tulla kingisaajale koormised või kohustused, kuid see ei muuda kinkelepingut tasuliseks. VÕS § 265 lg 1 kohaselt võib kingisaajale näha ette koormisi ja kohustusi. Kinkeleping, mis seab koormise või kohustuse kingisaajale, erineb tasulisest lepingust selle poolest, et kinkija rikastab kingisaajat ühepoolse tahteavaldusega tingimusel, et kingisaaja soovitud eesmärgi saavutamiseks midagi teeb või jätab tegemata. Võlaõigusseaduse kommenteeritud väljaande kohaselt ei ole tegemist aga vastastikuste kohustustega ega vastustasuga kinke eest, vaid tingimusega, mille puhul kinkija on nõus teist isikut rikastama. Seejuures, erinevalt vastutasust, saab kohustuse või koormise täitmist nõuda üldjuhul pärast kinke üleandmist. Küll aga olukorras, kus kingisaaja kohustub tegema vastusoorituse kui tingimuse, miks kinkeleping üldse sõlmiti, ei ole üldiselt tegemist kinkelepinguga, vaid tasulise tehinguga. Näiteks ei ole tegemist tasulise tehinguga, kui kinkija kingib kingisaajale eluruumi tingimusega, et kinkija saab isikliku kasutusõiguse kinkeesemele, kuid peab ise katma kulud, mis seonduvad elamu kasutamise ja konnaalteenuste tarbimisega.²⁰⁶ Saksa õiguskirjanduses selgitatakse, et kui pikaajase eluruumi kasutuslepingu puhul loobutakse kulude hüvitamise nõudeõigusest ja lepingu ülesütlemisõigusest, siis võib see olla käsitatav kinkena.²⁰⁷

Kui vaieldakse lepingu olemuse üle ja on vaja tuvastada kinke ja vastukohustuse vaheline seos, tuleb kasutada tõlgendamist VÕS § 29 kohaselt. Lepingu tõlgendamisel tuleb arvestada lepingu kõiki sõlmimise ja täitmisega seotud asjaolusid VÕS § 29 lg 5 kohaselt. Seejuures tuleb kinkekohustust sisaldava tahteavalduse tõlgendamisel järgida tsiviilseadustiku üldosa seadustiku²⁰⁸ (edaspidi „TsÜS“) § 75.²⁰⁹ TsÜS § 75 lg 1 kohaselt tuleb kindlale isikule tehtud tahteavaldust tõlgendada vastavalt tahteavalduse tegija tahtele, kui tahteavalduse saaja seda tahet teadis või pidi teadma. Kui tahteavalduse saaja tahteavalduse tegija tegelikku tahet ei

---

²⁰⁵ VÕS-Komm II (2019)/Kull, § 259, 3.2.2.

²⁰⁶ VÕS-Komm II (2019)/Kull, § 259, 3.2.2; RKTko 3-2-1-129-05, p 29.

²⁰⁷ MüKo/Koch, 8. Auflage 2019. BGB § 516, vnr 7.

²⁰⁸ Tsiviilseadustiku üldosa seadus. – RT I 2002, 35, 216; RT I, 22.03.2021, 8.

²⁰⁹ VÕS-Komm II (2019)/Kull, § 259, 3.2.2.

teadnud ega pidanudki teadma, tuleb tahteavaldust tõlgendada nii, nagu tahteavalduse saajaga sarnane mõistlik isik seda samadel asjaoludel mõistma pidi. Seega tuleb lähtuda tõlgendamisel esmajoonel kinkija tahtest või tõlgendada tahteavaldust nii, nagu kingisaajaga sarnane mõistlik isik seda mõistma pidi.

Võib tekkida küsimus, millest lähtuvalt teha kindlaks kinke iseloom. VÕS kommenteeritud väljaandes märgitakse, et lähtutakse subjektiivsest tahtest – kas poolte tahe oli sõlmida tasuta tehing – ning objektiivsest kinkija vara vähenemisest ja kingisaaja vara suurenemisest. Lepinguga üleantava eseme väärtus on selle harilik väärtus TsÜS § 65 kohaselt, st kohalik keskmine müügihind või turuhind, kui seaduse või tehinguga ei ole sätestatud teisiti.²¹⁰ Kui leping sisaldab nii kinkelepingu kui ka muu lepingu tunnuseid, on vaja hinnata, kas lepinguline kohustus on jagatav. Näiteks kui pooled leppisid kokku, et osa makstavast summast on tasu müügilepingu eseme eest, osa aga kinge, siis seda, kas müügilepingu eseme eest makstav summa hõlmab ka kinget, tuleb tuvastada tõlgendamise teel. Samuti, kuna üks kinkelepingu tunnus on, et poolte kohustused on ebavõrdsed, on selle ebavõrdsuse tõttu ilmne, et sõlmitud lepingul oli kasvõi osaliselt kinke iseloom.²¹¹ Näiteks on Riigikohus leidnud, et kinnisasja müügileping, mille puhul hoone oli väärt mitu korda rohkem kui müügihind, tuleb lugeda kinkeks.²¹² Riigikohus on leidnud, et kui kinkijale kuuluv kinnisasi ehitatakse ümber kingisaajate töö ja rahaga ning selle tulemusena asjaomase kinnisasja väärtus tõuseb, ei pea see tähendama vastusooritust kinke eest.²¹³

Ka BGB § 2325 lg-s 1 reguleeritud sundosa täiendamise nõude eelduseks on, et pärandaja on teinud tasuta käsutuse kolmandale isikule, millega mõlemad pooled nõus olid.²¹⁴ BGB §-s 2325 sätestatud sundosa täiendamise nõude puhul on täpsustatud, et asjaomane nõue ei kaitse sundosa saamiseks õigustatud isikut lihtsalt tasuta või osaliselt tasuta tehingute puhul, vaid üksnes kingete puhul.²¹⁵ Poolte huvi võib olla varjata näiteks müügilepinguga kinget. Saksa õiguskirjanduses ja kohtupraktikas on selgitatud, et sundosa saamiseks õigustatud isik on see, kes peab tõendama, et tehingupooled soovisid tasuta tehingut. Seda ka juhtudel, kui tegemist on segatud ja varjatud kingetega.²¹⁶ Selle, kas tegemist on tasuta tehinguga või segatud

---

²¹⁰ VÕS-Komm II (2019)/Kull, § 259, 3.4.

²¹¹ VÕS-Komm II (2019)/Kull, § 259, 3.4.

²¹² RKTko 3-2-1-78-01, IV. ptk.

²¹³ VÕS-Komm II (2019)/Kull, § 259, 3.6.4.

²¹⁴ Löhnig, M. Unbenannte Zuwendungen im Bereich der Pflichtteilsergänzung. *Neue Juristische Wochenschrift* (NJW) 2018, 1435.

²¹⁵ MüKoBGB/Lange, 8. Aufl. 2020, BGB § 2325, vnr 1.

²¹⁶ Brox, vnr 562 ja BGH 27.05.1981 - IVa ZR 132/80 – BeckRS 1981, 31070279.

tehinguga, määrab kindlaks vastusoorituse suurus.²¹⁷ Segatud tehingu puhul lepiti kokku vastusooritus, kuid pärandaja sooritus oli suurem ja seejuures sooviti sooritust ületavas osas teha kinge.²¹⁸ Ka Saksa õiguskirjanduses on ühtlasi selgitatud, et kohtupraktikas ei ole määratletud, milline peaks olema protsentuaalne kõrvalekalle turuväärtusest. Kuna kinkele ei ole selles osas mingeid kriteeriume kehtestatud, siis sõltub igast üksikjuhtumist, kas tegemist on kinkega. Soorituse ja vastusoorituse väärtuste vastavust hindavad osalised ise. Kinkega on aga igal juhul tegemist, kui kinkija varasse ei laeku vastavat vastusooritust ehk kui soorituse ja vastusoorituse väärtused on silmatorkavalt erinevad. Kui sundosa saamiseks õigustatud isik väidab, et tehing oli tasuta, tuleks kingsaajal selle ümberlukkamiseks põhjendada, et ta tegi vastusoorituse, selgitades, milline oli vastusoorituse väärtus. Kui tehti küll vastusooritus, kuid see ei olnud vastavuses soorituse väärtusega, on tegemist osalise kinkega. Sellisel juhul kuulub sundosana täiendamisele kingitud osa.²¹⁹ Ka H. Brox on selgitanud, et kui pärandaja sooritus ja tehingu teise poole vastusooritus erinevad oluliselt, siis eeldatakse, et pooled olid üksmeelel, et lepingu teine pool tasuta sooritusega rikastub.²²⁰

Võlaõigusseaduse kommenteeritud väljaandes selgitatakse, et eelduslikult on tegu kinkega, kui sooritus vastab mingile kõlbelisele kohustusele. Oluline on hinnata poolte vahel tekkinud suhteid ja tahet, kuid seejuures on määrav ka tavaarusaam kingitusest. Näiteks võivad kõlbelise kohustuse täitmiseks sõlmitud kinkelepinguteks olla sünnipäeva-, jõulu- või pulmakingid, samuti nimekirja järgi kinkimine.²²¹ VÕS § 270 lg 3 kohaselt ei või kinkija taganeda kõlbelise kohustuse täitmiseks sõlmitud kinkelepingust. Selle alusel, et asjaomastest kingetest ei tohi taganeda, võiks teha ühtlasi järelduse, et sundosa täiendamisel ei võeta arvesse kõlbelise kohustuse täitmiseks sõlmitud kinkelepinguid, nagu see kehtib ka Saksamaal. Nagu eespool esile toodud, siis BGB §-s 2325 sätestatud sundosa täiendamise nõue pakub sundosa saamiseks õigustatud isikule kaitset üksnes kingete puhul. Tuleb tähele panna, et seejuures on hõlmatud kõik kingitused, välja arvatud BGB § 2330 kohased nn sündsuskingitused (sks k *Anstandsschenkungen*).²²² Seega kui tegemist on kingitustega, mille puhul on täidetud moraalne kohustus või järgitud korraliku hoolsust (viisakust), siis neid kingitusi sundosa täiendamisel Saksa õiguskirjanduse kohaselt arvesse ei võeta. Nende nn sündsuskingituste puhul, mida tehakse tavapäraselt erilistel puhkudel või tähtpäevadel nagu sünnipäevad, jõulud,

---

²¹⁷ MüKoBGB/Lange, 8. Aufl. 2020, BGB § 2325, vnr 18.

²¹⁸ Leipold, vnr 840.

²¹⁹ Löhnig, vnr 1435.

²²⁰ Brox, vnr 562.

²²¹ VÕS-Komm II (2019)/Kull, § 259, 3.2.3.

²²² MüKoBGB/Lange, 8. Aufl. 2020, BGB § 2325, vnr 1.

pulmad vms, on sundosaõiguses tegemist väiksemate eraldistega. Teatavast ülempiirist lähtutakse siinkohal põhjusel, et sundosa saamiseks õigustatud isiku huvides on, et pärandaja ei hiiliks eluajal sundosast mööda, tehes erilistel puhkudel kalleid kingitusi.²²³ BGB regulatsioonile saaks tugineda ka Eesti sundosaõigus, jättes sundosa täiendamisel arvesse võtmata kõlbelise kohustuse täitmiseks sõlmitud kinkelepingud.

Õiguskirjanduses on arutletud, et kui pärandaja paigutab eluajal vara sihtasutusse, siis kas sellisel juhul võib olla tegemist kinkega, mida peab sundosa suuruse määramisel arvesse võtma. Vara paigutamine sihtasutusse ei ole tüüpiline kinkeleping VÕSi tähenduses.²²⁴ Võlaõigusseaduse kommenteeritud väljaande kohaselt on sihtasutusele vara tasuta üleandmise tehingu õiguslik olemus küsitav, sest kinkija eesmärk on rikastada sihtasutuse põhikirjas kindlaks määratud soodustatud isikut, mitte sihtasutust kui abstraktset juriidilist konstruktsiooni. Võttes arvesse, et kinke eesmärk on rikastada teist isikut, siis kinkena tuleb hinnata siinkohal mitte sihtasutusele vara üleandmist, vaid selle sihtotstarbelise kasutamise tulemust – seega kindlaksmääratud isiku tasuta rikastamist.²²⁵ Sihtasutus ei rikastu, vaid hoiab talle üleantud vara soodustatud isikute kasuks, tehes seda sageli vaid ajutiselt. Soodustatud isikud ja vara üleandmise tingimused määratakse kindlaks põhikirjas, mistõttu sihtasutus ei saa vabalt otsustada, kellele vara üle anda. Küll aga võimaldab sihtasutusele vara üleandmine saavutada lõppastmes kinkelepinguga sarnase eesmärgi.²²⁶ Tekib küsimus, kuidas on käsitletud sihtasutuse küsimust Saksamaal.

Saksa õiguskirjanduses on selgitatud, et on küsitav, kas sundosa täiendamise nõue on kohaldatav elavate isikute vahel sihtasutuse loomise suhtes. Kui pärandaja teeb eluajal oma varast makseid sihtasutusele, ei ole BGB § 2325 lg 1 koostoimes §-ga 2329 otsekohalduv, sest sihtasutuse puhul ei ole asutaja tahteavaldus (*Stiftungsgeschäft*) lepingu iseloomuga, vaid ühepoolne tahteavaldus, mis ei nõua teise poole aktsepti ja seega puudub kokkulepe tasuta käsutuse kohta. Küll aga tuuakse välja, et valdava arvamuse ja kohtupraktika kohaselt on sundosa täiendamise nõue kohaldatav analoogia korras. Sundosaõiguse kohaselt tuleb takistada õigustatud isikute õiguslike positsioonide õõnestamist pärandaja eluajal tehtavate tehingutega.²²⁷ Saksamaa kohtupraktika toetab seisukohta, et sundosa saamiseks õigustatud

---

²²³ Schulze, R. Bürgerliches Gesetzbuch. Handkommentar. 11. Auflage. Hoeren, Thomas. BGB 2330 Anstandsschenkungen, vnr 3; MüKoBGB/Lange, 8. Aufl. 2020, BGB § 2330, vnr 2.

²²⁴ Sepp, K, lk 688-689.

²²⁵ VÕS-Komm II (2019)/Kull, § 259, 3.2.2.

²²⁶ Sepp, K, lk 689.

²²⁷ Joachim/Lange, lk 181.

isikute kaitsmise nimel tuleb sihtasutusse paigutatud vara käsitada nagu kinget. Sihtasutus ei ole lihtsalt üleantud vara hoidja, vaid on kohustatud kasutama seda vara põhikirjalistel eesmärkidel. Kui näiteks sihtasutusele kantud raha suunatakse kiriku renoveerimisse, siis käsitatakse seda sihtasutuse rikastumisena. Kirikuhoone väärtus suureneb tänu sihtasutusele tehtud lõplikule ja tasuta eraldisele. Sellised sihtkapitali vormis lõplikud tasuta eraldised sihtasutusele on käsitatavad kingetena, mille vastu saab esitada sundosa täiendamise nõude.²²⁸ Samuti on selgitatud, et ei ole vahet, kas pärandaja kannab oma vara üle heategevuslikul eesmärgil või soovib luua perekondlikku fondi või soodustada lähedasi kolmandaid isikuid. Seega tuuakse välja, et sihtasutustele tehtavate tasuta väljamaksetega ei ole võimalik vältida või vähendada sundosaõiguses ettenähtud nõudeid.²²⁹ Asjaomane kohtupraktika tõi niisiis esile, et ka eraldised avalikes huvides tegutsevatesse sihtasutustesse võivad kaasa tuua sundosa täiendamise nõudeid. Ka K. Sepp on märkinud, et Saksa kohtud on sihtasutusele vara üleandmist käsitanud kinkena. K. Sepp tegi ühtlasi järelduse, et ka PärS sundosa sätete puhul võiks eeldada, et seadusandja soovis asjaomaseid tasuta käsutusi pärandina arvesse võtta.²³⁰ Käesoleva töö autor on seisukohal, et ka eespool esitatud kohtupraktika valguses saab sellise järelduse teha. Kui ühtlasi võtta arvesse, et sundosaõigus näeb pärandaja lähedaste isikute puhul ette ka ülalpidamiskohustuse kriteeriumi, siis ei oleks see pärandaja testeerimisvabadust ülemääraselt piirav.

Kinkimise asemel on pooltel võimalik sõlmida ka toetamisleping, näiteks ülalpidamisleping. Üldiselt on ülalpidajal VÕS § 572 lg 1 kohase ülalpidamislepingu alusel ülalpidamiskohustus üksnes vastutasu eest, mistõttu on võimalik ülalpidamislepingut kinkest probleemideta eristada. Riigikohus on aga väljendanud seisukohta, et ülalpidamislepingu alusel omandatud vara võib olla omandatud tasuta, sh osaliselt tasuta. Sellises olukorras tuleb hinnata, kas lepingus kokkulepitud tasu ja vastutasu on proportsionaalsed. Kui need on teineteisest oluliselt erinevad, saab tehingut lugeda tasuta tehinguks.²³¹ Võlaõigusseaduse § 259 lg 2 loetleb, milliseid kokkuleppeid ei loeta kinkeks, hoolimata sellest, et nendega võidakse teist isikut rikastada. Näiteks võidakse olla kokku leppinud kohustuses hoiduda vara omandamisest tulevikus või et loobutakse veel omandamata õigusest või ka pärandist või annakust. Pärandist või annakust loobumine ei ole kinge, sest VÕS § 259 lg 1 kohaselt eeldab kinge, et kinkija

---

²²⁸ Joachim/Lange, lk 181; BGH 10.12.2003 - IV ZR 249/02, lk 13-15.

²²⁹ Schlitt/Müller, PflichtteilsR, § 11, vnr 69, 71.

²³⁰ Sepp, K, lk 689.

²³¹ VÕS-Komm II (2019)/Kull, § 259, 3.6.1.

annab üle talle kuuluva eseme.²³² Pärandist loobumiseks tuleb sõlmida pärimisleping pärandist loobumise kohta PärS § 98 lg 1 kohaselt.

Kui kingeleping on sõlmitud kinkija surma puhuks, kohaldatakse sellele VÕS § 262 kohaselt pärimisseaduses testamentaarse annaku või testamendi kohta sätestatud. Kui selline kinkelepingust tulenev kohustus täidetakse siiski kinkija eluajal, kohaldatakse sellele kinkelepingu kohta sätestatud.

Eesti õiguse kohaselt esitatav sundosa täiendamise nõue kaitseb sundosa saamiseks õigustatud isikut niisiis üksnes kingete puhul. Kinge on seejuures teise isiku rikastamine pärandaja vara arvel ilma vastusooritusega. Kingeteks loetakse ka segatud ja varjatud kinked. Seda, kas tegemist on segatud ehk osalise kinkega, tuleb samuti igal üksikjuhul hinnata.

3.2.3. Sundosa saamiseks õigustatu kahjustamise eesmärk nõude eeldusena

Seoses kinke eesmärgi kui sundosanõude eeldusega on Eesti õiguskirjanduses toodud esile, et asjakohastes sundosasätetes esineb ebaselgus. Nimelt on K. Sepp viidanud, et ei ole välistatud, et PärS § 106 lõiked 2 ja 5 reguleerivad seetõttu erinevaid olukordi.²³³ PärS § 106 lg 5 kohaselt võib sundosa nõudmiseks õigustatu nõuda sundosa täiendamist, kui pärandaja on teinud kolmandale isikule kingituse eesmärgiga tekitada kahju sundosa nõudmiseks õigustatule. Samal ajal aga, erinevalt PärS § 106 lõikest 5, nähakse PärS § 106 lõikes 2 ette, et sundosa määramisel arvestatakse pärandina pärandaja poolt teistele isikutele sundosa vähendamise eesmärgil viimase kolme aasta jooksul enne pärandaja surma tehtud kingitusi. Seega ei arvestata kõiki pärandaja tehtud kinked, vaid neid, mis pärandaja on teinud kas sundosa vähendamise eesmärgil (PärS § 106 lg 2) või eesmärgiga tekitada kahju sundosa nõudmiseks õigustatud isikule (PärS § 106 lg 5). Nende eesmärkide sõnastamise pinnalt võib tõepoolest tekkida küsimus, kas asjaomased lõiked on mõeldud reguleerima ühte ja sama olukorda või siiski erinevaid olukordi.

Sellele, kas sundosa kahjustamise ja vähendamise eesmärgi all käsitatakse sama olukorda, ei leia samas vastust 1997. aasta pärimisseadusest ega selle eelnõu seletuskirjast. Samas nägi PärS (1997) § 106 lõige 4 ette, et sundosa saama õigustatud isikul oli õigus nõuda kingisaajalt

---

²³² VÕS-Komm II (2019)/Kull, § 259, 3.5.

²³³ Sepp, lk 689.

kingitusi,²³⁴ kui pärandvara oli sundosa suurusest vähem. Sama paragrahvi lõige 2 sätestas, et sundosa määramisel arvestatakse pärandina pärandaja poolt teistele isikutele sundosa vähendamise eesmärgil viimase kolme aasta jooksul enne pärandaja surma tehtud kingitusi. Seega on eeldusena nimetatud üksnes sundosa vähendamise eesmärki. Seevastu toob U. Liin välja, et Saksa õiguse eeskujul oli ka 1997. aasta pärimisseaduses ette nähtud sundosa saama õigustatud isiku õigus pärast pärandi avanemist vaidlustada pärandaja tehtud kinkilepingud olukorras, kus need olid tehtud sundosa saamiseks õigustatud isiku kahjustamise eesmärgil.²³⁵ Käesoleva töö autor pöörab aga tähelepanu sellele, et 1997. aasta PärSis ei ole kasutatud sõnu „eesmärgiga tekitada kahju“, nagu praegu kehtivas pärimisseaduses.

PärS (1997) üks eelnõu autoritest E. Silvet on välja toonud, et PärS § 106 lg 2 eesmärk oli „ära hoida või nurjata pärandaja katsed vähendada sundosa väärtust teistele isikutele tehtavate kinkidega“.²³⁶ Seega toetab PärS (1997) sõnastus seda, et kinked pidid olema tehtud sundosa vähendamise eesmärgil. Kuna kehtiva PärSi § 106 lõiked 2 ja 5 kasutavad erinevat sõnastust, nagu eespool esile toodud, siis on K. Sepp viidanud, et sundosa vähendamise eesmärk ei pruugi olla samastatav selle kahjustamise eesmärgiga. Ta esitab näite, et kui sundosa saama õigustatud isik on sihtasutuse soodustatud isik ning pärandaja annab oma eluajal valdava osa oma varast sihtasutusele, siis väheneb selle tõttu summa, mida sundosa saama õigustatud isik saab nõuda. Küll aga võib sundosa saama õigustatud isik saada asjaomasest sihtasutusest väljamaksetena suuremat tulu kui sundosa pärides. Sellise selgituse puhul ei tähenda sundosa vähendamine aga sundosa saaja õiguste kahjustamist.²³⁷ Seega oleks kirjeldatud olukorras täidetud vaid PärS § 106 lg 2 eeldus ehk esineks üksnes sundosa vähendamise eesmärk. Töö autor leiab, et kui sundosa saamiseks õigustatud isik saab selliselt sihtasutuselt väljamakseid ja need on suuremad kui seda võib olla sundosana saadav, siis sundosa saaja õigusi see ei pruugi kahjustada, kuid tegemist on sundosa vähendamisega.

Sundosa vähendamise eesmärgi sätestamine PärS § 106 lõikes 2 võib olla seletatav normi eesmärgiga. Eesti õiguse kohaselt on sundosa täiendamise nõude eesmärk takistada pärandaja võimalusi vähendada sundosa saamiseks õigustatud isiku õigusi eluajal tehtud kingetega.²³⁸ Nagu eespool viidatud, siis E. Silvet on PärS (1997) § 106 lg 2 kohta välja toonud, et sätte eesmärk on nurjata või ära hoida pärandaja katsed sundosa väärtust kingetega vähendada. Ka

---

²³⁴ Sõnastus „kingitusi kingisaajatelt“ on PärS (1997) § 106 lg 4 sõnastus.

²³⁵ Liin (2006), lk 22.

²³⁶ Silvet, Mahhov/Silvet, lk 51.

²³⁷ Sepp, lk 689.

²³⁸ Mikk, T. Sisekaitseakadeemia 2012, lk 142.

Saksa õiguskirjanduses on märgitud, et BGB §-s 2325 sätestatud sundosa täiendamise nõude regulatsiooni mõte on hoida ära, et pärandaja sihilikult ei vähendaks eluajal tehtavate kingetega pärandvara ja seeläbi sundosa saamiseks õigustatud isikute sundosa.²³⁹ Seejuures seisneb sundosa täiendamise nõude eesmärk Saksa õiguskirjanduse kohaselt ka selles, et tuleb takistada, et pärandaja ei nurjaks sundosanõudeid eluajal tehtud kingetega ka täielikult.²⁴⁰

Uurides kehtivat PärSi kahjustamise kavatsuse seisukohast, siis nähtub pärimislepingu regulatsiooni puhul PärS § 96 lõikes 3, et kui pärandaja on teinud kingituse eesmärgiga tekitada kahju lepingujärgsele pärijale või annakusaajale, siis lepingujärgne pärija või annakusaaja võib pärandi avanemisest ühe aasta jooksul nõuda kinkelepingu kehtetuks tunnistamist ja kingisaajalt kingi väljaandmist alusetu rikastumise sätete kohaselt. U. Liini kohaselt võimaldas ka PärS (1997) regulatsioon ühe aasta jooksul pärandi vastuvõtmisest nõuda kinkelepingu kehtetuks tunnistamist ja kingisaajalt kingi väljaandmist alusetu rikastumise sätete alusel, kui pärandaja tegi kinke eesmärgiga tekitada lepingujärgsele pärijale kahju.²⁴¹ U. Liin viitas sellega seoses pärimislepinguga seotud 1998. aasta kohtupraktikale, kus ei tõendatud kahju tekitamise eesmärgi olemasolu. Kohus viitas, et kinkelepinguga (pärimislepingus nimetatud kinnistu kinkimiseks) ei tekitatud lepingujärgsele pärijale kahju, sest pärimislepinguga anti üle vara (st mitte ainult kinnistu, vaid ka ehitis), mille väärtus oli mitmekordselt suurem kui pärandaja hooldamisele tehtud kulutused.²⁴² Olgugi, et kingitud vara väärtus ei saa tõendada, et kinke tehti kahju tekitamise eesmärgil, siis kohus lähtus, otsustades kinkelepingu tegemise eesmärgi üle, sellest, kas pärijale reaalselt kahju tekkis.²⁴³ U. Liin märkis seejuures aga, et PärS (1997) mõtte kohaselt ei ole pärimislepingu regulatsiooni kohaldamisel oluline majanduslik, vaid õiguslik külg ehk kinke tegemise eesmärk. Seega ei tohiks ka kahju tõendamist lepingujärgselt pärijalt nõuda.²⁴⁴

Kui otsida PärS § 106 lg 5 sõnastusele „eesmärgiga tekitada kahju sundosa nõudmiseks õigustatule“ selgitust Saksamaa õigusest, siis BGB § 2325 ei näe sundosa täiendamise nõude eeldusena üldse ette seda, et pärandaja peaks olema kinkides toiminud sundosa saamiseks õigustatu kahjustamise kavatsusega. Selleks, et sundosa saamiseks õigustatud isik saaks esitada sundosa täiendamise nõude, piisab Saksa õiguses kinke objektiivsest asjaolust.²⁴⁵ Saksa

---

²³⁹ Joachim/Lange, lk 155.

²⁴⁰ Brox, vnr 562.

²⁴¹ Liin, U. Pärimisleping ja selle seosed võlaõigusega. Juridica X/2003, lk 705.

²⁴² Liin (2003), lk 706.

²⁴³ *Ibidem*, lk 706.

²⁴⁴ *Ibidem*, lk 706.

²⁴⁵ Burandt/Rojahn/Horn, 3. Aufl. 2019, BGB § 2325, vnr 1; Löhnig, vnr 1435.

õiguskirjanduses on märgitud, et kui sundosa saamiseks õigustatud isik peaks tõendama pärandaja tahet teda kahjustada, siis ei oleks see nõue nii palju väärt. Kui arvesse võetaks üksnes neid kinkeid, mis on tehtud kahjustamise eesmärgil, piiraks see sundosa murettekitavalt.²⁴⁶

Sarnaselt Eesti õigusele tuleneb ka Saksa tsiviilseadustikust, et kinked, mille puhul peab olema täidetud kahjustamise kavatsus, on Saksa õiguses reguleeritud eraldi (BGB §-des 2287 ja 2288). Nimelt kehtib, et olukorras, kus pärandaja sõlmib pärimislepingu, ei piirata tema vabadust eluajal oma vara käsutada. See tähendab, et lepingus määratud pärija pärib selle, mis jääb pärandaja surma korral alles.²⁴⁷ Küll aga juhtudeks, kui pärandaja tegi kingituse kavatsusega kahjustada pärimislepinguga määratud pärijat, näeb BGB § 2287 ette, et pärimislepingu järgne pärija võib pärast pärandi avanemist nõuda kingituse saajalt kingituse väljaandmist alusetu rikastumise sätete alusel. Ka olukorras, kus pärandaja on annakusaaja kahjustamise eesmärgil eseme ära kinkinud, saab annakusaaja esitada kingisaaja vastu BGB §-st 2287 tuleneva nõude. Kui kingisaajal ei ole võimalik saadut välja anda, tuleb tal väärtus BGB § 818 lg 2 kohaselt hüvitada rahas. Seega nähakse Saksamaal ette, et kahjustamise kavatsust tuleb tõendada üksnes kingete puhul, millega pärandaja kahjustas pärimislepingu järgset pärijat või ka annakusaajat. Üldpõhimõtte kohaselt lasub nõude eelduste tõendamiskoormis seega lepingujärgsel pärijal. Tal tuleb tõendada ka asjaolu, et pärandajal oli kahjustamise kavatsus. Kingisaajal on aga kohustus selgitada ja asjaolud esitada.²⁴⁸ Seega on nii Saksa kui ka Eesti pärimisõiguses kahjustamise kavatsus sätestatud pärimislepingu korral ning sel juhul on nõudeõigus lepingujärgsel pärijal või annakusaajal. Tuleb aga tähele panna, et kuna nimetatud sätted ei hõlma sundosaõigust, siis ei ole nende kohaselt sundosa saamiseks õigustatud õigust asjaomaseid kinkeid nõuda.

Kehtiva PärS § 106 lõike 5 sõnastuse kohaselt ettenähtud kahjustamise eesmärgi mõistmisel võib BGB § 2287 käsitlev Saksa õiguskirjandus ja kohtupraktika siiski abiks olla. Olgugi, et tegemist on sättega, mis reguleerib kinkeid eesmärgiga tekitada kahju (sks k *beeinträchtigen*) lepingujärgsele pärijale, võivad selgitused asjaomase sätte kohta aidata sisustada Eesti sundosaõiguses ette nähtud kahju tekitamise eesmärki. Saksamaa õiguspraktikas on seoses asjaomase sättega varasemalt välja toodud, et kahju tekitamise eesmärk eeldab, et pärandajal

---

²⁴⁶ MüKoBGB/Lange, 8. Aufl. 2020, BGB § 2325, vnr 23.

²⁴⁷ Roth, W.: Erblasserschenkung und Beeinträchtigung des Vertragserben. *Neue Juristische Wochenschrift Spezial* (NJW-Spezial) 2017, Heft 18, 551.

²⁴⁸ Roth, 551.

on ühelt poolt tahe halvendada sundosa saama õigustatud isiku väljavaateid pärandvarale ning teiselt poolt soov rikastada kolmandat isikut konkreetsete esemetega.²⁴⁹ Kuna oli selge, et kahju tekitamise kavatsust on keeruline tõendada, siis Saksamaa föderaalkohus (sks k *Bundesgerichtshof*) loobus oma seisukohast, et kingetega kahju tekitamise puhul peab kinge põhinema kavatsusel jätta õigustatud isik (lepingujärgne pärija) ilma pärandiga seotud (pärijaks määramisega kaasnevatest) hüvedest või vähendada neid. Selle asemel võttis Saksamaa föderaalkohus kahju tekitamise eesmärgi puhul aluseks küsimuse, kas vara eluajal üleandmine oli ajendatud pärandaja omahuvist või oli käsutuse eesmärk üksnes rikastada teist isikut ilma vastutasu saamata. Kui pärandaja lähtus eluajal kinget tehes omahuvist, siis ta ei kuritarvita oma käsutusõigust.²⁵⁰ Seega kehtiks ümberpööratult, et kui pärandaja tahtis ilma vastutasu saamata rikastada teist isikut, on see käsitatav sundosa saamiseks õigustatud isiku kahjustamisena.

Saksamaa föderaalkohus on seejuures selgitanud, et pärandaja omahuvi ei tähenda üksnes seda, et pärandaja tegi kinke selleks, et kingisaaja tema eest hoolt kannaks, vaid pärandaja omahuvi võib olemas olla ka olukorras, kus kingisaaja ilma õiguslikult siduva lepinguta reaalselt osutab teenuseid või soovib seda teha tulevikus.²⁵¹ Olgugi, et Saksa õiguskirjanduses on selgitatud, et BGB § 2325 kohase sundosa täiendamise nõude eelduseks ei ole kahju tekitamine sundosa saajale, on terminoloogiliselt kasutatud selle sätte kontekstis kahjustamise sõna kohati ka Saksa õiguskirjanduses. Näiteks, kui on selgitatud sundosa täiendamise nõude aegumistähtaja arvestamist, siis on varasemas õiguskirjanduses kasutatud „kahjustavast käsutusest teadasaamisest“ (sks k „*beeinträchtigende Verfügung*“).²⁵² Samas on õiguskirjanduses Dieter Leipold viidanud just sundosa vähendamise eesmärgil tehtud kingetele. D. Leipold on BGB §-s 2325 sätestatud 10-aastase kingete arvessevõtmise tähtaja puhul märkinud, et mida rohkem aega on möödunud kinkest, seda vähem saab öelda, et kinge on tehtud kavatsusega vähendada sundosa.²⁵³ Seega kehtib ka teistpidi, et nimetatud sätte kohaselt on kinked, mis olid tehtud vähem aega enne pärandaja surma, lähtusid tugevamini sundosa vähendamise eesmärgist.

Töö autor on seisukohal, et kuna PärSis on sõnastatud kahju tekitamise kavatsus, siis selle sisustamisel Eesti sundosaõiguses saaks lähtuda eespool Saksa kohtupraktika pinnalt kirjeldatud pärandaja omahuvi kriteeriumist, õigemini võttes lähtealuseks selle kriteeriumi

---

²⁴⁹ MüKoBGB/Musielak, 8. Aufl. 2020, BGB § 2287, vnr 11.

²⁵⁰ MüKoBGB/Musielak, 8. Aufl. 2020, BGB § 2287, vnr 12-13.

²⁵¹ BGH 26.10.2011 – IV ZR 72/11, BeckRS 2011, 26533, p 12.

²⁵² Lange, Kuchinke, lk 630.

²⁵³ Leipold, vnr 844.

mittetäidetuse. Näiteks kui pärandaja tegi eluajal kinke kingisaajale selleks, et kingisaaja osutaks talle erinevaid teenuseid, nagu suvised või talvised hooldustööd pärandaja kinnistul (nt muruniitmine, talvine teehooldus vms), nagu on näidetena esitatud eespool viidatud Saksamaa föderaalkohtu otsuses, siis on kinke aluseks pärandaja omahuvi ning seega ei saa sundosa saamiseks õigustatud isik nõuda sundosa täiendamist asjaomase kinke võrra – vähemalt mitte täies ulatuses –, sest tegemist on tasulise tehinguga. Igal juhul peaks kehtima, et tõendamiskoormis lasub nõude esitajal. Sundosa täiendamise nõude maksmapanekul peaks nõude esitaja tõendama, et kinke puhul ei olnud tegemist pärandaja enda huvides tehtud tehinguga, vaid et pärandaja tegi tasuta käsutuse teise isiku rikastamiseks. Ka U. Liin on varasemalt märkinud, et Saksa kohtupraktikas on lepingujärgse pärija kahjustamisega seoses viidatud sellele, et kahjustamiskavatsust eeldatakse alati juhul, kui pärandajal ei olnud eluajal erilist isiklikku huvi asjakohase käsutuse vastu (nt saada vanaduses ülalpidamist). U. Liin viitab, et seega ei pea esinema kavatsus jätta lepingupool ilma hüvedest, mis isik saaks pärimise korral (või neid hüvesid vähendada). Seega on käsutusõigust kuritarvitatud, kui eesmärk oli, et lepingujärgse pärija asemel saaks olulise osa pärandaja varast teine isik.²⁵⁴ Töö autor leiab, et „jätta ilma hüvedest või neid vähendada“ käsitamine kahjustamise kavatsusena tähendab sundosa vähendamise kavatsust, mis tuleneb normi eesmärgist. Seda, kas tegemist on osalise kinkega või mitte, tuleks igal üksikjuhul hinnata. Küll aga võib järeldada, et kui pärandaja annab oma vara või osa sellest tasuta üle teisele isikule, siis vähendab see võimalike sundosa saamiseks õigustatud isikute sundosi. Seega saab ka järeldada, et PärS § 106 lõigetes 2 ja 5 sõnastatud kingete tegemise eesmärgid on mõeldud reguleerima üht ja sama olukorda.

Võttes arvesse nii PärS § 106 lg 2 normi eesmärki kui ka BGB asjakohase normi eesmärki ning eespool esitatud selgitusi, on töö autor seisukohal, et nii PärS § 106 lõikes 2 kui ka lõikes 5 esitatud sõnastus peavad silmas seda, et pärandaja ei tohi sundosa saamiseks õigustatud isikuid sundosast kas täielikult ilma jätta või määrata neile väiksema osa kui pool seadusjärgsest pärandiosast. See tähendab, et PärS § 106 lg 2 ja lg 5 sõnastus lähtuvad töö autori hinnangul kingetest, mis on tehtud sundosa vähendamise eesmärgil.

---

²⁵⁴ Liin (2003), lk 706.

KOKKUVÕTE

Magistritöö eesmärk oli välja selgitada, kuidas tõlgendada PärS § 106 lõikeid 2, 5 ja 6, mis käsitlevad pärandaja eluajal tehtud kingete pärandvarana arvestamist, millest lähtuvalt arvutatakse sundosa suurus. Selleks vaatles töö autor lähemalt ka Saksa tsiviilseadustiku asjakohast regulatsiooni, mis on olnud Eesti sundosaõigusele eeskujuks. Lisaks sundosa täiendamise nõuet käsitlevale regulatsioonile analüüsis töö autor n-õ tavalist sundosanõuet käsitlevat regulatsiooni, et seoste pinnalt jõuda ka järelduste tegemiseni uurimisküsimustele vastamisel.

Asjaomaste PärS § 106 lõigete 2, 5 ja 6 sätete analüüsimisel keskenduti töös eelkõige järgmistele uurimisküsimustele:

- 1) millisel eesmärgil peab asjaomane kinge olema tehtud – kas sundosa vähendamise või sundosa saamiseks õigustatud isiku kahjustamise eesmärgil või on seadusandja PärS § 106 lõigetes 2 ja 5 esitatud sõnastusega soovinud reguleerida üht ja sama olukorda;
- 2) millal peab asjaomane kinge olema tehtud, et seda oleks võimalik pärandvarale juurde arvestada;
- 3) millise tähtaja jooksul on võimalik sundosa täiendamise nõuet esitada;
- 4) kas sundosa täiendamise nõuet on võimalik esitada ka kingisaaja vastu;
- 5) kas sundosa täiendamise nõue on suunatud üksnes raha maksmisele või saab teatud juhtudel tagasi nõuda ka kinkeeset.

Vastuseks esimesele küsimusele on töö autor asunud seisukohale, et nii PärS § 106 lõikes 2 kui ka lõikes 5 esitatud sõnastus lähtuvad sisuliselt kingetest, mis on tehtud sundosa vähendamise eesmärgil. Nii PärS § 106 lg 2 normi eesmärgist kui ka BGB asjakohase normi eesmärgist tuleneb, et tuleb takistada pärandaja katseid sundosa väärtust eluajal tehtud kingetega vähendada. Kui pärandaja kavatseb sundosa saamiseks õigustatud lähedased pereliikmed jätta ilma hüvedest, mis nad oleksid saanud pärijana, või on soovinud neid vähendada, saab eeldada, et tegemist on ühtlasi sundosa saamiseks õigustatud isikute huvide kahjustamisega. See tähendab ühtlasi, et pärandaja ei tohi sundosa saamiseks õigustatud isikuid sundosast täielikult ilma jätta ega ka määrata neile väiksemat osa kui pool seadusjärgsest pärandiosast. PärS § 106

lõigetes 2 ja 5 sõnastatud kingete tegemise eesmärgid on mõeldud reguleerima üht ja sama olukorda.

Teise küsimuse osas ehk millal peab kinge olema tehtud, et seda oleks võimalik pärandvarale juurde arvestada, on töö autor leidnud järgmist. Kinge peab PärS § 106 lõike 2 kohaselt olema tehtud viimase kolme aasta jooksul enne pärandaja surma, kuid võttes arvesse lõiget 6, siis on võimalik nõuda sundosa täiendamist ka kingete puhul, mille tegemisest ei ole möödunud kümme aastat. Seejuures on aga oluline võtta arvesse ka PärS § 106 lõiget 5. PärS § 106 lõige 5 on siinkohal lõike 2 täpsustus – lõike 2 kohaseid kinkeid võetakse arvesse siis, kui sundosa saamiseks õigustatu esitab PärS § 105 lõike 5 kohase sundosa täiendamise nõude, tehes seda ühe aasta jooksul pärandi avanemisest. Kui PärS § 106 lg 2 tõlgendatakse selliselt, et viimase kolme aasta jooksul enne pärandaja surma tehtud kinged võetakse arvesse automaatselt, ilma et selleks oleks vaja lõikes 5 ettenähtud nõuet esitada, siis oleks siinkohal tegemist erinevate nõuetega, st sundosa täiendamise nõude kõrval oleks lõige 2 käsitatav sundosanõudena, sest täiendavalt ei peaks kinkeid nõudma.

Kui vastata kolmandale uurimisküsimusele, siis sundosa täiendamise nõuet saab PärS § 106 lg 5 kohaselt esitada ühe aasta jooksul pärandi avanemisest. Seejuures saab ühtlasi järeldada, et sundosa täiendamise nõude puhul kehtib § 106 lõigete 5 ja 6 kohaselt kaks aegumistähtaega – lõikes 5 kehtestatud üheaastane aegumistähtaeg, mis algab pärandi avanemisest, ja lõike 6 kohaselt ettenähtud üldine aegumistähtaeg 10 aastat, mis hakkab jooksma kinke tegemisest. Kuna tegemist on aegumistähtaegadega, siis sundosa saamiseks õigustatud isik võib oma nõude siiski esitada.

Vastuseks neljandale küsimusele on töö autor teinud järelduse, et sundosa täiendamise nõuet ei ole võimalik esitada kingisaaja vastu, sest pärimisseaduse § 106 lõikes 5 kehtiva sõnastuse kohaselt on kohustatud isikutena peetud silmas üksnes pärijaid. Seejuures ei tulene PärS § 106 lõikest 7, et sundosa täiendamisest keeldumine võimaldaks sundosa saamiseks õigustatul esitada vastava nõude PärS § 106 lg 5 alusel kingisaaja vastu. Selleks peaks seadusandja Eesti regulatsiooni vastavalt täiendama, võttes näiteks BGB § 2329 lg 1 eeskujuks.

Vastus viiendale küsimusele on, et sundosa täiendamise nõue on suunatud üksnes raha maksmisele. Seadusandja ei ole PärS § 106 lõike 5 puhul soovinud, et kehtiva pärimisseaduse kohaselt saaks tagasi nõuda kinkeesemeid. Töö autor toob esile, et arvestada tuleb sellega, et nii sundosanõue kui ka sundosa täiendamise nõude puhul on siiski tegemist eelkõige raha maksmisele suunatud nõudega, mistõttu erandid sellest tuleks eraldi sätestada, nagu on tehtud

Saksa õiguses. BGB § 2329 lg 2 kohaselt olukorras, kus Saksa õigus võimaldab erinevalt Eesti õigusest esitada sundosa täiendamise nõude kingisaaja vastu, on eraldi sätestatud kingisaaja võimalus vältida kinke väljaandmist hüvitise maksmisega. Praegusest PärSi sättest ei ole kinkeesemete väljanõudmine tuletatav.

BERECHNUNG DES PFLICHTTEILS

ZUSAMMENFASSUNG

Nach dem Grundsatz der Testierfreiheit kann der Erblasser frei bestimmen, ob und welches Testament er errichtet. Er kann frei bestimmen, wer sowie unter welchen Bedingungen und in welchem Umfang sein Vermögen erbt. Allerdings ist die Testfreiheit nicht unbegrenzt und wird somit zugunsten der nächsten Angehörigen eingeschränkt. Das Pflichtteilsrecht stellt sicher, dass nächste Angehörige des Erblassers einen bestimmten Anteil am Nachlass erhalten. Das Pflichtteilsrecht schützt die nächsten Angehörige des Erblassers davor, dass sie nicht leer ausgehen und mindestens die Hälfte des Wertes des gesetzlichen Erbteils erhalten.

Nach dem estnischen Erbrecht den Pflichtteilberechtigten der Pflichtteil zu, wenn der Erblasser zu seinen Lebzeiten um sie sorgen musste. Diese Unterhaltspflicht als zusätzliche Voraussetzung des Pflichtteilsanspruchs und des Pflichtteilsergänzungsanspruchs bedeutet somit, dass in Estland die Testierfreiheit weniger eingeschränkt wird als in Deutschland. Der Pflichtteilsanspruch und der Pflichtteilsergänzungsanspruch sind auf Geldzahlung gerichtet.

Möchte der Erblasser sein Vermögen oder einen Teil davon nicht an seine nahen Familienangehörigen vererben und entschließt sich daher, Höhe und Wert des Pflichtteils durch Schenkung seines Vermögens zu Lebzeiten an Dritte zu schmälern, schadet dies die Interessen der nahen Angehörigen des Erblassers. Um dies zu verhindern, hat der Gesetzgeber vorgesehen, dass unter bestimmten Voraussetzungen auch Schenkungen zu Lebzeiten des Erblassers berücksichtigt werden müssen. Daher steht einem Pflichtteilberechtigten nach dem estnischen Erbgesetz (nachfolgend auch „PärS“) ein Pflichtteilsergänzungsanspruch zu. Allerdings stellte sich die Frage, wie die Bestimmungen des estnischen Erbgesetz über den Pflichtteilsergänzungsanspruch bei Schenkungen zu verstehen sind.

Ziel der Masterarbeit bestand darin, herauszufinden, wie die Bestimmungen des § 106 Abs. 2, 5 und 6 PärS auszulegen sind, um Antworten auf die unten gestellten Fragen zu finden. In den vorhin genannten Bestimmungen wird die Berücksichtigung von Schenkungen zu Lebzeiten des Erblassers reguliert, aufgrund deren die Höhe des Pflichtteils berechnet wird.

- 1) Zu welchem Zweck muss die Schenkung erfolgt sein – mit der Absicht, den Pflichtteil zu mindern oder den Pflichtteilsberechtigten zu beeinträchtigen; oder wird hier der gleiche Sachverhalt geregelt;
- 2) Zu welchem Zeitpunkt muss die Schenkung erfolgt sein, damit sie dem Nachlass hinzugerechnet wird;
- 3) Innerhalb welcher Frist kann der Pflichtteilergänzungsanspruch geltend gemacht werden;
- 4) Richtet sich der Pflichtteilergänzungsanspruch nur gegen den Erben oder kann er auch gegen den beschenkten geltend gemacht werden;
- 5) Ist der Pflichtteilergänzungsanspruch nur auf eine Geldzahlung gerichtet oder können auch Schenkungsgegenstände zurückgefordert werden.

Um das gesetzte Ziel der Arbeit zu erreichen, wurden die estnischen Gesetzesbestimmungen mit denen des deutschen Pflichtteilsrechts verglichen, das das estnische Erbrecht zum deutschen Rechtskreis gehört und als Vorbild für die estnische Regulierung gilt.

Zu der ersten Frage vertritt die Autorin die Position, dass der Wortlaut der beiden Bestimmungen, d.h. § 106 Abs. 2 und Abs. 5, auf Schenkungen abstellt, die vom Erblasser zu Lebzeiten mit dem Ziel vollzogen wurden, den Pflichtteil zu mindern. Aus dem Zweck der Bestimmung ergibt sich, dass Versuche des Erblassers, den Wert des Pflichtteils durch Schenkungen zu Lebzeiten zu mindern, zu unterbinden sind. Hatte der Erblasser die Absicht, den Pflichtteilsberechtigten leer ausgehen zu lassen oder weniger als den Pflichtteil zuzuteilen, handelt es sich um Beeinträchtigung der Interessen dieser Personen. Das bedeutet somit, dass der Erblasser den Pflichtteilsberechtigten den Pflichtteil nicht ganz entziehen oder ihnen weniger als die Hälfte des Wertes des gesetzlichen Erbteils zuweisen darf. Die in den genannten Absätzen vorgesehenen Absichten regeln denselben Sachverhalt.

Zu der zweiten Frage, wann die Schenkung erfolgt sein muss, damit sie dem Nachlass hinzugerechnet wird, hat die Autorin der Masterarbeit Folgendes festgestellt. Die Schenkung muss gemäß § 106 Abs. 2 innerhalb von drei Jahren vor dem Erbfall getätigt worden sein. Allerdings ist zu beachten, dass hier auch § 106 Abs. 5 PärS hinzugenommen werden soll, denn Abs. 5 ist eine Präzisierung des Abs. 2. Das heißt, Schenkungen nach Abs. 2 werden berücksichtigt, wenn der Pflichtteilsberechtigte den Pflichtteilergänzungsanspruch nach Abs. 5 innerhalb von einem Jahr nach dem Erbfall geltend macht. Die einjährige Frist der Geltendmachung des Pflichtteilergänzungsanspruchs gilt auch bei Schenkungen, die früher

als drei Jahre vor dem Erbfall erfolgt sind, die jedoch nicht älter als zehn Jahre sind. Würde man die Bestimmung des Abs. 2 so auslegen, dass Schenkungen, die früher als drei Jahre vor dem Erbfall erfolgt sind, automatisch ohne Geltendmachung des einschlägigen Pflichtteilergänzungsanspruchs hinzugezogen werden, wäre der Anspruch in Absatz 2 im Gegensatz zu Absatz 5 ein Pflichtteilsanspruch.

Bei Beantwortung der dritten Frage, ist die Autorin der Auffassung, dass der Pflichtteilergänzungsanspruch innerhalb eines Jahres nach Eintritt des Erbfalls gemäß § 106 Abs. 5 PärS geltend gemacht werden kann. Dabei gelten für den Pflichtteilergänzungsanspruch auch Verjährungsfristen: die ordentliche Frist beträgt ein Jahr ab Eintritt des Erbfalls, und die allgemeine Frist zehn Jahre, die ab der Schenkung gerechnet wird. Die Verjährung führt jedoch nicht zum Erlöschen des Anspruchs, sondern der Erbe kann entscheiden, ob er eine Einrede der Verjährung erhebt.

Zur vierten Frage stellte die Autorin der Masterarbeit fest, dass ein Pflichtteilergänzungsanspruch gegen den Beschenkten nicht geltend gemacht werden kann, da nach dem geltenden Wortlaut des § 106 Abs. 5 nur ein Erbe als verpflichtete Person gilt. Gleichwohl folgt aus § 106 Abs. 7 PärS nicht, dass der Pflichtteilsberechtigte den Pflichtteilergänzungsanspruch gegen den Beschenkten geltend machen könnte, soweit der Erbe die Leistung verweigert. Hier müsste der Gesetzgeber die estnischen Regelungen entsprechend ergänzen, z. B. durch eine ähnliche Regelung wie § 2329 Abs. 1 BGB.

Zur Beantwortung der fünften Frage stellte die Autorin der Arbeit fest, dass Schenkungsgegenstände nicht zurückzufordern sind. Sowohl der Pflichtteilsanspruch als auch der Pflichtteilergänzungsanspruch sind in erster Linie ein Geldleistungsanspruch. Ausnahmen hiervon sind gesondert zu regeln. Das estnische Erbgesetz sieht nicht vor, dass Schenkungsgegenstände zurückgefordert werden können.

KASUTATUD ALLIKAD

Õiguskirjandus ja seaduseelnõud

1. Brox, Hans. Pärimisõigus. 19., ümbertöötatud trükk. Tallinn 2003. Viidatud: Brox, veerunumber (vnr).
2. Burandt, Wolfgang; Rojahn, Dieter. Becksche Kurzkommentare. Erbrecht. 3. Auflage. C.H.Beck 2019 (Beck-online). Viidatud: Burandt/Rojahn/Horn, 3. Aufl. 2019, BGB § nr, vnr.
3. *Entwurf eines Gesetzes zur Änderung des Erb- und Verjährungsrechts. Drucksache 16/13543, 23.06.2009.* – <https://dserver.bundestag.de/btd/16/135/1613543.pdf> (27.4.2022).
4. *Gesetzesentwurf der Bundesregierung, 01.02.08. Drucksache 96/08.–* <https://dserver.bundestag.de/brd/2008/0096-08.pdf> (27.4.2022).
5. Grundmann, A. „Pflichtteilsrecht: Vorerbschaft zur Reduzierung des Pflichtteilsanspruchs“, 2.6.2021. – <https://www.erbrecht-anwalt-leipzig.de/pflichtteilsrecht-vorerbschaft-zur-reduzierung-des-pflichtteilsanspruchs.html> (27.4.2022).
6. Hau, Wolfgang; Poseck, Roman. Beck'scher Online-Kommentar zum BGB (BeckOK), 61. Ed. 1.2.2022 (Beck-online). Viidatud: BeckOK/autor, BGB §, veerunumber (vnr).
7. Joachim, Norbert, Lange, Niels. Pflichtteilsrecht. 3., völlig neu bearbeitete Auflage. Berlin: Erich Schmidt Verlag GmbH & Co. KG, 2017. Viidatud: Joachim/Lange, lk nr.
8. Jülicher, Hans-Oskar, Klinger Bernhard F.: Reduzierung des Pflichtteilsrisikos mittels letztwilliger Verfügung. *Neue Juristische Wochenschrift Spezial* (NJW-Spezial) 2007, 157 (Beck-online).
9. Klingelhöffer, Hans. Pflichtteilsrecht. 2., völlig neu bearb. Auflage. C. H. Beck München 2003.
10. Korintenberg, Werner/Tiedtke, Werner. Gerichts- und Notarkostengesetz: GNotKG. 22. Aufl. 2022 (Beck-online). Viidatud: Korintenberg/Tiedtke, 22. Aufl. 2022, GNotKG § nr, vnr.
11. Lange, Heinrich; Kuchinke, Kurt. Lehrbuch des Erbrechts. 2. neubearb. Aufl. München: Beck, 1978.
12. Leibold, Dieter. Erbrecht. 22. neubearbeitete Auflage. Mohr Siebeck Tübingen 2020.

13. Liin, Susann. Pärandvara pankrot. *Juridica* 6/2021, lk 421-431. Viidatud: Liin, S., lk nr.
14. Liin, Urve. Pärimisleping ja selle seosed võlaõigusega. *Juridica* X/2003.
15. Liin, Urve. Pärimisõigus. Kirjastus Ilo 2005. Viidatud: Liin (2005), lk nr.
16. Liin, Urve. Pärimisõiguse põhimõtetest. *Juridica* 3/1999, 141–147 (loetud veebiväljaandes). Viidatud: Liin (1999), ptk nr.
17. Liin, Urve. Pärimisõiguse põhimõtete rakendamise ulatus Eesti pärimisõiguses. Magistritöö. 2006.
18. Löhnig, Martin. Unbenannte Zuwendungen im Bereich der Pflichtteilsergänzung. *Neue Juristische Wochenschrift* (NJW) 2018, 1435 (Beck-online).
19. Mahhov, Ivo. Pärimise käik uues pärimisseaduse eelnõus. *Juridica* 7/1995, lk 288-292. Viidatud: Mahhov (1995), loetud veebiväljaandes.
20. Mikk, Tiina. Annak pärandvarast eseme omandamise alusena. Magistritöö. 2010.
21. Mikk, Tiina. Pärimisõigus. Tallinn: Sisekaitseakadeemia, 2012. Viidatud: Mikk (2012), lk nr.
22. Mikk, Tiina. Päritavuse kriteeriumid ja päritavuse välistamise võimalused digitaalse pärandi kontekstis e-konto näitel. Doktoritöö, 2021. Viidatud: Mikk (2021), lk nr.
23. Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch (BGB): Erbrecht. 8. Auflage, 2020 (Beck-online). Viidatud: MüKoBGB/autor, 8. Aufl. 2020, BGB § nr, vnr.
24. Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch (BGB): Erbrecht. 8. Auflage, 2019 (Beck-online). Viidatud: MüKoBGB/autor, 8. Auflage 2019. BGB § nr, vnr.
25. Pärimisseaduse eelnõu seletuskiri SE 56. XI koosseis. – <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/bf9178a0-a068-736c-7b0f-654c7b4fa81f/P%C3%A4rimisseadus> (27.4.2022).
26. Pärimisseaduse eelnõu seletuskiri SE 13. VIII koosseis. – <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/e022354d-0033-3da4-9c3a-6fad839ad485/P%C3%A4rimisseadus> (27.4.2022).
27. Roth, Wolfgang: Erblasserschenkung und Beeinträchtigung des Vertragserben. *Neue Juristische Wochenschrift Spezial* (NJW-Spezial) 2017, Heft 18, 551 (Beck-online). Viidatud: Roth, vnr.
28. Ruggeri, Lucia; Kunda, Ivana; Winkler, Sandra (edt). *Family Property and Succession in EU Member States: National Reports on the Collected Data*. Sveučilište u Rijeci, Pravni fakultet/University of Rijeka, Faculty of Law, 2019 / Liin, Susann.
29. Saksa tsiviilseadustik = BGB / [tõlge: Justiitsministeerium]. Tallinn: Juura, 2001.

30. Schulze, R. Bürgerliches Gesetzbuch. Handkommentar. 11. Auflage. Hoeren, Thomas. BGB 2330 Anstandsschenkungen (Beck-online).
31. Schlitt, Gerhard / Müller, Gabriele. Handbuch Pflichtteilsrecht, 2. Auflage 2017 (Beck-online). Viidatud: Schlitt/Müller, PflichtteilsR, § nr, vnr.
32. Schönenberg-Wessel, U.: Der Pflichtteilsberechtigte und das (notarielle) Nachlassverzeichnis. *Neue Juristische Wochenschrift* (NJW 2021), Heft 36, 2633-2634.
33. Sepp, Katrin. Sundosaõigus ja tagasivõitmine. *Juridica* 2017/10, lk 687-697.
34. Siebert, Holger. Der Pflichtteilsergänzungsanspruch gegenüber dem Beschenkten. – *Zeitschrift für Erbrecht und Vermögensnachfolge* (ZEV), 2013, 241 (Beck-online).
35. Silvet, E. Pärimisseaduse põhiõiguste. *Juridica* 7/1995, 282–288, loetud veebiväljaandes.
36. Silvet, Erki; Mahhov, Ivo. Kuidas pärida ja pärandada. Juura 1997. Viidatud: Silvet, Mahhov/autor, lk nr.
37. Tersteegen, Jens. „Deutschland“. In: *Erbrecht in Europa*, hrsg. v. Rembert Süß, 377-447. Bonn: Zerb Verlag, 2015.
38. Varul, Paul, Kull, Irene, Kõve, Villu, Käerdi, Martin (koost.) Tsiviilseadustiku üldosa seadus. Kommenteeritud väljaanne. Juura 2010. Viidatud: TsÜS-Komm/autor, ptk nr.
39. Varul, Paul; Kull, Irene; Kõve, Villu; Käerdi, Martin; Sein, Karin (koost.) Võlaõigusseadus I. Üldosa (§§ 1–207). Kommenteeritud väljaanne. Juura 2016. Viidatud: VÕS-Komm I (2016)/autor, §, ptk nr.
40. Varul, Paul; Kull, Irene; Kõve, Villu; Käerdi, Martin; Sein, Karin (koost.) Võlaõigusseadus II. 2.– 3. osa (§§ 208–421). Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura, 2019. Viidatud: VÕS-Komm II (2019)/autor, §, ptk nr.
41. *Vorgang – Gesetzgebung. Gesetz zur Änderung des Erb- und Verjährungsrechts. 16. Wahlperiode.* – <https://dip.bundestag.de/vorgang/gesetz-zur-%C3%A4nderung-des-erb-und-verj%C3%A4hrungsrechts/12223> (27.4.2022)

Õigusaktid

1. Asjaõigusseadus. RT I 1993, 39, 590; RT I, 08.12.2021, 3.
2. *Bürgerliches Gesetzbuch. § 2325 BGB. Pflichtteilsergänzungsanspruch bei Schenkungen.* – <https://lexetius.com/BGB/2325,2> (27.04.2022).
3. *Bürgerliches Gesetzbuch in der Fassung der Bekanntmachung vom 2. Januar 2002 (BGBl. I S.42, 2909; 2003 I S. 738), das zuletzt das zuletzt durch Artikel 1 des Gesetzes vom 12. Mai 2021 (BGBl. I S. 1082) geändert worden ist.* – <http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/index.html> (27.4.2022).
4. Eesti Vabariigi põhiseadus. – RT 1992, 26, 349; RT I, 15.05.2015, 2.
5. *Gesetz zur Änderung des Erb- und Verjährungsrechts,* 24.9.2009 – <https://dip.bundestag.de/vorgang/gesetz-zur-%C3%A4nderung-des-erb-und-verj%C3%A4hrungsrechts/12223> (27.4.2022).
6. *Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland in der im Bundesgesetzblatt Teil III, Gliederungsnummer 100-1, veröffentlichten bereinigten Fassung, das zuletzt durch Artikel 1 u. 2 Satz 2 des Gesetzes vom 29. September 2020 (BGBl. I S. 2048) geändert worden ist.* – <https://www.gesetze-im-internet.de/gg/BJNR000010949.html> (27.4.2022).
7. *Insolvenzordnung.* – <https://www.gesetze-im-internet.de/inso/> (27.4.2022).
8. Kinnistusraamatuseaduse, pärimisseaduse ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu seletuskiri 725 SE III („Kinnistusraamatuseaduse jt seletuskiri (728)“). XI koosseis. – <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/d710c6d0-936a-c224-60ca-feafa8274360/Kinnistusraamatuseaduse,%20p%C3%A4rimisseaduse%20ja%20sellega%20seonduvalt%20teiste%20seaduste%20muutmise%20seadus> (27.4.2022).
9. Pankrotiseadus. – RT I 2003, 17, 95. RT I, 30.11.2021, 13.
10. Perekonnaseadus. – RT I 2009, 60, 395. RT I, 22.12.2021, 15.
11. Pärimisseadus. – RT I 1996, 38, 752.
12. Pärimisseadus. – RT I 2008, 7, 52.
13. Pärimisseadus. – RT I 2008, 7, 52; RT I, 04.01.2021, 36.
14. Pärimisseadusest tulenevate notari ametitoimingute tegemise kord. – RTL 2008, 101, 1435. RT I, 07.02.2014, 13.
15. Tsiviilseadustiku üldosa seadus. – RT I 2002, 35, 216; RT I, 22.03.2021, 8.

16. Võlaõigusseadus. – RT I 2001, 81, 487; RT I, 15.03.2022, 14.

Kasutatud kohtulahendid

1. RKÜKo 22.02.2005, [3-2-1-73-04](#).
2. RKTko 22.05.2001, [3-2-1-78-01](#).
3. RKTko 1.12.2005, [3-2-1-129-05](#).
4. RKTko 22.2.2007, [3-2-1-153-06](#).
5. RKTko 9.5.2012, [3-2-1-27-12](#).
6. HMko 8.6.2011, [2-11-1889/5](#).
7. TrtMKo 25.8.2017, [2-17-2716/17](#).
8. TrtRgK 4.4.2008, [2-06-5014/40](#).

Välisriigi kohtulahendid

1. BGH 26.10.2011 – IV ZR 72/11, BeckRS 2011, 26533 (Beck-online).
2. BGH 10.12.2003 – IV ZR 249/02. – <http://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&nr=28160&pos=0&anz=1> (27.4.2022).
3. BVerfG 19.4.2005 – 1 BvR 1644/00. – http://www.bverfg.de/e/rs20050419_1bvr164400.html (27.4.2022)
4. OLG Hamm (10. Zivilsenat) 10.04.2014 - 10 U 35/13 (Beck-online).
5. BGH 26.5.2021 – IV ZR 174/20 – (Beck-online).
6. BGH 27.05.1981 - IVa ZR 132/80 – BeckRS 1981, 31070279 (Beck-online).

Muud

1. Notarite Koja 16.03.2021 vastus järelepärimisele pärimisregistri kannetega seoses (e-kiri autori valduses).